

ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΕΤΡΑΚΟΥ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ: Τ' ΑΠΟΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ

Εισαγωγή

Ο Βασίλης Ρώτας (1889-1977) ξεκίνησε πρώιμα μια πολύπλευρη εκπαίδευση έως ότου βρει οριστικά τον δρόμο του για μια επίσης πολύπλευρη καλλιτεχνική σταδιοδρομία. Φαίνεται πως τελείωσε πρώιμα το γυμνάσιο και γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1905, όταν δηλαδή ήταν δεκαέξι ετών. Το αντικείμενο όμως δεν τον ενδιέφερε και την εγκατέλειψε για τη Φιλοσοφική, το 1907¹. Όσο ήταν ακόμα μαθητής οι αληθινές του κλίσεις είχαν κάνει την εμφάνισή τους: έγραφε ποιήματα και πεζά, έπαιζε Καρταγκιόζη². Παράλληλα με το πανεπιστήμιο άρχισε να ασχολείται ποικιλοτρόπως με το θέατρο. Παρακολούθησε τη δραματική σχολή του Ωδείου Αθηνών με δασκάλους τον Άγγελο Βλάχο και τον Θωμά Οικονόμου, τη δραματική Σχολή του Ωδείου Λότνερ με δάσκαλο τον Κωνσταντίνου Χρηστομάνο. Τα βιογραφικά σημειώματα συνήθως τα αναφέρουν μαζί, αλλά μάλλον θα πρέπει να σπουδάσε στο Ωδείο αρχικά, όταν δίδασκε εκεί ο Οικονόμου, και στο Λότνερ το 1908-1909, όταν πήγε σ' αυτό ο Χρηστομάνος³. Ο Γιάννης Σιδέρης ως χρονολογία εγγραφής στο Ωδείο Αθηνών δίνει το 1904-1905, πληροφορώντας ότι ταυτόχρονα γράφτηκαν οι δύο γιοι του Νικολάου Πολίτη Γιώργος και Φώτος, ενώ ο Φώτος και ο Ρώτας παρακολούθησαν για τρία χρόνια. «Είναι περίεργο αλήθεια, πως καθόnton τρεις σκύμνοι, οι δύο Πολίτηδες και ο Ρώτας και άκουγαν τον καθηγητή τους, τον Άγγελο Βλάχο, φαίνεται πως ο διαπρεπής καθαρευουσιάνος είχε κι ένα σημαντικό κύρος, μια ψυχή, εκείνη καθώς ο κάθε γνήσιος εκπρόσωπος μιας ιδέας και όταν ακόμα εμείς τον θεωρούμε βλα-

¹ Σχετικά με τις χρονολογίες και τις σπουδές υπάρχει σύγχυση στα διάφορα δημοσιεύματα. Το 1905 ως χρονολογία που τελείωσε το γυμνάσιο και γράφτηκε στο πανεπιστήμιο παραμένει σταθερό και το βεβαιώνει ο ίδιος (Βασίλης Ρώτας: *Βίος και πολιτεία του Βασίλη Ρώτα*, (σημειώματα ημερολογίου), Αθήνα 1980, σ. 8). Στο βιβλίο *Βασίλης Ρώτας 1889-1977*, με πρόλογο-εισαγωγή της Βούλας Δαμιανιάκου, σσ. 15-16, αναφέρεται μόνο η Φιλοσοφική και υπονοείται το 1905 ή 1906. Σύμφωνα με ένα άλλο δημοσίευμα-συνέντευξη του περ. *Γυναικά* (4 Αυγ. 1976, *Βασίλης Ρώτας...*, ό.π., σ. 351), ο πατέρας του δεν τον άφησε να σπουδάσει ιατρική και κατέφυγε στη φιλολογία. Στο Θ. Καραγιάννης: «Χρονολόγιο Βασίλη Ρώτα 1889-1977», *Έρευνα*, Ιανουάριος 2001, Αφιέρωμα στον Βασίλη Ρώτα, σ. 7 σημειώνεται η Ιατρική Σχολή και κατόπιν η Φιλοσοφική στον ίδιο χρόνο, κάτι που μοιάζει δύσκολο να γίνει. Στο μελέτημα του Δημήτρη Στάθη: «Η γέννηση του δημοκρατικού θεάτρου στη σύγχρονη Ελλάδα – Το έργο του Βασίλη Ρώτα», *Λιολικά Γράμματα* 8 (1978), σ. 206 υπάρχει πάλι

μόνο η Φιλοσοφική το 1906 (σύμφωνα με πληροφορία του μελετητή, τα βιογραφικά στοιχεία προήλθαν από τη Μαρούλα Ρώτα). Στο ίδιο μελέτημα, κάπως παραλλαγμένο στο *Βασίλης Ρώτας...*, ό.π., σ. 362, σημειώνεται ότι στο Ωδείο Αθηνών φοίτησε μεταξύ 1906-1910 και κατόπιν στο Λότνερ και ότι έγραψε επιθεωρησιακά νούμερα, ενώ την ίδια εποχή άρχισε να μεταφράζει θεατρικά έργα. Το 1910 όμως κατατάχτηκε και στον στρατό. Ίσως πραγματικά να τα έκανε όλα αυτά έτσι συμβικνωμένα. Ο Νικηφόρος Ρώτας, παρά την προθυμία του να βοηθήσει, δεν γνωρίζει ακριβώς τις χρονολογίες. Οφείλω ευχαριστίες στην οικογένεια Ρώτα και στον Δημήτρη Στάθη για την ανταπόκρισή τους, όπως και στον Θανάση Καραγιάννη για τη βοήθειά του στη συγκέντρωση του υλικού, αλλά και την παρότρυνσή του, η οποία οδήγησε στην ανακάλυψη και ταυτοποίηση του έργου.

² Ο.π.

³ Βλ. Αντώνη Γλυτζουρή: *Η σκηνοθετική τέχνη στην Ελλάδα*, *Ελληνικά Γράμματα*, Αθήνα 2001, σσ. 644 και 665.

βερό»⁴. Η χρονολογία 1904-1905 πάντως δεν μπορεί να είναι σωστή, εφόσον ο Ρώτας ήταν ακόμα μαθητής. Ωστόσο, σύμφωνα με δική του δήλωση, «Πρωτοανέβηκα στη σκηνή του τότε Βασιλικού Θεάτρου. Πρωτόπαίξα τον φοιτητή στον *Φάουστ* του Γκαίτε με τους Φυρστ, Ζάνο, Μέγκουλα, Μαρίκα Κοτοπούλη, Βαρνάβα, Χαλκίοπουλο κ.ά.»⁵. Για το 1906-1907 πληροφορούμαστε επίσης ότι εμφανίζεται στο θέατρο παίζοντας με τη Μαρίκα Κοτοπούλη, το Νίκο Μέγκουλα, τον Κώστα Σαγιώρ, ενώ γράφει και δύο-τρία κωμικά σκετς για την επιθεώρηση⁶. Ο Ρώτας για τις δραστηριότητες αυτές αλλού δίνει τις χρονολογίες 1908-1909, με πρώτο θίασο στον οποίο εμφανίστηκε ως ηθοποιός τον Θωμά Οικονόμου⁷.

Όπως είναι εμφανές από τα παραπάνω, είναι δύσκολο να σχηματισθεί μια σαφής εικόνα των θεατρικών και λογοτεχνικών δραστηριοτήτων του Ρώτα στην περίοδο αυτή. Πάντως είναι βέβαιο ότι το 1906 έγραψε το πρώτο του θεατρικό έργο με τίτλο *Τ' αποπαίδια της μοίρας*, το υπέβαλε στον Παντελίδειο διαγωνισμό του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου δεν βραβεύτηκε· απορρίφθηκε με λίγα λόγια και αιχμηρά: «Δεν είναι μόνο της Μοίρας αποπαίδια, αλλά και της τέχνης και της λογικής και της καλαισθησίας»⁸. Το χιούμορ του εισηγητή έθιξε βαθιά το νεαρό Ρώτα. Όπως περιγράφει η Βούλα Δαμιανάκου, «Στην κριτική Επιτροπή συμμετέχει κι ο Νικόλαος Πολίτης. Ήρθε η μέρα της κρίσης κι η Επιτροπή άλλα έργα βράβευε, άλλα παίνιζε, άλλα απόριχνε. Όταν έφτασε και στ' *Αποπαίδια της μοίρας*, ένας κύριος καθηγητής είπε: "Δεν είναι μόνο της Μοίρας αποπαίδια, αλλά και της τέχνης και της λογικής και της καλαισθησίας". Όλοι γέλασαν με την εξυπνάδα και γέλασε κι ο ίδιος ο συγγραφέας, ο Βασίλης Ρώτας, για να μην τον υποψιαστούν, κι ύστερα πήγε μόνος στη σοφίτα του κι έκλαψε πικρά. Δεν έκλαψε γιατί δεν το βράβευσαν, παρά γιατί το ειρωνεύτηκαν και γιατί δέιλιασε και γέλασε με την ειρωνεία κι ο ίδιος, πράγμα που το θεωρούσε προδοσία για την ίδια του την προσπάθεια. Είταν μια κωμωδία που και για τη σημερινή εποχή θα ήταν πρωτοποριακή: Δύο άτομα αρκετά θρησκειόμενα αφού πιστεύουν στην αθανασία της ψυχής, πέφτουν σε φοβερή έχτρη κι αμάχη μεταξύ τους. Κυνηγητό, δικαστήρια, κατηγορίες, τέλος ο ένας σκοτώνεται σε ατύχημα κι ο αντίπαλος σπείνει ευτύς κι αυτοκτονεί για να προφτάσει η ψυχή του να κυνηγήσει την ψυχή του εχθρού του»⁹. Ασφαλώς την υπόθεση του έργου τη διηγήθηκε ο Ρώτας, γιατί δεν ήταν δυνατόν να τη γνώριζε κάποιος άλλος, εφόσον αντίγραφο του χειρογράφου δεν φαίνεται να

⁴ Γιάννης Σιδέρης: *Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου 1794-1944*, τόμ. 2^{ος}, μέρος 2^{ος}, επιμ. Πλάτων Μαυρομούστακος, Καστανιώτης, Αθήνα 2000, σσ. 213-214. Ο Σιδέρης γράφει ότι ερευνήσε τα ετήσια ειδικά φυλλάδια του ιδρύματος. Η έκδοση αυτή της ιστορίας του Σιδέρη είναι η πρώτη και μεταθανάτια· ο Σιδέρης δεν πρόφτασε να επεξεργαστεί ο ίδιος τις σημειώσεις του.

⁵ *Ριζοπάστης*, 30 Ιαν. 1977 (*Βασίλης Ρώτας...*, ό.π., σ. 358). Ο *Φάουστ* ανέβηκε στο Βασιλικό Θέατρο στις 20 Νοεμ. 1904. Οπότε επανέρχεται το ερώτημα αν ήταν δυνατόν να παίζει στο θέατρο όντας ακόμα μαθητής γυμνασίου. Τον ρόλο του Βάγγερ, έπαιξε ο Α. Περίδης, του μαθητή ο Α. Λούης. Ίσως ο Ρώτας εμφανίστηκε σε κάποια αντικατάσταση ή επανάληψη της παράστασης.

⁶ Ό.π., υποσ. 1.

⁷ Ρώτας, ό.π., σ. 9.

⁸ «Ο Παντελίδειος διαγωνισμός», *Αθήνα*, 15 Ιουν. 1906. Δυστυχώς η έκθεση της κρίσης του Παντελίδειου του

1906, η οποία υπήρχε πριν από μερικά χρόνια στην Εθνική Βιβλιοθήκη, έχει εξαφανισθεί. Η τύχη της αγνοείται, αν και οι υπεύθυνοι της βιβλιοθήκης αφήνουν ελπίδες ότι ενδέχεται να επανεμφανισθεί κάποτε υπό μορφή μικροφίλμ. Δυστυχώς, κατά τη διάρκεια της έρευνας για τη διδακτορική μου διατριβή, όταν η έκθεση υπήρχε ακόμη, δεν γνώριζα ότι το εν λόγω έργο ήταν του Ρώτα και στην περιλήψη της κρίσης που μετέφερε στη διατριβή δεν έγραφα τίποτα (Κυριακή Πετράκου: *Οι θεατρικοί διαγωνισμοί, 1870-1925*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σ. 241). Μάλλον η κρίση δεν έγραφε περισσότερα από το σύντομο σχόλιο που βρήκα κάτωπιν στην έκθεση της εφημερίδας *Αθήνα* (η οποία όμως θα πρέπει να είναι περιληπτική, η αthenτική έκθεση είναι ένα μικρό βιβλίο) για να μην θεωρήσω τότε ότι άξιζε να μεταφερθούν στη διατριβή.

⁹ Βούλα Δαμιανάκου: «Εισαγωγή», στο *Βασίλης Ρώτας*, ό.π., σ. 16.

υπήρξε. Εξίσου ασφαλώς, όταν τη διηγήθηκε είχε λησμονήσει εντελώς το θέμα, γιατί δεν έχει την παραμικρή σχέση με το θέμα του έργου που ανακαλύφθηκε. Για το ότι πρόκειται για το ίδιο έργο δεν υπάρχει αμφιβολία. Βρίσκεται στο τμήμα Ψ-27 των χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης με ταξινομικό χαρακτηριστικό «Παντελίδειος 1906, αρ. 34»¹⁰. Η περιφώνημη προσβλητική φράση του εισηγητή (Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος) δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες σχετικά με αυτό ακριβώς το έργο. Στην επιτροπή μετείχε ο Νικόλαος Πολίτης.

Η υπόθεσή του εν συντομία είναι η εξής: ένας ακόλαστος, ασυνείδητος, αλλά γοητευτικός καραβοκύρης αποπλανά μια κοπέλλα, την απάγει από το χωριό της και την εγκαθιστά σε ένα άλλο. Τα δύο παιδιά που αποκτούν τα δίνει για υιοθεσία και αδιαφορεί για την τύχη τους, ενώ διαβεβαιώνει τη σύντροφό του ότι είναι πολύ καλά αποκατεστημένα. Την κόρη του έχει κατά τύχη υιοθετήσει ο πατέρας της συντρόφου του και το γιο του ένας γείτονάς του. Αρκετά χρόνια μετά συναντά την κόρη του, τη ζητά σε γάμο· την κάνει ερωμένη του και εκείνη μένει έγκυος. Ταυτόχρονα την έχει ερωτευτεί και ο αδελφός της. Εννοείται ότι δεν γνωρίζουν τη συγγένειά τους. Αυτή αποκαλύπτεται όταν ο καραβοκύρης σκοτώνει τον γιο του, προτού συνειδητοποιήσει ποιος είναι· η κόρη του αυτοκτονεί και αυτός το ίδιο.

Είναι γραμμένο σε ιαμβικό στίχο, με συναίσθημα, και διαπερνάται από μια διάχυτη ανθρωπινή συμπόνοια. Διαθέτει μια αφελή χάρη. Η υποτιμητική φράση της επιτροπής είναι άδικη και μοιάζει να προέρχεται από κάποιον εκνευρισμό εξαιτίας του θέματος: ασφαλώς οι καθηγητές δεν ευχαριστήθηκαν όταν διάβασαν ένα έργο με θέμα αποπλανήσεις και αιμομιξίες. Πώς όμως σκέφθηκε ο Ρώτας να δραματοποιήσει μια τέτοια ιστορία και εν τη νεανική του αφελεία να τη στείλει στον πανεπιστημιακό διαγωνισμό αποτελεί ασφαλώς θέμα προς διερεύνηση.

Στην αρχή του χειρογράφου υπάρχει η εξής πληροφορία προς την επιτροπή: «Την υπόθεση του δράματος τούτου μου την έβαλε στο μυαλό μου μια παλαιή διήγηση της κυρούλας μου· πως τάχα ένας πλούσιος καπετάνιος είχε σε πολλά μέρη πλανέψει κορίτσια νοικοκυραίων, εκείθε στα χωριά που γύριζε με το καράβι του και πως τα παιδιά του τα πήγαινε σε άλλες γυναίκες, που τις πλήρωνε, για να τα θρέφουν σαν παιδιά τους. Όπου έτυχε να βρεθούν σ' ένα χωριό ένα παιδί του κ' ένα κορίτσι του απ' την ίδια γυναίκα κ' αγαπηθήκανε· μα ύστερα γνωριστήκανε από τα φυλαχτά τους, και το κορίτσι επνίγηκε και το παιδί εσκοτώθηκε. Μα επειδή σκέφθηκε πως αυτά τιμωρηθήκανε χωρίς να φταίνει, εν ω ο ίδιος ο φταίστης έμεινε ατιμώρητος, απεφάσισα ναβάλω κι αυτόν στη μέση και γύρω σ' αυτόν να πλέξω το δράμα. Είνε όλο ένα είδος φανταστικής, ως και τα μέρη και τα χωριά εις τα οποία εγίνηκε». Με δυο λόγια άκουσε μια συγκλονιστική ιστορία, η οποία του ενέπνευσε ένα αγροτικό δράμα, όπως είναι λ.χ. η *Τρισεύγενη* του Παλαμά του 1903 ή το *Μπροστά στους ανθρώπους* του Μάρκου Αυγέρη, του 1904. Αν και δεν υπάρχει λόγος να αμφισβητήσουμε τη διαβεβαίωσή του ότι πηγή της έμπνευσής του ήταν ή άμεση ή έστω έμμεση εμπειρία, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη όλα τα θεατρικά συμφραζόμενα της εποχής, για τα οποία ασφαλώς θα είχε ενδιαφερθεί ο νεαρός επίδοξος δραματογράφος και ηθοποιός.

Το 1903 και το 1904 εκδόθηκαν δύο έργα του Ζαχαρία Φυτίλη, τα *Μητέρα και κόρη* και *Το έκθετο*¹¹. Παρ' ότι δεν παίχτηκαν, δεν πέρασαν εντελώς απαρατήρητα: ο Ξενόπουλος τους αφιέρωσε μια σχετικά εκτενή κρίση στα *Παναθήναια*¹². Στο πρώτο, μητέρα και κόρη αγαπούν τον ίδιο άντρα και η μία θυσιάζεται για χάρη της άλλης. Στο δεύτερο, το έκθετο του τίτ-

¹⁰ Την ταξινόμηση του αρχείου αυτού επιμελήθηκα προσωπικά το 1997, σύμφωνα με τη μέθοδο που μου υποδείχθηκε από τους υπεύθυνους της βιβλιοθήκης.

¹¹ Ζ. Φυτίλης: *Μητέρα και κόρη*, Εν Αθήναις 1903 και *Το*

έκθετο, Αθήνα 1904.

¹² Γ. Ξενόπουλος: «Φιλολογική ζωή», *Παναθήναια*, 15 Σεπτ. 1904, σ. 309.

λου είναι ένα φτωχό κορίτσι που αγαπά ένα νέο και του έχει δοθεί. Εκείνος δεν θέλει να την παντρευτεί, αλλά προτιμά μια πλουσιότερη νύφη. Η εγκαταλελειμμένη απευθύνεται στην οικογένεια του γαμπρού και στην οικογένεια της νύφης για να βρει το δίκιο της, βρίσκει όμως κάτι πολύ χειρότερο: την αλήθεια για την καταγωγή της. Είναι νόθος κόρη του πατέρα της νύφης και της μητέρας του γαμπρού, επομένως ο εραστής της είναι αδελφός της. Μετά την αποκάλυψη αυτή η μητέρα αυτοκτονεί. Θα πρέπει να συμπεράνουμε ότι ο Ρώτας συνέπλεξε τις δύο υποθέσεις. Ίσως πραγματικά αρχικά να εντυπωσιάσθηκε από τη διήγηση της γιαγιάς του και, ψάχνοντας τρόπο να την αξιοποιήσει δραματολογικά, χρησιμοποίησε παραλλαγμένες και συγκερασμένες τις υποθέσεις των δραμάτων του Φυτίλη. Το θέμα της αιμομιξίας άλλωστε είναι ενδημικό στο «Θέατρο των Ιδεών», το πλέον πρωτοποριακό δηλαδή είδος δράματος της εποχής. Αρχής γενομένης από την πρώτη παράσταση των *Βρυκολάκων* του Ίψεν, το 1894, που σηματοδότησε την κρίσιμη καμπή¹³, το μοτίβο της αιμομιξίας, το οποίο αποτελεί και ένα από τα βασικά του ρομαντισμού, έκανε την εμφάνισή του και στα έργα του νατουραλισμού. Στα δημοτικά τραγούδια δεν είναι διαδεδομένο, υπάρχει πάντως το θέμα των δύο αδελφών που αλληλοαναγνωρίζονται όταν κινδυνεύουν να γίνουν εραστές, ή των αδελφών που σκοτώνει ο ένας τον άλλον δίχως να γνωρίζουν τη συγγένειά τους¹⁴.

Και την εποχή εκείνη του ρομαντισμού, δηλαδή περί τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και ως το 1875 περίπου, οι κριτές των πανεπιστημιακών διαγωνισμών προσπαθούσαν να αναχαϊτίσουν τον αχαλίνωτο ρομαντισμό και τα θέματά του, την αιμομιξία μεταξύ αυτών¹⁵. Το εξέφραζαν ρητάς ότι δεν επιθυμούσαν να ενθαρρύνουν ποιητικά έργα με υποθέσεις «ηθικών μεμπτάς», όπως λ.χ. «αδελφών έρωτας»¹⁶. Το 1906 δεν είναι πιθανότερο ότι οι πανεπιστημιακοί κριτές θα ήταν ανεκτικότεροι σε τέτοια θέματα: τον επόμενο χρόνο, δεν βράβευσαν το έργο του Νίκου Καζαντζάκη *Σημερώνει* γιατί «η βίας της - του δεν είναι ηθική» - μια απλή μοιχεία και εγκατάλειψη της συγγενικής στέγης, η οποία μάλιστα δεν πραγματοποιήθηκε και η ηρωίδα προσπάθησε να αυτοκτονήσει¹⁷. Ο Ρώτας αν δεν ήταν τόσο νέος και ιδεαλιστής σε ζητήματα τέχνης (και σε πολλά άλλα, όπως είναι γνωστό, αλλά αυτό το ζήτημα είναι εκτός της προβληματικής εδώ),

¹³ Για το θέμα βλ. τη μελέτη του Νικηφόρου Παπανδρέου: *Ο Ίψεν στην Ελλάδα*, Κέδρος, Αθήνα 1983.

¹⁴ Βλ. Ν. Γ. Πολίτη: *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, 6η έκδ. Ε. Γ. Βαγιονάκης, Αθήνα 1969, αρ. 86 α και β, 87, σσ. 124-129.

¹⁵ Του ευρωπαϊκού, αλλά και του ελληνικού, με διασημότερα έργα τον *Οδοιπόρο* του Παναγιώτη Σούτσου και τον *Λάμπρο* του Σολωμού. Στους πανεπιστημιακούς διαγωνισμούς της εποχής (Ράλλιο και Βουτσινάιο) οι επιτροπές πιστεύουν ότι γίνεται πλέον κατάχρηση του θέματος: «... από τίνος χρόνου οι πλείστοι των ποιητών ημών ήρωες, απ' ου κατά το μάλλον ή ήττον πολεμούσιν υπέρ της πατρίδος, δέχονται την ερωμένην των, ερχομένην υπό ανδρικών ένδυμα να συμπολεμήσῃ μετ' αυτών, έπειτα γίνονται μοναχοί, έπειτα εξομολογούνται, έπειτα αναγνωρίζονται αδελφοί των ερωμένων των και υιοί των εξομολογητών των, και έπειτα αποθνήσκουσιν». Κατά την άποψη του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή εν προκειμένω «παρά τοις νέοις ημών ποιηταίς μεγίστη γίνεται χρεία και κατάχρησης των παθών και των

συμφορών, αισθηματικής κληρονομίας, νομιζομεν, του *Οδοιπόρου*, θεοτού υιού του Βύρωνος» («Ο ποιητικός διαγωνισμός του 1860 έτους», *Πανδώρα* 11 [1860-1861], σσ. 29 και 33). Για το θέμα βλ. τις μελέτες του Παναγιώτη Μουλλά: *Les concours poetiques de l'université d'Athènes, 1851 - 1877* (διδασκαρική διατριβή), Archives Historiques de la Jeunesse Greque, Secrétariat Général à la Jeunesse, Athènes 1989, σσ. 107-164 και passim. και *Ρήξεις και συνέχειες, (μελέτες για τον 19ο αιώνα)*, Σοκόλης, Αθήνα 1993, passim.

¹⁶ «Έκθεσις του ποιητικού διαγωνισμού του έτους 1957», *Πανδώρα* 8 (1857-1958), σ. 28.

¹⁷ Για το έργο αυτό του Καζαντζάκη έχουν γραφτεί πολλά. Επιλεκτικά για τα καθέκαστα του διαγωνισμού Δ. Χ. Γουελάς: «Εισαγωγή στα τρία μονόπρακτα του Νίκου Καζαντζάκη», *Νέα Εστία*, Χρστ. 1977 (αφιέρωμα στον Καζαντζάκη), σσ. 173-175· Β. Πούγχερ: «Το πρώιμο θεατρικό έργο του Νίκου Καζαντζάκη», στον τόμο *Ανιχνεύοντας τη θεατρική παράδοση (Δέκα μελετήματα)*, Οδυσσεάς, Αθήνα 1995, σσ. 323-339· Πετράκου, ό.π., σσ. 248-253.

θα έπρεπε να το είχε μαντέψει εκ των προτέρων. Ασφαλώς έγραψε με πάθος για ένα θέμα που έλκυσε την προσοχή του και που εμφανίζεται σε αρκετά έργα της εποχής. Εκτός από τα δύο προαναφερθέντα του Φυτίλη, περιέχεται στους *Πετροχάρηδες* του Χορν και στη *Φωτεινή Σάντη* του Ξενοπούλου του 1908¹⁸, στη *Νίτσα* και πάλι του Φυτίλη το 1909¹⁹.

Τ' αποπαιδία της μοίρας δυστυχώς έμειναν στην αφάνεια. Άραγε να απογοητεύτηκε τόσο ο Ρώτας ώστε χρειάστηκε να περάσουν δέκα χρόνια σχεδόν για να γράψει το επόμενο; (το *Καμένη αγάπη*, 1915²⁰). Στην εργογραφία του, που παραθέτει ο ίδιος, δεν το συγκαταλέγει. Άγνωστο αν το ξεχνάει ή προτιμά να το αγνοήσει²¹. Τελικά όμως η έρευνα το ανακάλυψε και μπορεί να πλέον να δημοσιευθεί και να εκτιμηθεί αντικειμενικά, χωρίς τις υποκειμενικές παραμέτρους της εποχής που γράφτηκε.

Η πλοκή είναι καλοστημένη, δίχως καμιά ιδιαίτερη πρωτοτυπία. Ακολουθεί μάλλον τις δραματολογικές συμβάσεις της εποχής: η αρχική διήγηση σε μια έμπιστη φίλη μάς πληροφορεί για την προϊστορία και τα συμφοραζόμενα του δράματος, η εξέλιξη έρχεται εύλογα και ομαλά, όπως συνήθως το ζήτημα του φυλαχτού που προκαλεί την αναγνώριση αποτελεί δραματολογική ατέλεια – δεν εξηγείται καθόλου ικανοποιητικά πού το βρήκε ο Δημήτρης και το χάρισε στη Χρυσούλα, ενώ η Χρυσούλα το είχε όταν την υιοθέτησε ο Πανάγος – η δραματική ατμόσφαιρα εναλλάσσεται με κάποιες κωμικές νότες στις σκηνές των χωριανών για να επανέλθει δριμύτερη κατόπιν. Ο Ρώτας, αν δεν είναι ακόμα ικανός να υπερβεί τις συμβάσεις, είναι πάντως ικανός να τις χειριστεί αποτελεσματικά. Η ομολογία της Ελένης για την αρχή του έρωτά της για το Δημήτρη είναι εμφανώς δανεισμένη από τον μονόλογο της Μαργαρίτας του πρώτου μέρους του *Φάουστ* του Γκαίτε, το ίδιο και η αντίστοιχη της Χρυσούλας με μια ποίηση που θυμίζει αρκετά τον *Λάμπρο* του Σολωμού, που έχει παρόμοιο θέμα. Η σκηνή με τη σχεδόν τρελή Χρυσούλα πριν πνιγεί, απηχεί την αντίστοιχη της Οφήλιας.

Ως προς το περιεχόμενο, ο Ρώτας φαίνεται να ασκεί έντονη κριτική στις πατριαρχικές δομές της αγροτικής κοινωνίας με το αμελικτό εθμικό δίκαιό της. Οι δύο κεντρικοί ανδρικοί χαρακτήρες, ο Πανάγος με την αρετή του και ο Δημήτρης με την αμαρτωλότητα του, συντρίβουν τα παιδιά τους και κατά κάποιο τρόπο μοιράζονται την υπαιτιότητα. Η υποσημείωση που προσθέτει ο Ρώτας για την κατάρα – την απόρριψη – που αδιάστατα χρησιμοποιεί ένας γονιός, το επιβεβαιώνει, όπως και το χαρακτηριστικό ρητό που κάθε δραματογράφος έπρεπε να δίνει για την αναγνώριση της ταυτότητάς του σε περίπτωση βράβευσης: «Ευχαί γονέων στηρίζουσι θεμέλια οίκων· κατάρα δε πατρός εκρίζοι αυτά». Οι γυναίκες του δράματος, έρμαια του ερωτικού τους ενστίκτου και λόγω άγνοιας, παρουσιάζονται ως θύματα της αντρικής αυταρχικότητας και του εγωισμού και των κοινωνικών νορμών τόσο όταν οι άντρες επιμένουν να τις εφαρμόζουν όσο και όταν αποφασίζουν να τις παραβιάσουν. Η διήγηση του νεαρού Κώστα για την οικογένειά του και την αλκοολική ηλίκιωμένη γυναίκα, για την επιθετικότητα και την αδράνεια των μελών της οικογένειας που υποχρεώνει το μόνο υπεύθυνο μέλος της να φορτώνεται όλα τα βάρη – φαινομενικά άσχετη με το κυρίως θέμα –, χρησιμεύει ωστόσο για την κατάδειξη των προβλημάτων της υπαίθρου, ένα από τα οποία είναι και ο

¹⁸ Το θέμα της αιμομιξίας, έστω και αν αφορά απλώς πρώτα εξαδέλφια, δημιούργησε αρνητικές αντιδράσεις όταν η *Φωτεινή Σάντη* παίχτηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, τη Ζάκυνθο (βλ. Νίκου Γρυπάρη: *Ανέκδοτα γράμματα του Γρηγόριου Ξενοπούλου στον Λεωνίδα Χ. Ζώη*, Δήμος Ζακυνθίων, Ζάκυνθος 2001, σσ. 145-148, υποσ. 3).

¹⁹ Για την αιμομιξία στο «Θέατρο των Ιδεών», βλ. Α. Blessios: *Le "Théâtre d'Idées" en Grèce de 1895 à 1922*, διδ. διατριβή, Université Paris IV, Παρίσι 1996, σσ. 388-404.

²⁰ Ο.π., υποσ. 1.

²¹ Ρώτας, ό.π., σ. 9. Αρχίζει με μια πρώτη δημοσίευση ποιήματός του στον *Νομιά*, το 1908.

αλκοολισμός, στην παράδοση της θεματικής αλλά και της μεθοδολογίας του νατουραλισμού, δηλαδή μέσω της άμεσης παρατήρησης της ζωής και της εστίασης στα κοινωνικά προβλήματα. Συμφωνεί η παρουσίαση με τη ζοφερή εικόνα της αγροτικής ζωής των παιδικών τους χρόνων που περιγράφει η πρώτη του σύζυγος Αικατερίνη Ρώτα στη βιογραφία της²². Η ευαισθησία του Βασίλη Ρώτα στα κοινωνικά προβλήματα υπήρξε δεσποζουσα σε ολόκληρη τη ζωή του, και στο πρώτο αυτό έργο του βλέπουμε μια πρώιμη εκδήλωσή της.

Εκτός από την υποβολή στον διαγωνισμό, φαίνεται πως ο Ρώτας είχε στο νου του και ενδεχόμενη παράσταση, γιατί προσθέτει με εμπιστοσύνη στην αρχή: «Έχω μέσα μια διήγηση μεγάλη, δεν ξέρω αν βλάφτη πολύ· επίσης κι απ' αυτή κι από τους μονολόγους μπορούν να κοπούν μερικά αν είνε χρεια· καθώς και τα δύο τραγούδια». Ο στίχος δεν θα συνηγορούσε ιδιαίτερα στο να παρουσιαστεί στο θέατρο, το πεζό μοιάζει προτιμότερο. Το ποιητικό ταλέντο του όμως τον πίεζε και θέλησε να το γράψει έμμετρο, μορφή που συνηθιζόταν άλλωστε στους διαγωνισμούς από τον προηγούμενο αιώνα, αλλά στις αρχές του 20ού θεωρείται ήδη παρωχημένη.

Στο κείμενο που ακολουθεί χρησιμοποιήθηκε μονοτονικό σύστημα, τα ορθογραφικά λάθη και η στίξη διορθώθηκαν σιωπηρά, ενώ τηρήθηκε η ορθογραφία της εποχής.

²² Ρηνιώ Κορθιώτισσα (Αικατερίνη Ρώτα): *Από τη ζωή μου, τόμος πρώτος: Από τα παιδικά μου χρόνια ως το*

γάμο μου, Αθήνα 1981. Η Αικατερίνη Ρώτα και ο Βασίλης Ρώτας ήταν από την ίδια περιοχή της Κορινθίας.

Τ' ΑΠΟΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ

Πρόσωπα

Δημήτρης. Νέος πλούσιος καπετάνιος

Ελένη. Γυναίκα του

Μαριώ. Φιλενάδα της

Γιάννης.

Θανάσης. Χωριάτες

Κώστας.

Πανάγος. Νοικοκύρης

Μάρθα. Γυναίκα του

Χρυσούλα. Κόρη τους

Κίτσος. Συχωριανός της Χρυσούλας

Ρηνούλα.

Φωτεινή. Χωριάτισσες

χωριάτες, χωριάτισσες.

στρατιώτες, χωροφύλακες.

Η σκηνή άλλοτε στο Θαλασσοχώρι και άλλοτε στο Πηλοχώρι· άλλοτε στο σπίτι της Ελένης και άλλοτε στο σπίτι της Χρυσούλας.

Εδώ και τριάντα ή σαράντα χρόνια.

Μέρος πρώτο

(Δωμάτιο στο σπίτι της Ελένης· μία πόρτα που βγαίνει έξω κι άλλη που πάει στο πλαγιανό δωμάτιο. Παράθυρο που βλέπει έξω στο δρόμο· ένα μικρό τραπέζι· δύο, τρεις καρέκλες· κοντά στην πλαγία πόρτα μια κασέλα.)

Δημήτρης

(έτοιμος νάβγη έξω) (δυνατά)

(μέσα του)

(με αγανάκτηση)

Σου λέω θα πάω έξω

στον καφενέ να παιξω

μα πρέφα και σε λίγο

στο σπίτι θα γυρίσω

κοντά σου να καθήσω.

Τη μαύρη τη λυπάμαι

μα ποιος της λέει πάλι;

Αμ' θέλει να με βάλει

να κάθωμαι στο σπίτι

να την κυτιάω στη μύτη

και να της λέω λόγια

γλυκά, γλυκά με χάρη,

ως ότου να την πάρει

ο ύπνος· μα ο άντρας

δεν ημπορεί να κάτσει

σαν κόττα μες στο σπίτι·

δουλειές έξω τον κράζουν...

κ' οι λυγερές φωνάζουν

απ' τα παράθυρά τους.
 Μα κείνη την κοπέλλα,
 που μούπε: «Βράδυ έλα
 στον κήπο του σπιτιού μου»,
 πώς τάχα να τη λένε;
 Μια νια γαλιανομάτα
 ξανθή και ωμορφούλα,
 εν γένει γυναικούλα
 με όλα της αξίζει,
 θαρρώ πάντα τον κόπον
 τα μάτια των ανθρώπων
 απάνω της να σέρνει.
 Στη δύσι τώρα γέρνει
 η όμορφη Ελένη...
 - Τι όμορφο κορίτσι!
 Μου έρριξ' ένα βλέμμα
 που μούβρασε το αίμα
 'δώ μέσα στο κορμί μου...
 Μα τι κυττάω τώρα...
 Τ' απόγευμα θα φύγω
 στη Χρύσω μου να πάω·
 'δώ μέσα στο χωριό μου
 δεν πρέπει να κυττάω
 γυναίκες, άλλες, ξένες,
 μην πάει και το μάθη
 καμμιά Ελένη... κ' έχω
 κατόπιν φασαρίες.

(με δυσαρέσκεια)

(από την πλάγια θύρα μπαίνει η Ελένη και στέκεται δειλά σ' αυτήν χωρίς να προχωρήσει.)

Ελένη (με περιλυπη φωνή)

Δημήτρη!

Δημήτρη

Τι θέλεις;

Ελένη

Δηλαδή...

θέλω να πω... θ' αργήσης

Δημήτρη

στο σπίτι να γυρίσης;

Τα ίδια πάλι αρχίζεις;

Σου λέω μ' εμποδίζεις

με τα καμώματά σου

απ' τη δουλειά μου.

Ελένη

Είπες

ότι θα πας να παίξεις

και... όχι στη δουλειά σου.

Αχ! Λείπεις τόσες μέρες

και μόλις ήρθες φεύγεις;

Δημήτρη (με θυμό)

Και τι να κάμω εδώ;

Ελένη

Δε μ' αγαπάς, Δημήτρη!

Δημήτρη

Όλο τα ίδια λες·

Ελένη
 Δημήτρης
 Ελένη
 Δημήτρης
 Ελένη (μόνη)

τι θέλεις να σου κάμω;
 Αχ! Μείνε εδώ κοντά μου·
 τόσες ημέρες λείπεις!
 Μα τι να κάμω εδώ;
 Αφού...
 Ωχ! Αφινέ με..... (φεύγει)
 Αχ! Τι μπορώ να πω
 η φτωχή τον αγαπώ!
 Τον αγαπώ πολύ·
 μ' αυτός δεν μ' αγαπάει
 αυτός δεν με φιλεί
 με ξέστη, όπως πρώτα!
 Και τώρα πού να πάη;...
 Ποιος ξέρει, κείθε σ' άλλες!
 Του χάρισα ό,τ' είχα
 το σώμα, την ψυχή μου·
 θυσίασα μητέρα
 αδέρφια και πατέρα
 τ' αθώα τα παιδιά μου,
 γιατί τον αγαπούσα,
 γιατί τον αγαπώ!...

(μπαίνει η Μαριώ)
 Μαριώ (με χαρά)

Ελένη, καλημέρα·
 πότε' ήρθεν ο Δημήτρης;
 Τι σούφερε;

Ελένη (με πίκρα)
 Μαριώ

Εμένα;
 Τι λες, Ελένη; Εσένα·
 αμ' τίνος άλλου; Εμένα;
 Αι;

Ελένη
 Μαριώ

Τίποτα!
 Μπορεί;

Δεν γίνεται· μπορούσε
 να πάη στην Αθήνα
 να κάτση δέκα μέρες
 και πάλι να γυρίση
 με χέρια αδειανά;
 Κάνα στολίδι; Αι;
 Αχ! Τίποτα, Μαριώ μου
 Αι, και; Αυτό σε σκάζει;
 Ελένη, δεν πειράζει·
 ως φαίνεται θα είχε
 πολλές δουλειές.

Ελένη

Μαριώ μου,
 να με παρηγορήσης
 ζητάς μ' αυτά τα λόγια,
 κ' εγώ σ' ευχαριστώ,

Μαριώ
 Ελένη
 Μαριώ
 Ελένη
 Μαριώ
 μα... δεν είν' τούτο μόνον·
 Αλλά;
 Και μόλις ήρθε....
 Τι έκανε;
 Μαριώ μου!
 Καλέ, Ελένη, κλαις·
 δε σε είδα τόσο ώρα·
 γιατί, κυρά μου; Τώρα
 που ήρθεν ο Δημήτρης
 αντί νάχεις χαρά
 μου κλαις;
 Ελένη
 Δε μ' αγαπάει,
 Μαριώ μου, ο Δημήτρης!
 Μου μίλησε σκληρά·
 και τώρα πάει έξω
 με μένα θυμωμένος!
 Μαριώ
 Τον είδες θυμωμένο;
 Τώρα καταλαβαίνω·
 πού ξέρεις; Οι δουλειές του
 δεν πήγανε καλά
 και θύμωσε γι' αυτό.
 Και μάλιστα μπορεί
 να σ' έχη κάτι φέρει
 απ' την Αθήνα δώρο
 Ελένη
 μ' από τον πολύ θυμό του....
 Το είδα στο πρόσωπό του·
 δε μούφερε, Μαριώ μου.
 (με χαρά)
 Α! Στάσουν!... Το πουγγί του
 το είδα· τώχει αφήσει
 'δώ πέρα· θα κυττάξω.
 (τρέχει στην άλλη κάμαρη και γυρίζει μ' ένα πουγγί)
 Μαριώ
 Αλήθεια;
 Ελένη
 Είν' εδώ·
 τι λες, να το ανοίξω;
 Μαριώ
 Και κάθεσαι ακόμα;
 Κι αν έχη κάτι μέσα,
 τ' αφίνεις πάλι εσύ,
 και ύστερα που θάρθη
 και θα το θυμηθί
 θα σου το δώση· έχει;
 Ελένη
 Α! (παίρνει με τρόμο ένα χρυσό σταυρό)
 Μαριώ
 Βλέπεις; Δε σ' το είπα;
 (σαν ιδή την ταραχή
 της Ελένης)
 Ελένη μου, αδερφή μου,
 τι έπαθες, ψυχή μου;
 Θεέ μου, πάλι κλαίς;

Ελένη Δε σ' άρεσε ο σταυρός;
 Αχ! Σώπα! Όχι! Όχι!
 Δε θέλω Παναγιά μου!
 Μαριώ Δε θέλεις; Τι δε θέλεις;
 Ελένη Αχ! Άσε με!
 (ρίχνει με σπουδή τον σταυρό μέσα στο πονηγί και τρέχει και το αφήνει στη θέσι του.)
 Μαριώ Τι έχεις;
 Ελένη μου, τι έχεις;
 Ελένη (γυρίζει πάλι και
 προπαθεί να δειξη αταραξία) Εγώ; Και τι να έχω;
 Μαριώ Α! Σ' έπιασα!
 Ελένη Εμένα;
 Μαριώ (πιάνει τα χέρια της) Ελένη, κάτι έχεις,
 κάτι... που μου το κρύβεις·
 κι αφού από καιρό σε είδα
 κρυφά ν' αναστενάζης
 σπουδαίο όμως τότε
 καθόλου δεν το πήρα.
 Τι έχεις;
 Ελένη (κάθεται) Έώ, Μαριώ μου;
 Μαριώ (κάθεται κοντά της) μα τίποτα δεν έχω.
 Ελένη, κάτι έχεις·
 σε βλέπω για να βρέχης
 με δάκρυα την ποδιά σου,
 σαν νάχης τα παιδιά σου
 όλα στον τάφο βάλει.
 Ελένη Αχ, σώπα!
 Μαριώ Μια μεγάλη
 σε τρώει συμφορά.
 Εμένα τι μου κρύβεις;
 Εγώ δεν σου τα λέω
 τα μυστικά μου όλα;
 Κρυφά από σένα κλαίω;
 Δε σ' αγαπώ σαν αδερφή,
 σαν κόρη, σαν μητέρα;
 Εξέχασες τον όρκο
 που μούδωσες μια μέρα;
 Το μυστικό σου πες μου
 για να σ' ανακουφίσω·
 και ίσως σ' ωφελήσω
 στη δυστυχιά σου μέσα.
 Ελένη Θεέ μου!
 Μαριώ Με πεισμώνεις
 μ' αυτό το φέρεσίμο σου
 και τον κρυφό καϊμό σου.
 Σε βλέπω για να λυώνης

Ελένη

στα κλάμματα, στη θλίψη,
και καίγεται η καρδιά μου·
πες μου, τι έχεις, πες μου!
Τι να σου πω, Μαργιώ μου,
που ύστερα μπροστά σου
ούτε στα γόνατά σου
ποτέ πλεια δεν θα θέλεις
στα μάτια να με ιδής·
που πρέπει απ' τη ντροπή μου

Μαριώ

να φύγω, μες στα δάση
να κρύψω το κορμί μου
κι ο κόσμος να ξεχάσει
πως ζούσα μια φορά!
Μην αγαπάς κανένα;
Α, α, δεν καταλαβαίνω
και στοίχημα σου βαίνω
πως κάποιον αγαπάς·
α, δε με απατάς.

Ελένη

Αχ! Έχω τόση αγάπη
μεγάλη στο Δημήτρη,
που ίσια ίσια εκείνη
τη θλίψη μου μού δίνει.
Το Μήτσο ν' απατήσω
και άλλον ν' αγαπήσω;
Τα μαύρα σάβανά μου
κάλλιο 'χω να μου ράψουν
και μες στον κρύο τάφο
αμέσως να με θάψουν
παρά να γίνη αυτό.
Μακάρι ν' αγαπούσε
και μένα έτσι εκείνος,
καθώς τον αγαπώ!

Μαριώ
Ελένη

Μα... πώς; Δε σ' αγαπάει;
Το ξέρω· άλλες κυττάει
και όχι εμένα πλειά!
Και τι να εύρη σ' εμένα
που του τάχω δομένα,
αχ! Όλα δια μιας!

Μαριώ

Και λες να τρέχη σ' άλλες;
Αυτό δεν το πιστεύω·
ν' αφήση...

Ελένη

Άκουσέ με
να ειπώ τι έχω τραβήξει
και τι μες στην καρδιά μου
μαχαίρι μ' έχει μπηξει.
Και τώρα σ' εξορκίζω

Μαριώ
Ελένη

σε ό,τι άγιο έχεις,
στην πίστι, στο θεό σου,
στον άντρα σου, στο φως σου,
σ' ορκίζω στην καρδιά σου
και στα μικρά παιδιά σου,
ποτέ μην ξεστομίσης,
ώσπου να ξεψυχήσης,
αυτά που θα σου πω.
Ελένη μου, σ' ακούω!
Ήμουν μικρή ακόμα,
τα δέκα έξη χρόνια
σωστά δε θα είχα κλείσει
αθώα σαν τον ήλιο
σαν το μωρό παιδάκι
οπού...

Μαριώ
Ελένη

Εμπρός, Ελένη!
Αγάπη τι σημαίνει
δε γνώριζα ακόμα
και τ' άγιο μου το στόμα
δεν είχε ακόμα μάθει
ποτέ τη λέξι αγάπη
με ζέστη να προσφέρει.
Αθώο περιστέρι
ενόμιζες ότ' ήμουν.
Ο γέρος μ' ο πατέρας
μ' είχε κρυφό καμάρι·
«χαρά στον που θα πάρη
την κόρη μου γυναίκα»
εφώναζε κι εγώ
καμάρωνα μπροστά του
κ' εχαίρετο η καρδιά του.
Ένα βράδυ στ' ακρογιάλι
είχα πάει για να πλύνω
όταν είδα στο λιμάνι
μέσα στ' άλλα τα καΐκια,
τα καράβια και τα βρίκια
φανερά να ξεχωρίζη
κ' υπερήφανο ν' αφορίζη
του Δημήτρη το καΐκι.
Δεν τον είχα ιδεί τον ίδιον,
μα είχα ακούσει που μιλούσαν
όλοι για τη λεβεντιά του.
Ήταν ξένος κ' είχε βιος,
ορφανός από μικρός
γύριζε με το καΐκι
για να ιδή και άλλον κόσμο

τρώγοντας τα χρήματά του.
 Ξάφνου 'κει που κοπανούσα
 και αγάλια τραγουδούσα,
 βλέπω νάρχεται σιμά μου
 ένας νηός και η καρδιά μου
 εχτυπούσε μες στα στήθια.
 Όταν έφτασε κοντά μου
 «γεια σου, λέει, καλή κοπέλλα,
 πώς σε λένε;» «και γιατί;»
 τ' απαντάω ντροπιασμένη
 και κατακοκκινισμένη
 σαν τριαντάφυλλο του Μάη.
 Μα μ' εμάλωνα η καρδιά μου
 πάλι μέσα μου, γιατί' έτσι
 μίλησ' άγρια σ' εκείνον...
 Ποίος ήταν; Ο Δημήτρης;
 Κείνος, ναι.
 Λοιπόν, τι σούπε
 κείνος τότε;
 Μ' αποκρίθη
 με φωνή γλυκειά απ' τα στήθη
 «σχώρεσέ με, δεν το είπα
 για κακό καλή κοπέλλα·
 έτσι έχω συνηθίσει
 να μιλάω στου χωριού μου
 τα κορίτσια γιατί όλα
 με γνωρίζουνε»...
 Λοιπόν;
 Τώ εμάζωξα τα ρούχα
 κ' ετοιμάστηκα να φύγω.
 Τότ' εκείνος μ' έναν τρόπο,
 που ευθύς σαν τον θυμάμαι
 από γλύκ' ανατριχιάζω,
 μούπε «φεύγεις;», αχ! Πώς το είπε!
 Έφυγα ευθύς τρεχάτη
 στο μικρό το μονοπάτι,
 μα... σαν έκαμα να στρίψω
 σ' ένα σπίτι, 'κει στην άκρη,
 δεν εβάστηξα να φύγω
 δίχως καν να τον ιδώ,
 έστριψα το κεφάλι
 πίσω στο περιγιάλι
 και βλέπω, Μαριγώ μου,
 με το χέρι του να στέλνει
 απ' τα χείλη ένα φιλή!
 Τώ στα πόδια μου το βαίνω

Μαριώ
 Ελένη
 Μαριώ

Ελένη

Μαριώ
 Ελένη

πλειο πολύ κοκκινισμένη,
έφτασα λαχανιασμένη
στο σπίτι. Το πρωί
με μάτια βουρκωμένα
και μάλιστα κλαῦμένα
σηκώθηκα απ' τον ύπνο
που διόλου όλη τη νύχτα
δε μούκλεισε τα μάτια
και πρόφασι ζητούσα
στη θάλασσα να πάω...
Βογκούσεν η καρδιά μου
μέσα στα σωθικά μου.
Αχ! Τι ήθελα να κλάψω
πολύ, να ξεθυμάνω,
ή κάλλιο να πεθάνω!...
Δεν έστελνες κανένα
να ιδή, και να ρωτήσει
γι' αυτόν;

Μαριώ

Ελένη

Απ' το λιμάνι
ήρθαν άνθρωποι και είπαν
πως ο καπετάν Δημήτρης
έφυγε με την αυγή
και δεν ήξεραν κι εκείνοι
για πού έφυγε...

Μαριώ

Ελένη

Λουπόν;
Πώς τον είδες; Έρθε πάλι;
Τι με ήθελες, Μαριώ μου!
Αχ, το μαύρο σπιτικό μου
μου φαινότανε σαν τάφος
κρύος, κρύος μες στη γη!
Όλοι βάλαν υποψία,
μ' ερωτούσανε τι έχω
ο πατέρας μ' αγωνία
μ' είδε την ποδιά να βρέχω
με πικρά, φαρμακωμένα
δάκρυα. Είδα τη θλίψη
που είχαν όλοι τους για μένα,
κι απεφάσισα να θάψω
τον καῦμό μου μες στα βάθη
της ψυχής μου και να πάψω
τα πικρά τα δάκρυά μου!
Σ' όλους ύστερα εγγελούσα
κι όπως πρώτα ετραγουδούσα,
κι έφερα την ευτυχία,
'κει που πρώτα η δυστυχία
λίγο έλειψε να μπη.

Μα σαν κλειόμουνα μονάχη
 μες στη μαύρη κάμαρά μου
 έκλαιγα· πλεια δεν μπορούσα
 το Δημήτρη να ξεχάσω.
 Είχα χάσει πλειά τα πάντα
 αχ! Την πρώτη μου ησυχία
 ένοιωθ' όλο άγρια ζάλη
 μες στο δόλιο μου κεφάλι
 και στη δόλια την καρδιά μου.
 Πού να δω πλεια τη δουλειά μου!
 Δε νοιαζόμουνα για σπίτι
 όλο στο παράθυρό μου
 εκαθόμουν και κοιτούσα
 έξω.

Μαριώ
 Ελένη

Πώς τον είδες πάλι;
 Μιαν ημέρα που καθόμουν
 πλάι στο παράθυρό μου,
 κι έκανα ότι κεντούσα
 άκουσα έξω για να λένε
 πως είχ' έρθει στο λιμάνι
 το καράβι του Δημήτρη.

Μαριώ
 Ελένη

Πώς τον είδες; Ήρθ' αυτός;
 Αχ! Μαριώ μου, τι ντροπή
 μες στο σπίτι μας να μη!
 Εσύ τον φώναξες στο σπίτι;
 Τον κάλεσα στο σπίτι
 μα κρυφά 'πό τους γονιούς μου.
 Εφοβούμουν για να κάνω
 μόνη στον πατέρα λόγο
 ήταν άξιος να με σφάξη
 γιατί μ' είχε να με δώση
 σ' έκανε από το χωριό μας.

Μαριώ
 Ελένη

Της μητέρας σου δεν το είπες;
 Η μητέρα μου δεν ήταν
 τότε στο χωριό μας. Είχε
 φύγει από την άλλη μέρα
 κ' είχε πάει σε μια θεια μου
 μακρυνά, σ' άλλο χωριό.
 Αχ! Δεν είχα ησυχία!
 Μα δεν μ' ένοιωσ' ο πατέρας,
 τ' είχε τότε τις δουλειές του.
 Έτρεμα όλη μη μας νοιώση
 τι ύπνος δε μούκλεισε το μάτι!
 Εκαθόμουν κάθε βράδυ
 με λαχτάρα στο σκοτάδι
 μοναχή σαν ξωτικό,

- αχ! Για να τον περιμένω.
Ήτανε κακό, το ξέρω
μα ήμουνα τρελλή, χωρίς
θέληση για να τον διώξω!
Έκλαψα πολύ γι' αυτό...
μα είχα κάνει το κακό!
Μαριώ Αχ! Δεν ήξερες καϊμένη,
τι κακό σε απειλούσε.
Ήσουν άπειρη, μικρή!
Ελένη ... Έφυγε σε λίγο πάλι
μ' άφησε όμως πιο μεγάλη
θλίψη μέσα στην καρδιά μου
κι όχι μόνο θλίψη...
Μαριώ Λέγε!
Ελένη Μ' άφησε και τη ντροπή!
Μα... δεν έφταιξα πολύ!
Μου υπεσχέθη να φροντίση
για να πάρη απ' τον πατέρα
την κατάθεσι. Μ' ωρκίσθη
πως θα πάη να ψωνίση
για να κάμουμε τους γάμους.
Μαριώ Δε θα γύρισε πιστεύω
έτσι όλοι τους τα κάνουν.
Ελένη Ή δεν ήθελε ο πατέρας;
Επερίμενα ημέρες,
ένα μήνα, δύο, τρεις...
μα του κάκου! Ό,τι κρατείς
μέσα σου μπορείς να κρύψεις;
Τα κορίτσια του χωριού μου
άρχισαν τα ψι, ψι, ψι,
από πίσω, όπου περνούσα.
Αχ! Τα μάτια δεν μπορούσα
να σηκώσω πλεια ψηλά!
Πού μπορούσα πλεια για ναύρω
ό,τι έχασα!... Το μαύρο
τον πατέρα μου ελυπούμαν
που για δόξα του με είχε!
Αχ!... μια μέρα με φωνάζει
μυστικά στ' αυτί μου κράζει,
«Απ' το σπίτι μου να φύγης!
Μου το ντρόπιασες! Να πάρης
τα βουνά, τα δάση, ναύρης
κείνον που σ' έκαμ' έτσι!
Την κατάρρα μου σου δίνω!»
Μαριώ - κ' έφυγε ύστερα κλαυμένος!
Κ' εσύ τότε; Πώς τρομάζω!

Ελένη

Έκλαψα τη νύχτα όλη,
 και προτού φωτίσ' η μέρα
 βγήκα έξω αγάλι αγάλι
 πήγα ίσια στ' ακρογιάλι,
 - τώχ' αποφασίζει πλεια
 δεν μπορούσα πλεια να ζήσω
 αφού ανέβηκα στο βράχο,
 το σταυρό με φρίκη κάνω,
 αφού ήταν να πεθάνω
 αλειτούργητη, τα μάτια
 έκλεισα με βια... και πέφτω!
 Μα στο πέσιμο τ' ανοίγω
 και τι βλέπω, Μαριγώ μου!
 Τ' είδες; Λέγε μου, Ελένη!
 Το καράβι του Δημήτηρ
 στο λιμάνι μας να μπαίνει!...
 Αχ! Τι λες; Και πώς εσώθης;
 Πώς εβγήκες;

Μαριώ
Ελένη

Μαριώ

Ελένη

Αχ!... Φωνές
 έβαλα σπαραχτικές,
 μα μ' ερούφαγε το κύμα
 κ' έβλεπα το μαύρο μνήμα
 αγάλι αγάλια να με κλη!
 Τι έγινε' ύστερα δεν ξέρω·
 λιποθύμισα!

Μαριώ
Ελένη

Λοιπόν;
 Όταν ξύπνησα σε λίγο
 ήμουν μέσα στο καράβι
 και μπροστά μου ο Δημήτρης.
 Του είπα να γυρίση πίσω
 να μη μη μες στο λιμάνι·
 εντρεπόμουν! Μα... μ' εφάνη
 πως δεν ήθελε ούτε εκείνος!
 Ήποφασίσαμε να πάμε
 στην πατρίδα του· κ' εκεί
 μόλις βγούμε ευθύς τους γάμους
 πως θα κάνουμε μ' ωρκίσθη...
 Όταν πήγατε;

Μαριώ
Ελένη

Εκ' είτε
 πως με είχε παντρεντεί!
 Αχ! Τι λες; Είν' τόσο ψεύτης;
 κρύβεται σε τέτοιο σώμα
 μια ψυχή τόσο κακιά!
 Και δεν μίλησες εσύ;

Μαριώ

Ελένη

Αχ! Μπορούσα να μιλήσω,
 ν' αρνηθώ ό,τ' είτε 'κείνος;

- Μαριώ Σάμπως γνώριζα κανένα,
να του πω τα μυστικά μου,
να του ανοίξω την καρδιά μου;
Ήμουν δούλα του και σκλάβα,
κ' η φτωχή τον αγαπούσα!
Τόσο αχρείος, ελεεινός!
Ποιος το πίστευε ποτέ του!
Τέτοιος όμορφος, λεβέντης!
Όποιος νά ήταν θα γελιόταν!
Ελένη Έκανα ό,τι μπορούσα
για να τον ευχαριστώ.
Όταν ήμουνα μπροστά του
πάντοτε του εγελούσα
και με κόπο τραγουδούσα
όταν ήμουν μπροστά σ' άλλους,
για να φαίνομαι πως είμαι
ξένοιαχτη και δίχως λύπες!
Όταν όμως μοναχή μου
έμενα στο σπίτι μέσα....
τότ' ελυώτανε η ψυχή μου,
επλημμύριζαν τα δάκρυα
στο αθώο πρόσωπό μου,
στο πικρό παράπονό μου,
κι έκλαιγα να ξεθυμαίνω!...
- Είχα τότε γεννημένο
το κακόμοιρο παιδί μου!...
Μαριώ (με μεγάλη έκπληξι) Έχεις κάνει και παιδιά;
Ω φτωχή, αθώα καρδιά.
Τώρα νιώθω τι σε τρώει!
Ελένη Και σου πέθαναν, Ελένη;
Κάλλιο νάταν πεθαμένα,
παρά έτσι πεταμένα
μες στους δρόμους!
Μαριώ Τι λες; Ζει;
Ελένη Κάμε λίγ' υπομονή
κι όλα θα σ' τα πω σε λίγο.
Μαριώ Βλέπω πως μαχαίρι μπήγω
μες στη δόλια την καρδιά σου
σαν σε κάνω να θυμάσαι
περασμένα βάσανά σου!
Ελένη Αχ! Αν ήσαν περασμένα!....
Θα σ' τα πω να ξεθυμάνω,
να μπορέσω ν' ανασάνω
πειο ελεύθερα.
Μαριώ Αχ! Λέγε!
Ελένη Αφιερώθηκα η δόλια

Μαριώ
Ελένη

στο αθώο το παιδί μου
το ελάτρενα! Θεό μου
τώκανα και προσευχή μου!
Το ανάθρεψα με θλίψη
δίχως τύποτα να λείψη
το επότισα όλο δάκρυα
το χρυσό μου αγγελούδι...
όταν ξάφνου ο πατέρας
αχ! Ο άπονος πατέρας
μου το πήρε... το παιδί μου
το αθώο... το φτωχό μου...
μου το πέταξε στους δρόμους
δίχως καν να το βαφτίσω
για να ξέρω τ' όνομά του!
Και του τ' άφισες; Εγώ...
Δεν τον ξέρεις τον Δημήτρη!
Σαν εκάρφωνε σ' εμένα
τα μεγάλα του τα μάτια
τον φοβόμουν. Και τρόμος
μα κι αγάπη με κατείχε.

Μαριώ
Ελένη

Μου είπε πως σε τρία χρόνια
θα μου τώφερνε στο σπίτι
δεν του τ' άφησα εγώ,
μου το πήρε από τα χέρια.
Πού το πήγε; Δεν ειξέρεις;
Μου είπε θα το πάη σε μια
γορή, κυρούλα του για να
τ' αναθρέψη όπως πρέπει.
Να με βγάλει από τους κόπους.
Αχ! Μαριώ μου! Τι μπορούσα
να του ειπώ; Παρακαλούσα
το θεό να το φυλάη
μόνον. Έκλαψα πολύ,
μα πολύ, ως που στερέψαν
απ' τα μάτια μου τα δάκρυα!
Αχ! Τα μάτια που δεν βλέπει
εύκολα κανείς ξεχνάει.

Μαριώ
Ελένη

Έτσι ξέχασα τ' αγόρι
όταν γέννησα την κόρη.
Έχεις κάνει και κορίτσι;
Ήταν ένα ουράνιο πλάσμα.
Ίδια η μάνα μου θαρρούσες.
Αχ! Και πώς το αγαπούσα!
Δυνατά το κρατούσα
μες στη δόλια αγκαλιά μου,
μην τυχόν κι αυτό, σαν τ' άλλο,

ο πατέρας μού το πάρη.
κι όταν ήμουνα μονάχη
εθαρρούσα πως κανέναν
απ' τα χέρια τα δικά μου
να το βγάλει δεν μπορούσε.
Ήμουν έτοιμη να σχίσω
κείνον που θα το τολμούσε.
Πώς πλανήθηκα! Μπροστά του
πάγωνά και δεν μιλούσα
μόν' αγάλια το φιλούσα,
μήπως άκουε τον κρότο
και μου τώπερνε απ' τα χέρια.
Του είπα γρήγορα να κάμει
να γινούνε τα βαφτίσια.
Εφοβούμουν μην το πάρη
δίχως όνομα κ' εκείνο.
Είχαμε αποφασίσει
να γινούνε τα βαφτίσια
του Σταυρού την Κυριακή.
Κείν' το βράδυ τραγουδώντας
το νανούριζα στην κούνια
όταν μπαίνει και μου λέει:
«αύριο το πρωί θα φύγω
και θα πάρω το κορίτσι
να το πάω 'κει που πήγα
και το άλλο το παιδί μας».
Αχ! Τι λες; Και σου το πήρε;
Και δεν τούβγαλες τα μάτια;
Απ' τη φρίκη μ' ορθωθήκαν
στο κεφάλι μου οι τρίχες.
Έτρεμα όλη, κ' επί τέλους
ξέσπασα σε μαύρα δάκρυα.
Αχ! Τη μαύρη! Πώς λυπάμαι.
Συ δεν έπρεπε ν' αφήσης.
Τότε αυτός είνε κακούργος!
Εγονάτισα μπροστά του
σαν θεό παρακαλώντας
του είπα: «άφηστο, Δημήτρη,
άφησέ μου το κορίτσι!»
Κείνος με είδε και γελούσε,
για αστεία τα θεωρούσε!
Καλέ αυτός είνε θηρίο!
Μες στις νύχτας το σκοτάδι,
δάκρυα έχυσα πικρά
στο κορίτσι μου κοντά.
Τώσφιγγα στην αγκαλιά μου

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Ελένη

κι όλο ένα το φιλούσα.
 Θέλησα να μην το δώσω
 μα μ' ένα άγριό του βλέμμα
 πάγωσεν η θέλησί μου!
 Και ο άπονος πατέρας
 αχ! Ο μπόγιας των παιδιών μου,
 μου το πήρε από τα χέρια,
 και στα στήθεια μου μαχαίρια
 έμπηξε φαρμακερά!...

(κλαίει λίγο με λυγμούς. Έπειτα σηκώνει πάλι το κεφάλι και εξακολουθάει με παράπονο)

(με πάθος)

Τώρα... ξένη πλεια για κείνον
 μοναχή στο σπίτι μένω
 κι απ' τη λύπη μου πεθαίνω!
 Αχ! Ας είχα καν εκείνον
 κι ας μην είχα τα παιδιά μου!...
 ... Τον πατέρα, τη μητέρα,
 τους μπαρμπάδες, τα παλιά μου
 τα θυμάμαι κι όλο κλαίω!
 Αχ! Το σπίτι μου τ' ωραίο,
 τα χωράφια μας, τ' αμπέλια!...
 ... Είχαμε οχτώ κοπέλια
 για να κάνουν τις δουλειές μας,
 τώρα... κάθομαι μονάχη
 σ' έναν άλλον ξένον τόπο,
 δίχως φίλους, δίχως σπίτι,
 δίχως άντρα, Παναγιά μου!...
 Σώπα, Ελένη μου, μην κλαις
 κι όλα θα διορθωθούνε.

Μαριώ

Ελένη

Και φοβάμαι να μιλήσω,
 μήπως έξω με πετάξη
 απ' το σπίτι του και τότε;
 Αχ! Γυναίκα του δεν είμαι!

Μαριώ

Ελένη

Ο πατέρας σου δεν ξέρει,
 πούθε βρίσκεσαι, τι κάνεις;
 Πού να ξέρει, που φοβάται
 να ρωτήσει απ' τη ντροπή του!
 Μέσα του η καρδιά του κλαίει.
 Μα μπροστά στον κόσμο λέει,
 πως δε θέλει να με ξέρη
 για παιδί του. Κ' η μητέρα,
 η μητέρα μου η μαύρη
 θάχνη τώρα πλεια πεθάνει.
 ... Τρέμω, τρέμω, όσο θυμάμαι
 την κατάρα του πατέρα!
 «Απ' το σπίτι μου να φύγεις!
 Μου το ντρόπιασες! Να πάρης

τα βουνά, τα δάση, ναύρης
 κείνονε που σ' έκαμε έτσι!
 Από μέν' άλλο δεν έχεις
 την κατάρρα μου σου δίνω!
 Να μην κάνης προκοπή!
 Πήγαινε καταραμένη!
 Θε να πάρω ένα κορίτσι
 ξένο, έρημο, φτωχό,
 να το κάμω εγώ παιδί μου,
 μ' αρετή να το αναθρέψω
 και να πάρη όποιον της δώσω
 εγώ, μαζί με την ευχή μου.
 Την κατάρρα μου συ νάχης.»
 Δεν τον είδε το Δημήτρη;
 Δεν ειξέρουν ποιος σ' επήρε;
 Δεν τον είδαν' δεν τον ξέρουν!
 Σώπα και θα σε βοηθήσω
 ναύρης ό,τι έχεις χαμένο...
 Δεν γνωρίζεις τα παιδιά σου
 πού να είνε από τότε;
 Δεν τα είδα πλεια, ποτέ μου
 τα κακόμοιρα! - Θεέ μου,
 φύλαξέ μου το κορίτσι,
 αχ! Αν ξη, ώ Παναγιά μου,
 ω θεέ μου, φώτισέ την
 τον καλό δρόμο να πάρη
 να μη μοιάση των γονιών της!
 Το σώμα της σε άντρα
 να μην εμπιστευθή
 αν δεν στεφανωθή!
 Αν τα ιδής καμμά φορά
 δε θα τα γνωρίσης πλεια;
 Μ' έναν τρόπο εμπορούσα
 να τα γνώριζα. Τους είχα
 στο λαιμό τους κρεμασμένα
 φυλαχτά και των δυσώνε
 με μετάξι όλο φτειασμένα
 κίτρινο σαν το χρυσάφι
 είχα μέσα τίμιο ξύλο
 χώμ' από τη Βαγγελίστρα
 και μικρή από ξύλο εικόνα
 του Αγιώρη. Στο κορίτσι
 είχα ακόμα κρεμασμένο
 και σταυρό χρυσό. Μα είν' ιδιος
 ο σταυρός, μ' αυτόν που έχει
 εκεί μέσα στο πουνγγί του!

όταν φύγη· μα με τρόπο
να μη νηώση το σκοπό μας.

Ελένη (με δισταγμό)
Μαριώ

Αν μου πη...
Πρέπει να κάνης

τα αδύνατα να μάθης
πού θα πάει δίχως άλλο.
κι όταν μάθωμε, θα βάλω
έναν άνθρωπο δικό μου
να του πάη από πίσω.

Ελένη

Όχι· όχι· δίχως ξένο.
Μόνες μας πρέπει να ιδούμε.

Μαριώ
(με χαρά)

Μα καὶ μὲν, πῶς νὰ γίνῃ;
 Ἀχ! Τὶ σκέφθηκα, θεέ μου!
 Δε σου τό εἶπα μὰς βοηθάει
 ὁ θεός· θε νὰ ντυθῶ

μια γρηά που λέει τις μοίρες,
θα τον πάρω από πίσω,
κι όλα του θα τα γνωρίσω.

Ελένη
Μαριώ

Θα μπορέσης; Κ' αν μας νηώση;
Έννοια σου! Ο θεός θα δώσει
δύναμι στο σχέδιό μας.

Να... δε σ' το είπα μας βοηθάει;
Ο πατέρας μου θα πάη
στο αμπέλι· και θα μείνη
τρεις ή τέσσερις ημέρες.

Ο Θανάσης μου θ' αργήσει
στο χωριό μας να γυρίσει,
γιατί δεν μπορεί να έρθει
πριν τελειώσει τις δουλειές του -
τα παιδιά μου θα σ' τα αφήσω
και θα τον ακολουθησω.

(από το παράθυρο)

Οι γειτόνισσες θα πούνε
πως κ' εγώ είμαι στ' αμπέλι.

Να τος!... Έρχεται θαρρώ
δεν είν' κείνος; Μπρος, σαν έρθη
ρώτησέ τον πού θα πάη
και ποτέ μην τον αφήσεις
πριν το δρόμο του γνωρίσης.

Ελένη
Μαριώ

Αχ! Μαριώ μου, αδερφή μου!
Σ' αγαπώ, καϋμένη Ελένη,
και θα κάνω ότι μπορέσω
να σε ιδώ ευχαριστημένη.
Τώρα φεύγω· και σε λίγο,
όταν φύγη, θα γυρίσω.

Όπως είπαμε· με τρόπο! (φεύγει)

Ελένη (μόνη -
από το παράθυρο)

Αχ! τι όμορφος που είναι!
Τι ωραίο παλληκάρι
όλος λεβεντιά και χάρι.
Φαίνεται συλλογισμένος,
μη δε φταίει ο καϋμένος
και μεις βάλαμε υποψίες
και γινούνε φασαρίες;...
...Μαύρη εγώ! Η περπατησιά του
στην καρδιά μου εδώ χτυπάει
δυνατά! Μα η καρδιά του
άλλες ίσως θα κυττάει!
Μοιάζει άγγελος που πάη
στην Παρθένα μας με βία,
να της πη «Χαίρε Μαρία».
Αχ! Θεέ μου, δώσε μου τον
και δικόν μου κάνε μου τον
να τον έχω να τον βλέπω,
να μη φεύγη από κοντά μου,
μες στα μάτια να τον βλέπω
πάντα· να με αγαπάη
και με αγάπη να φυλάη
τα λυωμένα μου τα μάτια
μες στα μαύρα, πικρά δάκρυα,
αχ! Τα μάγουλα τα ωχρά
και τα χείλη τα πικρά!
Ρίξε μου τον, Παναγιά μου
στην ψυχρή την αγκαλιά μου,
αχ! Σφιχτά να τον κρατώ
και γλυκά να τον φιλώ,
και με τα ξεστά φιλά μου
γλυκά μες στην αγκαλιά μου
αχ! Να τον αποκοιμώ!
Να τον έχω πάντα εγώ,
νάνε πάντα εδικός μου,
ω! Την ευτυχία αυτή
μ' όλα τα καλά του κόσμου
δεν αλλάζω εδώ στη γη!

(πολεμάει να δείξη αταραξία. Ο Δημήτρης μπαίνει σφυρίζοντας και κάθεται χωρίς να την
κυττάξη με αδιαφορία σάμπως να έχη κάπου το νου του).

Ελένη (μέσα της)

Παναγιά μου, βόηθησέ με!
Πώς ν' αρχίσω; Αχ! ... (σιγά) Δημήτρη!

Δημήτρης

Ε, τι θέλεις;

(στρέφει, τη βλέπει και πάλι στρέφει αλλού).

Ελένη

Δηλαδή...

- τι να ειπώ - λέω... τι φαί
θες να φτιάσω για το βράδυ;

Δημήτρης (την κυττάζει
μ' έκπληξι)
 Μα... αφού για μεσημέρι
δεν εφάγαμε ακόμα
για το βράδυ συ ρωτάς;
Να σου ειπώ, καλά δε νηώθω
τι μ' αυτό θέλεις να πης.
Εγώ μάλιστα το βράδυ
δε σου κάνω συντροφιά
γιατί δε θα είμ' εδώ.
Το πρωί θαρρώ πως σ' το είπα.
 Ελένη
Δημήτρης
 Δηλαδή... θα φύγης;
Ναι...
μούτυχε κάποια δουλειά...
και θα φύγω...
 Ελένη
Δημήτρης
 Πού θα πας;
... σε λιγάκι. Αι, πώς; Τ' είπες;
 Ελένη
 Πού θα πας;
 Δημήτρης
 Γιατί ρωτάς;
 Ελένη
 Λέω... πίσω στην Αθήνα;
 Δημήτρης (με χαμόγελο)
 Ναι. Τι θέλεις να σου φέρω;
 Ελένη
 Εγώ; Τίποτα!
 Καϋμένη
 κάθεσαι και κλαις! Εκείνα
ζουν καλά. Τι άλλο θέλεις;
 (με στενοχώρια)
 Ναι, αλήθεια... δε σου το είπα...
 τώχω από καιρό ξεχάσει
το παιδί... τ' αγόρι... πάνε
χρόνια τώρα - το... επήρεν
ένας πλούσιος. Την κόρη
την επήρεν ένας άλλος...
ζουν καλά... όταν θα πάω
- 'δώ κοντά - σε κάνα μήνα
ή σε δύο στην Αθήνα,
θα σ' το φέρω να το ιδής.
 Ελένη
 Πώς; Αλήθεια; Πώς το λένε
το κορίτσι μου, Δημήτρης;
 Δημήτρης (ταράσσεται)
 Α... Χρυσούλα... (ποιος μου είπε
για ν' ανοίξω εγώ κουβέντα;)
 Ελένη (με χαρά)
 Πώς; Και πότε θα το φέρεις;
 Δημήτρης
 Σ' ένα μήνα ή σε δύο
που θα πάω στην Αθήνα.
 Ελένη (με λύπη)
 Πώς; Πριν είπες πως θα πας
 σήμερα.
 Δημήτρης
 Α... έτσι σουπα...
 δε θα πάω στην Αθήνα...
 Ελένη
 Πού θα πας;
 Δημήτρης
 Αφού το θέλεις

θα πάω στο Πηλοχώρι
 τι έχω κάτι δουλειές.
 Σε τρεις μέρες θα γυρίσω
 και κοντά σου θα καθίσω
 περισσότερο από μήνα,
 και κατοπιν στην Αθήνα
 για να φέρω το κορίτσι
 να το ιδής.
 Αλήθεια λες;
 Όπως είπαμε... αλήθεια
 μήπως είδες το πουγγί μου
 δεν το είχα πάρει μαζί μου.
 Θα ρρώ τώχ' αφήσει εδώ!...
 Δεν το... είδα!

Ελένη
 Δημήτρης (πηγαίνει στο άλλο δωμάτιο το ευρίσκει και γυρίζει πάλι)
 Το ήρτα, νάτο!
 Άλλο τίποτα δεν έχω.

(μικρή σιωπή, κυττάζει από το παράθυρο έξω)
 Ελένη
 Δημήτρης
 (μέσα του)
 (δυνατά)
 Αχ! Δημήτρη, λες αλήθεια;
 Και γιατί να σε γελάσω;
 Θα σ' το φέρω να το ιδής
 (παραλίγο να με πιάση
 μα... μπορεί και νάχει δίκιο!)

Λοιπόν... φεύγω· α, για στάσου!
 Τοίμασέ μου το μπουσούλο
 γιατί... κάτι θα σου φέρω
 από 'κεί όταν γυρίσω.
 Τώρα πάω να ετοιμάσω
 το καράβι και να μάζω
 τα παιδιά. Να μην ξεχάσης
 το μπουσούλο να ετοιμάσης
 σε μια ώρα θα γυρίσω (φεύγει).

Ελένη (μόνη)
 Αχ! Δεν ήτανε για μένα!
 Ποιος τον ξέρει τι τον θέλει
 το σταυρό του κοριτσιού μου.
 Μήπως είνε πεθαμένο;
 Παναγιά μου!... Όχι... Όχι!
 Κείνος μούπε πως θα πάη
 να το φέρη. Με γελάει!
 Σαν θυμήθηκε πως είχε
 το πουγγί του εδώ αφημένο
 εξαφνιάστη κ' εταράχτη!
 Παναγία μου Παρθένα,
 αχ! Λυπήσου με τη μαύρη!
 Μαριγώ... αχ... Μαριγώ!
 Τώρα έφθασα.

(φωνάζει)
 Μαριώ (απ' έξω)

Ελένη

Θεέ μου,
μη αλήθεια για δουλειές του
θε να πάη στο Πηλοχώρι;
Αχ! Μακάρι νά ήταν τούτο!

(μπαίνει η Μαριώ)

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Αι, τι έκαμες; Σου είπε;
Ναι! Θα πάη στο Πηλοχώρι.
Α, καλά το είπα εγώ.
Τι; Το ξέρεις, Μαριγώ;
Πού το ξέρεις; Ποίος σ' το είπε;
Δε σου είπα, ο Δημήτρης
είνε και αλλού μπλεγμένος;
Α! Ποιος σ' το 'πε;
Μη σε μέλει.
Το κακό είναι στην αρχή του.
Μα μας φώτισε ο θεός
και προτού να προχωρέση
θα θεοραπενύι...

Ελένη

Μαριώ

Μ' αλήθεια;
 πες μου! Γιατί με σκοτώνεις!
 Μα μην κάνεις πάλι έτσι.
 Έννοια σου· θα μας βοηθήσει
 ο θεός. Κάτι αγωγιάτες
 από 'κει... Πηλοχωρίτες
 είπαν πως σε κάνα μήνα
 ο Πανάγος, νοικοκύρης -
 - μα τι έχεις;

Ελένη

Μου θυμίζει
τούτο τ' όνομα, Πανάγος
τον πατέρα μου. Πανάγο
τον ελέγανε κι εκείνον.
Λοιπόν, λέγε! Τι σου είπαν;
Θα γινούν εκεί οι γάμοι
του Δημήτρη με την κόρη
του Πανάγου, τη Χρυσούλα.

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Ελένη

Μαριώ

Α!
Μ' αυτό μη σε τρομάξει!
Θα μ' αφήσει, Μαριγώ μου,
τι θα γίνω τότε η έρημη;
Είν' καλά... οπου ακόμα
δεν εγίνανε οι γάμοι.
Ποιος μπορεί να εμποδίσει;
Αμ' κι εμένα πού μ' αφήνει;
Θε να βάνω, αμέσως τώρα,
εις ενέργεια το σκοπό μας
και τ' ωραίο σχέδιό μας.

και τ' ωραίο σχέδιό μας.

Θα ντυθώ μια γρηά 'πό κείνες
 που τις μοίρες λεν στις νηes
 και θα πάω στο Πηλοχώρι.
 Θα τραβήξω ίσια στο σπίτι
 μες στον καπετάν Πανάγου
 και θα πω και στο κορίτσι
 και στη μάνα της ακόμα,
 πως ο Μήτσος που τον θέλουν
 για γαμπρό είνε παντρεμένος·
 κ' έτσι εκείνοι θα τον διώξουν.
 Ναι, μα λες να σε πιστέψουν;
 Έχω λόγια να τους πείσω.
 Μόνο ένα· πώς θα πάω
 από 'δώ στο Πηλοχώρι;
 Τ' άλλα όλα μας βοηθάνε.
 Ο πατέρας μου έχει φύγει,
 ο άντρας μου σε δέκα μέρες
 θα γυρίση. Αγκαλιά
 σε μια μέρα θα γυρίσω
 εδώ πάλι. Τα παιδιά μου
 εις εσένα θα τ' αφήσω·
 τούτο μόνον· πώς θα πάω;
 Μη, καϋμένη, είνε ψέμμα;
 Μπορεί να είνε άλλος Δημήτρης.
 Κείνος είνε· καθώς σου είπα·
 μόνον τώρα πώς θα πάω.
 Και αυτό είνε του χεριού μας.
 Με το πλοίο του Δημήτρη.
 Άμα όμως σε γνωρίση...
 Πώς; Δεν έφυγε ο Δημήτρης;
 Μου είπε πως θε να γυρίση
 σε μια ώρα, για να πάρη
 το μπαούλο και θα φύγη.
 Δε μου λες, το Πηλοχώρι
 είν' μακρινά από 'δώ πέρα;
 Ου, μακρινά... Πώς δεν τον νοιώθουν
 και οι ναύτες, που τους παίρνει
 όπου πάει πάντα μαζί του;
 Αυτοί 'ναι ξένοι· σάμπως νοιώθουν;
 Σάμπως βγαίνουν διόλου έξω;
 Πότε σου είπε πως θα φύγη;
 Σε μια ώρα;
 Ναι, έτσι μούπε.
 Τότε πρέπει να προκάνω.
 Είνε ώρα· δε μου στέλνεις
 αυτούς, που λες, τους αγωγιάτες

- Μαριώ
Ελένη
- Μαριώ
- Ειρήνη
Μαριώ
- Ελένη (μόνη)
- (μετά λίγη ώρα σηκώνεται και σιγυρίζει το μπαούλο και τραγουδεί)
- (δισ)
- (δισ)
- (δισ)
- να τους δω, να τους ρωτήσω;
Μα δεν κάνει θα σε νοιώσουν.
Φέρε μου τους. Θέλω μόνο
για την κόρη να ρωτήσω
αν είν' όμορφη. Α, ξέρεις;
Έρχεσαι και συ μαζί τους.
Ναι, μα ποια να βρω αιτία
εδώ πέρα να τους φέρω;
Πες τους πως...
Α, να ευρήκα.
Αυτοί θα κάτσουνε να φάνε
και κρασί θα μου ζητήσουν
- γιατί κάθονται στο σπίτι-
μα θα πω πως έχω χάσει
το κλειδί της αποθήκης
κ' έτσι εδώ θα σου τους φέρω
για να πάρουνε κρασί.
Τότε τους ρωτάς εσύ.
Μα με φρόνησι μη λάχει
και το σχέδιο μυριστούνε. (φεύγει)
Πώς κατάντησα! Μονάχη,
έρημη σε ξένον τόπο!
Δίχως μάνα και πατέρα,
δίχως φίλους, συγγενείς,
ξένη μέσα σ' άλλους ξένους.
Αχ! Δε μ' αγαπάει κανείς!
Και ακόμα δίχως άντρα,
δίχως στήριγμα κανένα,
αχ! Θεέ μου, δίχως άντρα,
άντρα! Δίχως και παιδιά!
Αχ! Πατέρα μου! Θεέ μου!
- Αναχωρείς κι εκεί που πας ελπίζω
ν' ανταμωθής μ' εκείνη π' αγαπώ
κι αν την ιδής φρικτά σε εξορκίζω
να της ειπής αυτά που θα σου πω.
- Να της ειπής τα όσα υποφέρω
απ' τον καιρόν που έφυγε μακριάν.
Να έλθη εδώ κ' εγώ να της προσφέρω
τη δύστυχη καρδιά μου καθαράν.
- Να της ειπής πως περπατώ μονάχος
νυχθημερόν και ό,τι απαντώ,
- ή δένδρον είν' ή άνθρωπος ή βράχος,

- πού είνε η καλή μου το ρωτώ.
- (δix) Να της ειπής πως άλλο δεν γυρεύω
 δι' ανταμοιβήν, παρὰ να έρθη εδώ
 να μ' αγαπά κι εγώ να τη λατρεύω,
 να με ιδή κι εγώ να την ιδώ.¹
- (κλει το μπαούλο και κάθεται σε μια καρέκλα σκεπτική).
 Μαριώ (απέξω) Κυρά Λένη;
 Ελένη Ποιος φωνάζει;
 Μαριώ (μπαίνει) Αι, παιδιά, ελάτε μέσα.
 Κυρά Λένη, δεν τους δίνεις
 συ κρασί γιατί έχω χάσει
 το κλειδί της αποθήκης;
- (μπαίνει ο Θανάσης και ο Γιάννης)
 Ελένη Να τους δώσω· από πού είνε
 τα παιδιά;
 Μαριώ Πηλοχωρίτες,
 κι έχουν έρθει για δουλειές τους.
- (Η Ελένη θέλει κάτι να ρωτήσει, μα σ' ένα νόημα της Μαριώς παίρνει το αγγείο τους και
 πάει να τους βάλει κρασί. Ο Θανάσης και ο Γιάννης συνομιλούν με μεγάλη έκπληξι).
 Μαριώ Αι, παιδιά! Καθήστε λίγο.
 Γιάννης (σιγά στο Θανάση) Μα... πώς μοιάζει! Μωρέ ίδια!
 Θανάσης (στο Γιάννη) Σαν την είδα μες στα μάτια
 νόμισα πως ήταν ίδια
 η Χρυσούλα του Πανάγου.
 Γιάννης Τ' είνε η τύχη.
 Μαριώ Ε, τι λέτε
 και παραξενεύεστε έτσι;
 Γιάννης Ξέρεις; Τούτ' η κυρά Λένη,
 είνε ίδια σαν την κόρη
 του Πανάγου απ' το χωριό μας
 που παντρεύεται σε λίγο.
 Μαριώ Αυτή που παίρνει το Δημήτρη;
 Γιάννης Κι αδερφάδες να ήσαν, έτσι
 πάλι ίδια δε θα εμοιάζαν
 Θανάσης Ναι, αλήθεια!
 Μαριώ Τόσο μοιάζουν;
 Γιάννης Μοιάζουν· ναι! Όπως μοιάζει
 τώνα χέρι μου με τ' άλλο.
 Μοναχά που το κορίτσι
 του Πανάγου είνε πλείο νέα·
 στ' άλλα όμως είνε ίδιες.

¹ Παλαιό τραγούδι· μ' αρέσει επειδή η μουσική του είναι λυπητερή. Έχω την ιδέα ότι για να διασωθούν τα παλαιά τραγούδια, όχι μόνο τα κλέφτικα, αλλά κι αυτά

που έλεγαν εδώ και είκοσιν ή τριάντα χρόνια θα ήταν καλό να τα βάζουν μέσα στα δράματα.

Μαριώ
Γιάννης

Ίδια μάτια, ίδια φρύδια
και τι όμορφες κι οι δύο!
Είν' έτσι όμορφη κι εκείνη;
Όμορφη; Σαν το λουλούδι·
μα και τούτη πάει πίσω;
Είνε ίδιες σαν αδέρφια.
Αν δεν ήξερα πως άλλη
κόρη δεν έχει ο Πανάγος
θα ωρκιζόμουνα πως είνε
και οι δύο αδερφάδες.

Να...

Περίεργο!

Μαριώ
Ελένη (μπαίνοντας και
τους δίνει το κρασί)
Γιάννης
Ελένη
Μαριώ

Ορίστε.

Ευχαριστούμε - πόσο κάνει;

Α, μπα· τίποτα.

Ελένη,

ξέρεις που έχεις μια αδερφούλα;
Μπα! Ποιος στώπε; Έγώ δεν έχω!
Να! Αυτοί εδώ το λένε.
Όχι αυτό...

Ελένη
Μαριώ
Γιάννης
Μαριώ

Μες στο χωριό τους
έχει ο καπετάν Πανάγος
μια κόρη - που σε λίγες
μέρες κιόλας την παντρεύει -
και σου μοιάζει, σαν να σ' έχει
αδερφή. Αι, δεν είν' έτσι;
Ναι! Θαρρώ πως τώρα βλέπω
'δώ μπροστά μου τη Χρυσούλα.
Πώς; Χρυσούλα είν' τ' όνομά της;
Ναι· η όμορφη Χρυσούλα.
Τώρα εδώ σε κάνα μήνα,
που θα γίνουνε οι γάμοι
θα χαλάση το χωριό μας
απ' το γλέντι το πολύ.
Παναγιά μου τι θα γίνη!
Και... ποιον ...παίρνει;

Γιάννης
Ελένη
Γιάννης

Παλληκάρι!

Ναι! Τον καπετάν Δημήτρη,
καπετάνιο μια φορά!

Ποιο... Δημή...τρη;

Ελένη
Γιάννης

Δεν τον ξέρεις;

Μήπως ξέρουμε πούθε είνε;
Είνε πλούσιος· έχει βιος!
Έχει κανα δυο καράβια
και γυρίζει μες στον κόσμο

Ελένη
Γιάννης

- ξένοιαστος. Θαρρώ πως είδα
 εδώ πέρα το Δημήτρη
 και μπορεί να είνε 'δω...
 γιατί μέσα στο λιμάνι
 είνε τώνα του καράβι.
 Να... σας... πω... και ο Πανάγος
 είνε... πλούσιος κι αυτός;
 Είνε πρώτος νοικοκύρης
 στο χωριό μας, μα δεν ξέρω
 ούτ' εκείνος πού βαστάει.
 Γιατί πάει ένας χρόνος
 πάχει ερθεί μες στο χωριό μας,
 από άλλον ξένον τόπο.
 Λοιπόν γειά σας. (φεύγει με το Θανάση)
 Στο... καλό!
 Αχ! Μαριώ μου!
 Σώπα, κι όλα
 ακολουθούν το σχέδιό μας.
 Τώρα δείξε αταραξία,
 να πετύχωμε στο τέλος.
 Μη σε μέλει. Κι ο θεός
 που μας βλέπει, δε θ' αφήση
 να χαθούμε. Θα βοηθήση.
 Έχω ένα παληό φουστάνι
 απ' τη γρηά την πεθερά μου,
 και κάτι άσπρες κοτσίδες
 'δω στα μούτρα μου θα βάλω
 από κάρβουνο γραμμές,
 αγκαλιά θα τα σκεπάζω
 με μια ολόμαυρη τσεμπέρα
 και θα γίνω μια γρηούλα
 π' ούτε συ θα με γνωρίσης
 τώρα πάω να ντυθώ
 κι έφτασα.
- Ελένη
 Μαριώ
 Να μην αργήσης·
 τα παιδιά πού θα τ' αφήσης;
 Θα σ' τα φέρω· αλλά όχι·
 θα τα ιδή και θα υποπτεύση.
 Θα τ' αφήσω μες στο σπίτι
 θα τους πω πως θε να πάω
 στο αμπέλι· και σαν φύγω
 τότε πας και τα μαζεύεις.
 Κάνε γρήγορα, Μαριώ μου!
 Θε να κάνω ό,τι μπορέσω
 να σε σώσω. Γιατί σ' έχω
 σαν αδέρφι εδώ γνωρίσει.
- Ελένη
 Μαριώ

Σ' αγαπώ· και για σένα
θα θυσιάσω τη ζωή μου.
Α! Για στάσου· και αν έρθη
πριν γυρίσω ο Δημήτρης,
ούτε γρυ μη σου ξεφύγη
γιατί οι κόποι μας χαμένοι.
Λίγ' υπομονή και όλα
θα γινούνε μέλι γάλα.
Άκουσες! Να μη μιλήσης!
κι αν θελήση για να φύγη
πριν ερθής;

Ελένη

Μαριώ

Αι, τότε πες του,
μα με φρόνησι, με τάξι,
πως μια γρηά, μια διακονιάρα
θέλει νάμπη στο καράβι,
κι ας τη βγάλη όπου θέλει·
μην του πης πως ξέρω κιόλα
για πού φεύγει το καράβι·
εκατάλαβες; Για τ' άλλα
ούτε λέξι μη μιλήσεις. (φεύγει)
Όχι· έννοια σου. - Θεέ μου,
βόηθησέ μας. Κι αν τον έχω
μες στα χέρια μου, δικό μου,
θα σου φέρνω κάθε μήνα
κι αν μου φέρης τα παιδιά μου,
μια λαμπάδα να σ' ανάβω
έως ότου να πεθάνω.

Ελένη

(από το παράθυρο)

Παναγιά μου, ο Δημήτρης!
Νάτος ήρθε! Θα προφτάση
η Μαριώ να ετοιμαστή;
Θα του πω να περιμένει
κι αν μ' ακούση;... Τι να κάνω!...

(μπαίνει ο Δημήτρης)

Δημήτρης

Ελένη

Δημήτρης

Το ετοίμασες;
Θα φύγεις;
Όχι αμέσως· ετοιμάζουν
το καράβι.

Ελένη

Το μπαούλο
το ετοίμασα. Ποιος θάρρη
να το πάρη;

Δημήτρης

Ένα κοπέλι·
του είπα πριν· δεν ήρθ' ακόμα;
Όχι.

Ελένη

Δημήτρης

Έβαλες κι εκείνο
το κοντό μου το κουμπούρι;
Όχι... εκείνο... τι το θέλεις;

Ελένη

ευθύς στον πάτο το πηγαίνει
μ' ό,τι και αν έχη μέσα.
Επροχτές την Κυριακή
κόντεψε να τα τινάξει.
Γιατί επάνω στο τραπέζι
ήτανε μια αλοιφή
που αλείφει ο αδελφός μου
το γοφό του που πονάει.
Το λοιπόν αυτή για ινάτι
πάει και παίρνει το ποτήρι
με την αλοιφή και λέει:
«όλο εσείς, παλιοβρωμιάδες,
σεις μου θέλετε γιατρικά.
Αμ' και μένα που είμαι γρηά
πώχω πόνο στο στομάχι
δε μου δίνετε να πω»
και χουφτώνει το ποτήρι
και τ' αδειάζει. Μ' αρχινάει
- γιατί καίει - κάτι φωνές,
ευθύς γούρλωσε τα μάτια
κ' έβγαινε άφρι από το στόμα·
την ποτίσαμ' όλο γάλα
και τη γλύτωσε. Μα τι;
Τώρα λέει πως όλοι εμείς
θέλαμε για να πεθάνη
και της δώσαμ' δηλητήριο (φαρμάκι).
Μόλις μπω μέσα στο σπίτι
«Κώστα, τρέξε για νερό»
λέει ο ένας. «Κώστα, Κώστα»
λέει ο άλλος, «σε ζητάνε».
Δεν μπορώ να ξανασάνω
απ' τις δουλειές· και σ' όλα αυτά
έχω και τη γρηά, να θέλη
να την παίρνω λέει καβάλα
'δώ στη ράχι μου σαν να είμαι
κάνας γάδαρος, και δίχως
να σταθώ διόλου στο δρόμο
να την πάω στο αμπέλι·
Και μπορώ να μην το κάνω;
Σκούζει σαν δαιμονισμένη
Μα καμμιά φορά θαρρώ
θα της στρίψω το λαρύγγι.

(Μπαίνει η Ελένη και δίνει στον Κώστα ένα ποτήρι κρασί)
(σηκώνεται) Εις υγείαν κυρ Δημήτρη
κι ο Θεός με το καλό.

(Παίρνει το μπαούλο και φεύγει)

Δημήτρης
Ελένη

Στην υγείά σου, παιδί μου.
Έρθε μια... από ξένον τόπο,
γρηά, 'πό κείνες που γυρίζουν,
διακονιάρισσα, και μου είπε,
αν θα φύγης να την πάρης
στο καράβι.

Δημήτρης (με θυμό)
Ελένη

Πού θα πάει;
Όπου κι αν τη βγάλης, λέει
δεν τη μέλει. Φτάνει ναύρη
το ψωμί της και καμμά άκρη
να κοιμάται...

Δημήτρης
Ελένη
Δημήτρης

Δεν την παίρνω!
Όχι! Πάρτηνε... Δημήτρη.
Δεν την παίρνω· δεν μπορούν.
Έγώ θα πάω στο Πηλοχώρι.
(Παναγιά μου! Κείνη θάνε!)
Έρθε κι έκλαιγε 'δώ πέρα...
Είν' αδύνατο.

Ελένη

Δημήτρης
Ελένη

Α, νάτην!
(κείνη νάνε; Α, ναι, κείνη·
έρχεται!... Αχ, Παναγιά μου!)

(μπαίνει η Μαριώ)
Μαριώ

Αχ! Να ζης αφεντικό μου.
Χίλια χρόνια να μου ζήσης
μ' όλα τα καλά του κόσμου.
Μη μ' αφήνεις εδώ πέρα,
με βαρέθηκαν. Κι ο θεϊός
να σ' το δώσει αφεντικό μου.
Αι, τι θέλεις;

Δημήτρης
Μαριώ

Να με πάρης
στο καράβι.

Δημήτρης

Ναι, μα ξέρεις
που θα πάω;

Μαριώ

Όχι! Όχι!
Ξέρω μόνο πως θα φύγης.
Έτσι πάντα εγώ γυρίζω
από έναν τόπο σ' άλλο.

Δημήτρης
Μαριώ

Από πού είσαι;
Είμαι ξένη,
απ' τα Γάννινα, φτωχή,
έχω χρόνια πώχω φύγει
απ' το σπίτι του παιδιού μου.
Ήταν άνθρωπος κακός,
είχε πέσει στις γυναίκες,
κι είχε και στο σπίτι μια
δίχως στέφανα παρμένη.

Δημήτρης (με θυμό) Το λοιπόν καταραμένο
 τ' άφησα κι όλο γυρίζω.
 Σώπα και δεν είν' ανάγκη
 να μας πης για το παιδί σου.
 Μαριώ Πάρε με αφεντικό μου
 και να ζήσης χίλια χρόνια.
 Δημήτρης Αι, καλά· πού είν' τα σκουτιά σου;
 Μαριώ Άλλο τίποτα δεν έχω,
 από τούτα που φορώ.
 Δημήτρης (σηκώνεται
 να φύγει) Όπως είμ' έτσι θα έρθω.
 Άιντε πάμε· γεια σου, Ελένη,
 σε τρεις μέρες θα γυρίσω.
 έλα εδώ να σε φιλήσω.
 (η Ελένη μόλις κρατεί τα δάκρυα)
 Μαριώ Έλα πίσω μου, κυρούλα. (φεύγει)
 Δε σ' το είπα, αδερφή μου,
 ο θεός θα μας βοηθήσει;
 Έλα εδώ να σε φιλήσω
 και καλό ν' ανταμωθούμε.
 Κύτταξέ μου τα παιδιά...
 τάχω αποφασίσει εγώ
 να σε σώσω· και θα ιδής.
 Τώρα μόνο παρακάλια
 στο θεό και τ' άλλα... γεια σου!
 Σε δυο μέρες θα γυρίσω
 κι όχι δίχως το Δημήτρη
 μια φορά κι έχω αρχινήσει,
 θα το κάνω, κι ας πεθάνω.
 Ελένη Αχ! Μαριώ μου, πώς φοβάμαι!
 Να προσέξης μη σε νιώσει.
 Μια τρεμούλα μ' έχει πιάσει...
 Ο θεός να μας το βγάλει
 σε καλό...
 Μαριώ Θα μας βοηθήσει
 μη σε μέλει. Τώρα γεια σου!
 Ελένη Αδερφή μου, ... στο καλό!
 (κλαίει)

Τέλος του πρώτου μέρους.

Μέρος δεύτερο

(Δωμάτιο στο σπίτι της Χρυσούλας στο Πηλοχώρι· μια θύρα που βγαίνει έξω στην αυλή κι άλλη που πάει στο πλαγιανό δωμάτιο· παράθυρο που βλέπει έξω στο λιμάνι, στη θάλασσα· αριστερά ένα τραπέζι κι απάνω καθρέφτης· δύο τρεις καρέκλες).

Χρυσούλα (μόνη)

(Έχει το παράθυρο ανοιχτό και κυττάζει έξω, στη θάλασσα)

Ο ήλιος τώρα γέρνει
στη δύση του κ' εκείνος
ακόμα να φανή.
Η θάλασσα ησυχάζει
σαν τον καθρέφτη μοιάζει
θαρρείς είνε βουβή.
Εδώ κι εκεί βαρκούλες,
με τα λευκά πανιά τους
σαν γλάροι τα φτερά τους
ανοίγουν και πετούν.
Πηγαίνουν, τριγυρίζουν
στης θάλασσας το μάκρος
και μέσα από το βάθος
ψαράκια αποπλανούν.
Τ' αθώα τα ψαράκια
για λίγα ψυχουλάκια
το θάνατό τους βρίσκουν
χωρίς να το νοούν!
Είνε κακό με δόλο
να πιάνουν τα καϋμένα.
Ν' αποπλανάς κανένα
και να τον καταστρέφης
φοικτά στα υστερνά
είν' άτιμο, ασχρό!
- Μα, θε μου, πώς αργεί;
Σε λίγο θα νυχτώση...
δεν είτε πως θε νάνε
τ' απόγεμα εδώ;
Κ' η θάλασσα ησυχάζει,
αυτή δεν εμποδίζει,
μα τότε πώς αργεί;
Μην τούτυχαν δουλιές του;
Κι αν τούτυχαν εμένα
καθόλου δε με νοιάζει,
να τις αφήση· Μπα!
Ο ψυχογιός του Πάνου
ο Κίτσος!... Τι να θέλη...
θεέ, φίλιά μου στέλλει!

(κλείνει το παράθυρο και κυττάζει από μέσα)

Να κύτταξε! Δε φεύγει
στο σπίτι εδώ σιμώνει...
θαρρώ πως θάρθει μέσα...
Μητέρα!... Παναγιά μου!

(όχι δυνατά)

(Τρέχει από το παράθυρο στη θύρα που πάει στο πλαγιανό δωμάτιο· μα δεν προφθάνει να την ανοίξει και μπαίνει ο Κίτσος από την άλλη και αφού μπη την σπρώχνει πάλι πίσω του και χωρίς να προχωρήσει μένει καρφωμένος εκεί).

Α!

Κίτσος (με λύπη)

Χρυσούλα, τι φοβάσαι;
Μήπως είμ' εγώ θηρίο;
Μήπως λύκος; Μη αρκούδα;
Αχ! Τα μάτια σου τα ωραία
μου παράλυσαν τα νεύρα
μες στο δόλιο το κορμί μου
κι άλλο τίποτα δε θέλω,
παρά μόνο να τα βλέπω·
κι άλλο τίποτα δεν κάνω
παρά μόνο ό,τι μου ειπής!
Πες μου τώρα «μαχαιρώσου»
και θα ιδής προτού το ειπής
θάχω βγάλει το μαχαίρι
και νεκρός θα ξεπλωθώ.
Μόνο «φεύγα» μη μου ειπής,
γιατί... και να θέλω τότε
μακρυνά σου για να φύγω,...
μόνος μου... δε θα μπορώ!
Πρέπει νάρθουν να με πάρουν!
Μα... τι θέλεις... να σου κάμω;
Λέγε, κόρη, λέγε ακόμα·
τα χρυσά ν' ακούσω λόγια,
που για δώρα, για στολίδια
το χρυσό σου στόμα δίνει!
Πες μου, ναι, και ρώτησέ με!
Πες μου πάλι, ναι, «τι θέλω,
τι ζητάω εδώ που ήρθα»,
πες μου, κόρη.

Χρυσούλα

Κίτσος

Χρυσούλα (τον καϊμένο)

Κίτσος

Φεύγα! Θάρθη εδώ η μητέρα
θα σε ιδή και θα... θυμώσει.
Πώς να φύγω; Δε με διώχνεις;
Ως τη θύρα δε με σπρώχνεις;
Μοναχός μου... δεν μπορώ!
- Αχ! Χρυσούλα, σ' αγαπώ!
Πες μου συ δυο καν σου λόγια
πες μου, μήπως με μισείς;
Όχι... εγώ... δε σε ... μισώ...

Χρυσούλα

Κίτσο

Ναι! Αλλ' ούτε μ' αγαπάς!
 Αχ! Τον άτιμο τον ξένο
 Πούρθε 'δω από άλλον τόπο
 για να κλέψη τις καρδιές!
 Κόρη, φεύγω αφού το θέλεις
 και... ποτέ δε θα με ιδής.
 Ή εκείνον θα σκοτώσω...
 Πάρτον κείνον· μα εγώ
 σου το λέω θα σκοτωθώ!
 Και το κρίμα στο λαιμό σου!
 Όχι! Όχι!... Παναγιά μου!
 Τ' είπα ο δόλιος για την κόρη!
 Και το κρίμα στο λαιμό του
 αντουνού του παλιοξένου
 πούρθε εδώ για να σε πάρη.

(Γυρίζει για να φύγη αλλά μπαίνει η Μάρθα)

Μάρθα

Πώς; Τι θες εδώ, βρε Κίτσο;

Κίτσο

Τίποτα! Δε βλέπεις; Φεύγω!

Χρυσούλα (πέφτει στην αγκαλιά της Μάρθας) Μητερίτσα μου!

Μάρθα

Τι έχεις;

Χρυσούλα

Τι της είπες, μωρέ Κίτσο;

Κίτσο

Λέει θα πάει να σκοτωθή!
 Αχ! Μην κλαις, ωραία κοπέλλα,
 και χαλάν τα ωραία σου μάτια!

Μάρθα

Έλα 'δω, παιδί μου, Κίτσο.

Έλα μέσα, κάτι θέλω,
 να σου ειπώ, να σου μιλήσω.

Κίτσο

Ξέρω· θες να συμβουλέψης
 έναν άρρωστο, τρελλό.
 Ξέρω· θες να με γιατρέψης
 απ' την τρέλλα μου, απ' τον πόνο!

Αχ! Τρελλός δεν είμαι, μάννα,
 που μακάρι να είχα γίνη·
 θε να εγλύτων' απ' τους πόνους!

Πες μου, Μάρθα, εδώ πέρα·
 πες μου, ναι, καλή μητέρα
 ό,τι έχεις να μου ειπής.

Γιατί βιάζομαι να φύγω...
 να τελειώσω τις δουλειές μου...

Μάρθα

Έλα 'δω, μωρέ παιδί μου,
 ό,τι έχω να σου ειπώ
 θα σ' το ειπώ μονάχα εσένα.

Μέσα πήγαινε, Χρυσούλα,
 να ετοιμάσης τα βαρέλια
 τι θα πάω για νερό.

Χρυσούλα

Αχ! Να πάω εγώ μητέρα;

Μάρθα
Χρυσούλα Όχι, όχι· δεν μπορείς.
Μα μπορώ· πώς δεν μπορώ·
τ' άλλα τάχα τα κορίτσια
πώς μπορούνε; Να· θα βάλω
το βαρέλι μου στην πλάτη
έτσι...

Μάρθα Σου είπα, συ δεν κάνει.
Τοίμασέ τα· εγώ θα πάω.
(Η Χρυσούλα φεύγει λυπημένη)

(κάθηνται και οι δυο) Έλα κάτσε 'δώ, παιδί μου.
Η Χρυσούλα είναι νέα,
- δέκα οχτώ χρονώνε θάνε -
δεν έχει καιρό ακόμα
για να παντρευτή.

Κίτσος Τα ξέρω·
όλα ό,τι έχεις να μου ειπής...
- Τότ' εδώ τί θέλει εκείνος
ο... μαγκούφης;

Μάρθα Ποιος, παιδί μου;
Κίτσος Κείνος 'κεί, ο παλιοξένος,
πώρχεται και μένει εδώ.
Ο Δημήτρης είνε φίλος
του Πανάγου παλαιός.

Μάρθα Κοροϊδεύεις, κυρά Μάννα;
Κίτσος (με πικρό χαμόγελο) μην εθάρρεψες πως είμαι
κάν' ανόητο, κουτό,
βυζανιάρικο παιδί;
Είμαι δέκα εννιά χρονώνε.
Μάρθα Δέκα εννιά και θες παντρεία;
Κίτσος; Κοροϊδεύεις; Δεν μαλλώνω
με γυναίκες. (σηκώνεται να φύγει)

Μάρθα Βρε παιδί μου,
αφού είν' έτσι το πράγμα
θα σου ειπώ ένα μυστικό.
Η Χρυσούλα είνε ξένη·
δεν είν' κόρη μου, δική μου·
ψυχokόρη εγώ την έχω.

Κίτσος Όλο ψέμματα μου λες.
Αχ! Τρελλαίνομαι, πεθαίνω
για την κόρη σου· την παίρνω
κι ας είν' κόρη του διαβόλου.

Μάρθα Μα... καλά· κι αυτή σε θέλει;
δε ρωτάς και τούτο πρώτα;
Κίτσος Μ' αγαπάει, κυρά Μάρθα!

Μάρθα Ποιος; Η κόρη μου; Η Χρυσούλα;
Μου το λες εμένα αυτό;

Κίττος

- Φεύγα, πήγαινε, παιδί μου
 τη Χρυσούλα ξέχασέ την.
 Κείνη εσένα... δε σε θέλει.
 Θέλω εγώ! Θα μ' αγαπήσει,
 αφού εγώ την αγαπάω.
 Τι θα ευρή σ' αυτόν τον ξένο;
 Κείνος γέρασε, κυρά μου,
 και την κόρη σου σε γέρο
 θα τη δώσεις.

Μάρθα

Ποιος; Ο Μήτσος;
 Ποιος είν' άλλος παλληκάρι
 σαν κι εκείνον εδώ μέσα;
 Είνε νέος και λεβέντης
 τριάντα πέντε χρόνων άντρας·
 έχει πλούτη, βιος και γνώση·
 μετρημένο το καθένα
 πάτημά του· πάντα οι νέοι
 στη δική σου ηλικία
 είν' τρελλούτσικοι· δεν ξέρουν
 τη ζωή· τα βλέπουν όλα
 με της νηας καρδιάς το μάτι
 και θαρρούν πως θάνε πάντα
 ευτυχισμένοι· μα σαν πέσουν
 μες στη θάλασσα την άγρια
 της ζωής τα ευρίσκουν σκούρα
 και γερνάνε από τις λύπες.

Κίττος

Μάρθα

Κυρά Μάρθα, τη λατρεύω
 τη Χρυσούλα, λαχταρώ...
 Σου είπα, κείνη δε σε θέλει.
 Αγαπάει το Δημήτρη
 τον λατρεύει κι είν' ο πρώτος
 νηος που είδε 'δώ κοντά της.
 Ο Πανάγος, που τα ξέρει
 τα καμώματα της νειότης
 για να μην του την πλανέψη
 κανείς νέος, σαν κ' εσένα
 για να πάρη όποιον της δώσει
 την επήρε από μικρή
 πέντε χρόνων και την πήγε
 σ' ένα δάσος, έρμον τόπο,
 όπου έφτειας' ένα σπίτι
 κ' εκεί εζήσαμ' ως τα τώρα.
 Σαν την έβγαλε στον κόσμο
 άμαθη, άπειρη ακόμα,
 βρήκε αμέσως το Δημήτρη,
 της τον έφερε, κ' εκείνη

	τον αγάπησε, τον θέλει. κι ο Δημήτρης τη λατρεύει. Σ' ένα μήνα ή σε δύο θε να κάνωμεν τους γάμους και συ λες θα σ' αγαπήση; Θα πεθάνω, κυρά Μάρθα, δεν μπορώ μακριά να ζήσω μια στιγμή απ' τη Χρυσούλα.
Κίτσος	
Μάρθα	Είνε τόσες 'δώ κοπέλλες· βρέσε μια κι αγάπησέ τη. Όχι! Θέλω τη Χρυσούλα.
Κίτσος (σηκώνεται)	Μα το ναι, θα τηνε πάρω!
Μάρθα	Φεύγα, πήγαινε, παιδί μου, τη Χρυσούλα δε σ' τη δίνω.
Κίτσος	Θα την πάρω, ναι! Σ' το λέω· θα την κλέψω· ή αλλιώς θα σκοτώσω αυτόν τον ξένο! Ούτε μένα ούτε κείνον!
Μάρθα (σηκώνεται)	Αχ, τρελλάθηκες, παιδί μου, αν βαρέθης τη ζωή... τόνε ξέρεις το Δημήτρη; Σε σκοτώνει στη στιγμή με το βλέμμα του μονάχα, με την άγρια τη ματιά του που είναι αητού ματιά!
Κίτσος	Θα το ιδούμε, θα το ιδούμε. (φεύγει)
Μάρθα (μόνη)	Μπα; Θυμώνει κιόλας τώρα. Νάχω εγώ αναθρεμμένη τη Χρυσούλα μου με μέλι και με γάλα, που είναι κιόλας γνωστική, γραμματισμένη, να τη δώσω ενός τσοπάνη, που δεν έχει ούτε ψωμί! Και να ιδής που φοβερίζει; Α, για ποια να με νομίζη;
(Μπαίνει ο Πανάγος)	
Πανάγος (θυμωμένος)	Τ' ήθελεν αυτός εδώ πέρα;
Μάρθα	Του είπα χίλια δυο· μα κείνος φοβερίζει κιόλας· λέει θα την κλέψη τη Χρυσούλα.
(γελώντας)	
Πανάγος	Ας είναι· πάντα πρέπει κανείς το νου του νάχη. Πού είναι η Χρυσούλα; Δεν ξέρω· είναι μέσα. Θέλει και καλά να πάη αυτή στη βρύση για νερό.
Μάρθα	

Πανάγος	Πρόσεξε μην την αφήσης. Είνε νέα κι εύκολα της γυρίζουνε το νου.
Μάρθα	Χρυσούλα, αι, Χρυσούλα.
Πανάγος	Θα πάω πάλι όξω Πρόσεχέ την εν τοσούτω. (!)
(μπαίνει η Χρυσούλα)	
Χρυσούλα	Μητέρα μου, τι θέλεις;
Μάρθα	Το ετοιμάσες, κυρά μου; Έγω θα πάω για νερό. (φεύγει)
Χρυσούλα	Πατέρα μου, δεν ήρθε;
Πανάγος	Ο Μήτσος; Όπου να είνε θε νάρθη. Εδώ μέσα να κάτσης· σε λιγάκι σαν έρθη, θα γυρίσω. (φεύγει)
Χρυσούλα (μόνη)	Πώς το μαύρο το λυπάμαι! Αχ! Θεέ μου, να μπορούσα να του έκανα ό,τι θέλη να το ιδώ ευχαριστημένο! Όταν έβγαινε απ' την πόρτα στα μούτρα του μια θλίψη που ήταν ζωγραφισμένη! κι ήταν κίτρινος σαν θειάφι! Αχ! Δεν ξέρω γιατί έτσι δυνατά χτυπάει η καρδιά μου!
(Κάθεται στην καρέκλα κοντά στο τραπέζι ακουμπάει το κεφάλι της στο χέρι της και μετά μικρή σιωπή τραγουδεί.)	
	Έρθε η ώρα να μισέψω λαχταρίζω και δειλώ, δεν ηξέρω 'κεί που πάω, φως μου, αν θα σε ξαναϊδώ.
	Πάγω εις αγρίους τόπους σε λαγκάδια, σ' ερημιές 'κεί που κατοικούν λιοντάρια κ' έχουν τα θεριά φωλιές.
	Θάχω μια σπηλιά για σπίτι και τη γη κρεββάτι μου και προσκέφαλο μια πέτρα έτσι θέλ' η τύχη μου.
	Θάχω τα βουνά γειτόνους τα λαγκάδια συντροφιά τα καϊμένα τα πουλάκια μια μικρή παρηγοριά.

Και χαιρετισμό σου στέλνω
φως μου από τα μακρινά,
η ζωή μου η αθλία
πώς ανοίγει, πώς περνά!

κι ένα ολόμαυρο γεράκι
με σπουδήν θέλει ελθεί,
να σου ειπή πως κινδυνεύει
η ζωή μου να χαθή.

Να σου ειπή πως κινδυνεύω
και σχεδόν ψυχομαχώ,
με την τύχην μου παλεύω,
αχ! Δεν θα σε ξαναϊδώ!²

(αναστενάζει και σηκώνεται και πηγαίνει προς το παράθυρο)

Αχ, δεν ξέρω γιατί έτσι
σήμερα είμαι λυπημένη.
Έτσι μούρχεται να κλάψω.
Η καρδιά μου βαρυμένη,
η ψυχή μου είνε θλιμμένη!
Κι ο Δημήτρης; Αχ! Δεν ξέρω
τι να κάνω· πώς αργεί;

(ανοίγει το παράθυρο με χαρά)

Α, νά το το καράβι·
μες στο λιμάνι μπαίνει...
Θεέ, σ' ευχαριστώ.
Πώς τρέμω... μόλις νηώσω,
πως είνε εδώ... κοντά μου!
Τον αγαπάω τόσο,
που έρχονται στιγμές,
καθώς θαρρώ σε λίγο,
πως θέλω τον ιδεί,
μου φαίνεται πως λυώνει
στο στήθος μου σαν χιόνι,
η άμοιρη καρδιά μου,
και το υγρό το χιόνι,
περνάει μες στο κορμί μου,
στο στήθος, στο κεφάλι,
στα χέρια μου, στα πόδια,
και μια ανατριχίλα
με πιάνει ευθύς γλυκειά.
κι όμως όταν ζυγώση,

² Παλαιό τραγούδι.

όταν ερθῇ κοντά μου,
 με πιάνει ένας φόβος,
 σαν θέλῃ να μου πιάσῃ
 τ' αθώα μου τα χέρια!
 Τον βλέπω μες στα μάτια,
 με μέσα τους βαθειά,
 βλέπω κάτι κακό
 ἢ που ἔχει κανωμένο,
 ἢ που θα κἀνῃ!... Ὅταν
 λόγια γλυκά μου λῇ
 και κάνει πως γελάει
 τον βλέπω μες στα μάτια
 και εἶνε σκεπτικός
 σαν κάτι νάχει κάνει,
 κάτι κακό μεγάλο
 σαν να του ἔχουν βάνει
 στον τάφο τον πατέρα
 κι ἀκόμα τη μητέρα,
 ἀδέρφια και παιδιά!...
 Αἰ!... Μα... Τι ἔχω τώρα;
 Γιατ' εἶμαι λυπημένη;
 Α, ἐρχεται ὁ πατέρας!

(Κλεί το παράθυρο και τρέχει πρὸς τὴ θύρα. Μπαίνει ὁ Πανάγος)

Πανάγος
 Χρυσούλα

Πατέρα μου, το εἶδες;
 Ποιο πάλι;

Πανάγος

Το καράβι
 του Μήτσου· δεν το εἶδες
 που μπήκε στο λιμάνι;
 Α! Το εἶδα· και για τούτο
 ἦρθα ἐδῶ τρεχάτος
 τι ξέρω πως θε νάρθῃ
 ἀμέσως ἐδῶ πέρα.

Χρυσούλα
 Πανάγος (με χαμόγελο)
 Χρυσούλα
 Πανάγος

Γιατί; Τι τονε θέλεις;
 Και συ, τι τονε θέλεις;
 Εγώ...

Α, κατεργάρα·
 Τα ξέρω ἐγώ τὰ ντέρτια,
 που την καρδιά σου δέρνουν
 και τη χαρά σου παίρνουν,
 τι τάχω περασμένα.
 Τη μάννα σου για ρῶτα
 να ιδῇς τι ἔχω τραβήξει
 με τα καμώματά της.

(ἡ Χρυσούλα κυττάζει χάμω)
 (σοβαρῶς)

Το Μήτσο ἐγώ παιδί μου,
 μαζί με την ευχή μου,

Χρυσούλα	σου δίνω. Θέλεις άλλο;
Πανάγος	Ευχαριστώ πατέρα. Και μάλιστα, παιδί μου, όσω το γρηγορότερο ας είνε το ορθότερο θα ιδούμε· θα σκεφθούμε. Σαν έρθη εδώ ο Δημήτρης, στου κυρ Μιχάλη στελ' τον κι έχω να του μιλήσω...
Χρυσούλα	Μα...
Πανάγος	Θέλεις εδώ να κάτση; Μα δε σου λέω αμέσως· αφού τον βαργεστήσης. Πώς; Να τον βαργεστήσω;
Χρυσούλα	Α, νάτος ο γαμπρός μου.
Πανάγος	Αχ! Έρθεν; Είν' εκείνος;
(Μπαίνει ο Δημήτρης)	Για κύττα τη, πώς κάνει!
Δημήτρης	Γειά σας. Καλώς σας ήύρα. Χρυσούλα μου, τι κάνεις;
Πανάγος	Αμ' έλα, βρε παιδί μου. Τα σάλια μας πλεια πέφτουν απ' τον πολύ καϊμό μας. Περμένουμε τόση ώρα. Γιατί άργησες, Δημήτρη;
Χρυσούλα	Πώς; Άργησα, πουλί μου;
Δημήτρης	Συχώρα με, δε φταίω.
Πανάγος	Αμ' άργησες· δε βλέπεις; Το μάτι μας γαρίδα εγίνηκε.
Χρυσούλα	Πατέρα!
Πανάγος	Να μην τονε μαλώσω; Ακούς εκεί ν' αργήση; Γιατί, μωρέ παιδί μου;
Δημήτρης	Συχώρα με, πατέρα και δεν το ξανακάνω. Όσο για τη Χρυσούλα για να με συχωρέση κι εγώ θα της χαρίσω ένα χρυσό σταυρό.
(βγαίνει και της δίνει το σταυρό)	
Χρυσούλα	Α! Τι είν' αυτό; Δικό μου; και τι ωραίος πούνε!
Πανάγος (μ' έκπληξι)	(Μωρ' είναι ο σταυρός της, που είχε όταν την πήρα.) Μα πώς; Πού τον ευρήκες;

Δημήτρης
 (στη Χρυσ.)
 Πανάγος
 (Παίρνει το σταυρό και τον κυττάζει)
 Χρυσούλα
 Χρυσούλα
 Δημήτρης
 Χρυσούλα
 Δημήτρης
 Πανάγος
 (Αφήνει το σταυρό στο τραπέζι)
 Δημήτρης
 Χρυσούλα
 Δημήτρης
 Χρυσούλα
 Δημήτρης

Τον πήρες στην Αθήνα;
 Α, όχι· δεν επήγα.
 Μεθαύριο που θα πάω
 και τι δε θα σου φέρω.
 (Περίεργο... μην ίσως
 είν' άλλος και του μοιάζει;
 Και πάλι τι πειράζει;)
 Για φέρ' τον να τον 'δώ.
 Δεν ήσουν στην Αθήνα;
 Δεν ήρθες από 'κει;
 Έτσι είπα· μα μου ετύχαν
 μες στο Θαλασσοχώρι
 κάτι δουλειές...
 Δεν επήγες!
 Ακούς 'κει να μην πάη
 και να μ' αργήση τόσο;
 Γι' αυτό, επειδή θαρρούσα
 πως ήσουν στην Αθήνα
 σε δικαιολογούσα
 που άργησες· αλλιώς...
 αν ήξερα,...
 Αλλιώς,
 τι θάκανες, Χρυσούλα;
 Να!... Θάκλαιγα.
 Χρυσή μου!
 (Αυτός είνε· ο ίδιος,
 μα πού να τον ευρήκε;
 Ας είνε· τί πειράζει;
 Δικός της ήταν πάλι.)
 Μεθαύριο που θα πάω
 να ιδής τι θα σου φέρω·
 στολίδια, τι καδένες
 και άλλα για το γάμο.
 Τι; Πάλι θε να φύγης;
 Α! Τώρα δε σ' αφήνω.
 Μα δεν μπορώ· θα πάω·
 να τώρα κοντά κι όλες
 σε δύο ή τρεις μέρες.
 Α, όχι! Αλλιώς θε νάρθω
 κ' εγώ μαζί σου.
 Φως μου,
 θα πάω να ψωνίσω
 για να γενή ο γάμος
 με όλα· καθώς πρέπει.

Πανάγος (σκεφτικός)	Χρυσούλα, πιάσε λίγο απ' το κρασί που ξέρεις και φέρε για να πιούμε... Αμέσως. (φεύγει)
Χρυσούλα Πανάγος	Αι, παιδί μου, Δημήτρη, θέλω νάρθης έξω να σου μιλήσω πάμ' ως του κυρ Μιχάλη κ' έχω πολλά να σ' είπω. Εμένα; Για ποιο πράγμα; Και δεν καταλαβαίνεις; Εγώ... όχι... δεν ηξέρω... Αμ' είσαι και συ ένας... Θαρρείς πως δεν το νιώθω τι θέλει η καρδιά σου; Θέλω να σου μιλήσω, παιδί μου, για το γάμο. Για ποιο γάμο; Έλα
Δημήτρης Πανάγος	Χριστέ και Παναγιά μου! Για ποιον άλλον, παιδί μου, παρά για τον δικόν σου. Βρε τον κατεργαράκο... σου είν' και τούτος ένας... (Αχ! Ίδρωσα· τι λέει;) Πρέπει για να βιαστούμε, παιδί μου· γιατί ξέρεις; Έρθεν αυτός που σου είπα και άλλοτε, ο Κίτσος, ο ψυχογιός του Πάνου, και μου είπε με φοβέρα πως αν δεν του τη δώσω, γυναίκα τη Χρυσούλα θαρθή να τηνε κλέψη. Και συ τονε πιστεύεις; Μα, βρε παιδί μου, ξέρω τι μου σκαρώνει εκείνος; Το νου του πάντα πρέπει κανείς για νάχη· ξέρεις και τι μπορεί να κάνει ο γιος ενός τσοπάνη; Αγκαλά δεν είναι γιος του μα το ίδιο... ψυχογιός του. Παληόπαιδο φοβάσαι; Μα ίσια ίσια· ένα παληόπαιδο σου φτειάνει
Δημήτρης Πανάγος	

- και άσχημες δουλειές.
Γι' αυτό σου λέω· θέλω
η δουλειά να ξεπερδεύη
αυτή· και τη βδομάδα
ετούτη για την άλλη
ο γάμος σας να γίνη
κι όλα να τελειώνουν.
Ετούτη τη βδομάδα;
Αδύνατο!
- Δημήτρης
- Πανάγος Γιατί;
Ας είνε και την άλλη.
Αδύνατο!
- Δημήτρης
- Πανάγος Παιδί μου,
γιατί, γιατί δεν θέλεις;
Μα λέω... δηλαδή...
ανέτοιμα είν' όλα...
θα πάω στην Αθήνα
πρώτα για να ψωνίσω,
όσα θα μας χρειαστούνε..
Το ψώνιο, βρε παιδί μου,
και ύστερα το βρίσκεις.
Αφού στεφανωθήτε,
παίρνεις και τη Χρυσούλα,
και πάτε στην Αθήνα
μαζί για να ψωνίστε.
Δεν γίνεται... Δεν κάνει...
- Δημήτρης
- (Μπαίνει η Χρυσούλα)
- Χρυσούλα Ετρόμαξα να βγάλω
τον πυρο απ' το βαγένη.
- (Κερνάει σε τρία ποτήρια κρασί)
- Πανάγος Παιδιά μου, στις χαρές σας·
σας δίνω την ευχή μου.
- Χρυσούλα Πατέρα, ευχαριστούμε·
μα πώς; Εσύ, Δημήτρη,
δε λες ευχαριστώ;
Κακόπαιδο· ας είνε
το λέω εγώ για σένα.
- Πανάγος Εμπρός λοιπόν, παιδί μου
Δημήτρη, έλα πάμε.
Χρυσούλα, σε λιγάκι
θα ερθούμε πίσω· νάχης
στρωμένο το τραπέζι.
- Χρυσούλα Πολύ καλά, πατέρα
αλλά... να μην αργήστε.
- Πανάγος Καλά και δεν αργούμε.
- (Φεύγει μαζί με το Δημήτρη)

Χρυσούλα (μόνη)

(παίρνει το σταυρό από το τραπέζι, τον κρεμάει στο λαιμό της και κυττάζεται στον καθρέφτη)

Και τι ωραίος πούνε!
Χρυσάφι καθαρό!
Ακόμα και η καδένα
που είνε ασημένια!
Να μούφερνε μεθαύριο
και σκουλαρίκια τέτοια
και μια χρυσή καρφίτσα!
Για κύττα πώς μου πάει!
Σαν να ήτανε για μένα
επίτηδες φτιασμένος,
σαν νάν' παραγγελμένος.
Μπα; Κάτι γράφ' απάνω...
Εν Έψιλον μεγάλο...
κάποιας Ελένης θα ήταν...
αχ! Πώς λυπάμαι κιόλας.
Το Έψιλον τι θέλει
απάνω στο σταυρό μου;
Ποιας ήταν της καυμένης,
της άμοιρης Ελένης;
Ποιος ξέρει· δε θα είχε
ψωμάκι για να φάη
και πούλησεν η δόλια
το όμορφο στολίδι.
Θε νά ήταν καμμιás χήρας
για καμμιás ορφανής...
Και πάλι τι με μέλει;

(Δρόμος στο Πηλοχώρι· μπαίνουν κουβεντιάζοντας ο Πανάγος κι ο Δημήτρης)

Πανάγος

Αυτά είνε κουταμάρες·
ο γάμος σας θα γίνη
την άλλη Κυριακή.

Δημήτρης

Πανάγος

Μα στάσου να σου ειπώ...
Τίποτα δεν ακούω·
Είν' αποφασισμένο.
Ο κόσμος δα... μας ξέρει
πως έχουμε τον τρόπο,
πως είμαστε μεγάλοι
σε τούτον 'δώ τον τόπο.
κι ο γάμος σας αν γίνη
χωρίς ετοιμασία,
κανείς δε θα μιλήση
κακό για μας να πη.
Και πάλι αν μας ξομπλιάσουν,
τους λέμε πως εγίνη

ο γάμος βιαστικός
 γιατί ήθελες να φύγης
 στον τόπο σου να πας
 που έχεις τις δουλειές σου.
 κι ακόμα να σου ειπώ,
 δεν έχουμε κι ανάγκη.
 Θαρρείς πως θα ρωτούμ' εμείς
 τι λέει ο ένας κι ο άλλος;
 Ναι· δε σου λέω· αλλά...
 Όλο το αλλά στη μέση.
 Με κάνεις και θυμώνω
 μ' αυτή την άρνησί σου.
 Αυτό είναι τελειωμένο.
 Και μάλιστα για ινάτι,
 οι γάμοι σας θα γίνουν
 την Κυριακή το βράδυ
 ετούτη, όχι την άλλη.
 Μα... σήμερα είναι Τρίτη...
 Και τι μ' αυτό; Θα γίνη
 Την Κυριακή. Σ' το λέω·
 το έχω αποφασίσει
 και γνώμη δεν αλλάζω·
 Το ξέρεις το μυαλό μου.
 Μα γι' άκουσε, πατέρα...
 Μα... τίποτα! Το είπα·
 α, να και τα κορίτσια
 οι φίλες της Χρυσούλας.
 (Μπαίνουν απ' το αντίθετο μέρος η Ρηνούλα και η Φωτεινή· έχουν στις πλάτες τους στάμνες)
 Ρηνούλα, Φωτεινή
 Κλημέρα, καπετάνιε.
 Πανάγος
 Καλησπέρα σας, κορίτσια.
 Ρηνούλα
 Τι γίνεται η Χρυσούλα;
 Πανάγος
 Καλά! Σας χαίρεται.
 Φωτεινή
 Γιατί δε βγήκεν έξω;
 Πανάγος
 Αι, ξέρετε εσείς τώρα.
 Αλήθεια, δε σας είπα
 είν' αποφασισμένο
 οι γάμοι της να γίνουν...
 Ρηνούλα
 Πότε, μπάρμπα Πανάγος;
 Πανάγος
 Την Κυριακή το βράδυ.
 Ρηνούλα, Φωτεινή
 Αλήθεια; Τι χαρά μας!
 Ετούτη τη βδομάδα
 Πανάγος
 Ετούτη, αμ' τι; Την άλλη;
 Ας είνε· θα το ιδούμε...
 δεν έχομ' ετοιμάσει...
 Λοιπόν καλή σας νύχτα. (φεύγει με το Δημήτρη)
 Ρηνούλα
 Ακούς τη μαϊμουδίτσα;

Φωτεινή
 Ρηνούλα
 Φωτεινή
 Ρηνούλα
 Φωτεινή
 Ρηνούλα (γελάει)
 Φωτεινή
 Ρηνούλα
 Φωτεινή
 Ρηνούλα
 Φωτεινή
 Ρηνούλα
 Φωτεινή
 Ρηνούλα
 Φωτεινή
 Ρηνούλα
 Φωτεινή

Και τι χαρές που θάχην,
 γι' αυτό δε βγήκε όξω
 καθόλου αυτές τις μέρες.
 Ακούς να μας το κρύβει;
 Καλά... και συ να ήσουν
 θα τώκρυβες.
 Εγώ;
 Θα τώλεγα σε όλους
 χωρίς ντροπή και νάζια,
 δεν ντρέπουμε σ' αυτά
 σαν είναι γινομένο.
 Αι, τώρα θα μας γίνη
 κυρία... πάμε τώρα
 στο σπίτι να τη δούμε;
 Όχι, καϊμένη, τώρα.
 μες στη συγγίνησή της.
 Αυτή τώρα... θα τρέμη
 σα φύλλο η καρδιά της.
 Και πού το ξέρεις σύ;
 Μην τάχεις περασμένα;
 Όχι· καταλαβαίνω
 γιατί... θα τα περάσω...
 Κανέννας... - τι χαρές,
 που θάχει όμως τώρα...
 Μα κιόλας να σου ειπώ
 δεν είν' καλός ο Μήτσος
 πώς να σου πω· τον έχω
 σε κακό μάτι πάρει.
 Δε λες ότι ζηλεύεις...
 γιατί δεν είν' καλός;
 Ξέρω κι εγώ γιατί;
 Εγώ δεν τονε θέλω
 για άντρα μου εκείνον.
 Εμένα δε μ' αρέσει.
 Εσύ μην τονε παίρνεις!
 Και να μου τον εδίνανε
 εγώ δε θα τον έπαιρνα.
 Μα... συ... έχεις τον Τάσο.
 Ποιος βγαίνει μπρος σε κείνον;
 Καλά· με κοροϊδεύεις!
 Γιατί; Δεν είν' ο Τάσος
 λεβέντης; Παλληκάρι;
 Και όμορφος...
 Δε λέω...
 Μπα; Μια γρηούλα ξένη.
 Και φαίνεται πως ψάχνει

Ρηνούλα	κανένα σπίτι ναύρη.
Μαριώ	Ποιόνε ζητάς, κυρούλα; (την περικυκλούν) Κορίτσια μου, θα ζηήστε μ' αγάπη όλα τα χρόνια, στο τέλος σας θ' αφήστε των εγγονών σας ἔγγονια.
Φωτεινή	Κυρούλα, μήπως ξέρεις τη μοίρα;
Μαριώ	Αι, παιδί μου Πράματα λίγα ξέρω. Ο νηος που θα σε πάρη εἶν' πρώτο παλληκάρι μέσ' στο χωριό σου.
Φωτεινή (προς τη Ρηνούλα)	Βλέπεις;
Μαριώ	- Κορίτσια μου, να ζηήτε μπορείτε να μου πείτε... - Εἶμαι φτωχή και ψάχνω να ευρώ εδώ κανα σπίτι τη νύχτα να περάσω. Δεν ἔρχεσαι σ' ἐμένα; Ὅχι· σε μένα νάρθης· Ευχαριστώ, παιδιά μου, δεν εἶν' και τόση ανάγκη· εγ' ὅπως και να εἶνε κάπου θα ευρώ να γείρω. Μονάχα, δε μου λέτε, εκείνος ο λεβέντης μαζί μ' αυτόν τον γέρο, που πέρασε από 'δώ, ποιος εἶνε;
Ρηνούλα	Από πού είσαι,
Μαριώ	κυρούλα, που δεν ξέρεις;
Ρηνούλα	Εἶσ' από ξένον τόπο;
Μαριώ	Ναι, ξένη, και γυρίζω...
Ρηνούλα	Αμ' τότε ἔχεις δίκη. Αυτός ο γέρος εἶνε ο καπετάν Πανάγος, ο πρώτος νοικοκύρης 'δώ μέσα στο χωριό μας. Την Κυριακή μεθαύριο παντρεύει τη Χρυσούλα, το μόνο του κορίτσι. Δεν εἶν' απ' το χωριό μας θάχει ένα χρόνο τώρα που κάθεται 'δώ πέρα. Κ' εκείνος ο λεβέντης;
Μαριώ	

Ρηνούλα Εκείνος είν' ο Μήτσος
από τη... σάμπως ξέρω
κι αυτός πούθε βαστάει;-
Έχει δυο τρία καράβια,
και ξένοιαστος γυρίζει
από έναν τόπο σ' άλλο.

Μαριώ Αυτός θα τηνε πάρη
την κόρη του Πανάγου;

Ρηνούλα Ναι!

Μαριώ Μάννα έχει η κόρη;

Ρηνούλα Έχει την κυρά Μάρθα,
μια άγια γυναίκα.

Μαριώ Παιδί μου, αυτός ο Μήτσος
εκεί μένει το βράδυ;

Ρηνούλα Μπορεί κι αλλού να μείνη;

Μαριώ Εκεί θα πάω, παιδιά μου
και ξέρεις; Γιατί θέλω
να μπω μες στο καράβι,
μεθαύριο που θα φύγη,
να πάω στο χωριό μου.
Και πού είνε το χωριό σου;

Ρηνούλα Είνε μακριά, παιδί μου.

Μαριώ - Και πότε λες να φύγη;

Ρηνούλα Του Μήτσου το καράβι;
Δεν ξέρω· θε ν' αργήση
να φύγη απ' το χωριό μας
γιατί θα γίνη ο γάμος
την Κυριακή...

Μαριώ Ετούτη
την Κυριακή; Μεθαύριο;

Ρηνούλα Τι ετρόμαξες, κυρούλα;
Γιατί παραξενεύτης;

Μαριώ Εγώ... αμ' λέω γιατί...
τι... τότε θε ν' αργήσω
να πάω στο χωριό μου...

Ρηνούλα Ε, πάμε, Φωτεινή;
Αφού η γρηά δε θέλει
στο σπίτι μας να ερθή...

Μαριώ Μπορεί ύστερα να ερθώ
δεν ξέρω πού θα μείνω...

Ρηνούλα Καλώς να μας κοιπάσης.
Το σπίτι μου το βλέπεις.
Εκεί στην άκρη, πώχει
κλιματαριά, δε βλέπεις;

Μαριώ Πώχει στην πόρτα από 'ξω
μουργιά;

Ρηνούλα

Μαριώ
ΡηνούλαΜαριώ
Ρηνούλα

Μαριώ

Όχι' εκείνο
είναι της κυρά Μάρθας.
Που κάθεται η Χρυσούλα;
Ναι' νάτο το δικό μας
πειο πέρα.

Τώρα το είδα.
Λοιπόν, καλή σου νύχτα,
κυρούλα. (φεύγει με τη Φωτεινή)
Καληνύχτα,
κορίτσια, ευχαριστώ...
Τι καρτεράς, θεέ μου,
και δε βροντάς, δε βρέχεις,
κατακλυσμό να κάνης
να πνίξης τους ανθρώπους;
Τι καρτεράς, δε ρίχνεις
βροντές, αστροπελέκια,
να κάψης τούτ' τον κόσμο
που δε σε προσκυνάει;
Γιατί δε ρίχνεις θειάφι
φωτιά απ' τα ουράνια
και να μας κάψης όλους,
μήτ' ένας να μη μείνη;
Μόν' τα πουλιά ν' αφήσης
να ψέλνουν μέσ' στον κόσμο
τη θεία Δύναμί σου...
-Αχ! Βόηθα, Παναγιά μου,
που βλέπεις το τι κάνω
για μια δυστυχισμένη,
ναι, βόηθα να πετύχω,
κι όχι σαν μπρος σε τοίχο
τα λόγια μου να πέσουν.
Δυνάμωσε τη γλώσσα,
το στόμα, την καρδιά μου,
να ειπώ τα όσα πρέπει.
κι αυτοί που θα τ' ακούσουν
ευθύς να τα πιστέψουν.
Εμπρός!... Μα... πώς, θεέ μου,
το μαύρο το κορίτσι
πώς τώρα το λυπάμαι!...
- Μα είνε στην αρχή του'
κι αν έχη αγαπήσει,
στερνά θα τον ξεχάση.
Δεν έχει αυτή γεννήσει
παιδιά· δεν είν' μητέρα!
Εμπρός, καρδιά μου! Θάρρος!
Ας μην τον αγαπούσε!

(Το δωμάτιο της Χρυσούλας)

Χρυσούλα (μόνη)

Πώς άργησε η μητέρα;
Να ιδής που δε θα ξέρη
πως ήρθεν ο Δημήτρης.
Πώς θα χαρή σαν της το πω...

(με παράπονο)

Μα κείνη τι τη μέλει;
Έχω χαρά μεγάλη εγώ
και λέω πως έχουν όλοι!
Ναι· τ' άλλα τα κορίτσια
πηγαίνουν μοναχά τους
στη βρύσι για νερό.
Εμένα δε μ' αφήνει,
πηγαίνει πάντα εκείνη·
α, νάτηνε. Μητέρα!

(μπαίνει η Μάρθα)

Μάρθα

Χρυσούλα

Μητέρα μου, τον είδες;
Και ποιον;
Έρθ' ο Δημήτρης.

Μάρθα

Χρυσούλα

Και τι; Για ιδές σταυρός...
Σ' τον έφερε ο Δημήτρης;
Μα τώρα μόλις ήρθε
μα ήταν ο πατέρας
εδώ και τον επήρε,
γιατί λέει τον θέλει
τι έχει να του μιλήση,
πολλά για να του ειπή·
μα τι πολλά... δεν ξέρω.
Α, ξέρεις; Για το γάμο.

Μάρθα

Χρυσούλα

Μάρθα

Ποιο γάμο;
Τον δικό σου,
κορίτσι μου, ποιον άλλον;

Χρυσούλα (ακουμπά το κεφάλι

στο στήθος της Μάρθας)

Μάρθα

Χρυσούλα

Μητέρα μου!
Τι έχεις;
Αχ! Όσο πλησιάζει
αυτή του γάμου η μέρα,
με πιάνει ένας φόβος...
και τρέμω, ανατριχιάζω!
Αυτή για τον πατέρα,
ως και για τη μητέρα,
είνε χαρά μεγάλη,
όμως αυτή για μένα
είν' μαύρη, σκοτεινή!
Φοβάμαι, ναι, φοβάμαι,
το Μήτσο τονε θέλω
τον αγαπάω πολύ...

Μάρθα

μα τον φοβάμαι κιόλα!
 Κορίτσι μου, Χρυσούλα!
 Μα τι είν' αυτά που λες;
 Ποιος σ' έβαλε στα λόγια;
 Μητέρα μου, κανένας.
 Μονάχη μου, δεν ξέρω...
 Δε θα ήταν πιο καλά
 για νάπαιρνα τον Κίτσο;
 Τι λες, καλέ Χρυσούλα;
 μα τ' είν' αυτά που λες;
 Ποιος σ' έβαλε στα λόγια;
 Αυτόν όπου δεν έχει
 τσαρούχι να φορέσει;
 Αυτόν....

Χρυσούλα

(δειλά)

Μάρθα

Χρυσούλα

Όχι, μητέρα.-
 Δε θέλω αυτό να ειπώ...
 τον είδα λυπημένον
 και τον συμπάθησα...
 Τώρα έχω λίγες μέρες
 που μούρχεται να κλάψω...
 Τον Μήτσο τον λατρεύω,
 κοντά μου σαν δεν είνε
 λέω τότε να τον 'δώ.
 Μα... όταν πάμι ερθή...
 τον αγαπάω και τότε
 μα... όχι όπως πρώτα...
 Αχ, μάννα μου, καλή!
 Κακότυχη!... αμ' έτσι
 τα κάνουν όλες' είνε
 καμώματα και νάζια.
 Ο Μήτσος είνε άντρας
 που όλες τον ζηλεύουν
 'δώ μέσα στο χωριό μας.
 Μ' αυτόν καλά θα ζήσης
 και όλοι θα γυρεύουν
 να σ' έχουν φιλενάδα,
 και όλες θα ζηλεύουν
 την τύχη και το βιος σου.
 Κ' έτσι κοντά σε σένα
 θα ζούμε κ' εμείς τότε...
 Ή δε θα μας κυττάζεις;
 Καμμά φορά το μήνα,
 θα θέλεις; Θα μπορή;
 θα καταδέχεσαι,
 για νάρχεσαι να βλέπεις
 και τους φτωχούς γονιούς σου;

Μάρθα

Χρυσούλα Μάρθα (την φιλεί)

Μητέρα μου!
Παιδί μου!
- Αλήθεια· έλα μέσα,
να στρώσωμε τραπέζι·
κοντεύει να νυχτώση,
σου είπανε πως θ' αργήσουν;
Όχι· είπαν θα γυρίσουν
σε λίγη ώρα.

Χρυσούλα

Μάρθα

Τότε
μην κάθεται, έλα μέσα·
θα ερθούνε για να φάμε
κι ακόμα ετοιμάσει
δε θάχουμε...

Χρυσούλα

Μητέρα,
θα μείνω εδώ λιγάκι,
εδώ στο παραθύρι·
μ' αρέσει να κυτάζω
τη θάλασσα την ώρα
π' αρχίζει να νυχτώνη.
Να· λίγο εδώ θα κάτσω
μετά να σε βοηθήσω
θα ερθώ.

Μάρθα

Καλά, παιδί μου,
και πρόσεξε! (φεύγει)

Χρυσούλα

Δεν ξέρω
γιατί έχω τέτοια λύπη.
Κακόμοιρο παιδί!
Πώς έβγαινε σκυφτός,
και με μια μαύρη θλίψη!
Κ' έκλαιγε και στέναζε!
Αχ, πάει πλεια!
Τα μάτια του θλιμμένα
κι όχι σαν του Δημήτρη
που με τρομάζουν τόσο.
Συχώραμε, θεέ μου,
δεν ξέρω πλεια τι λέω.
Έτσι ήθελα να... πέθαιναν
κ' η μάννα κι ο πατέρας
για να 'κανα ό,τι θέλω
μου φαίνονται κακοί.
Αχ, πάει, πάει πλεια!
Αχ, είν' αργά! Αργά!
Συχώρα με, θεέ μου!
Μ' ας είνε κι ο Δημήτρης
καλός δεν είνε τάχα;
Και νέος; Κ' έμμορφος;

- (μ' αμφιβολία) Και νέος; Μα... πιο νέος
θαρρώ πως είν' ο Κίτσος
και πιο καλός... Ας είνε!
- (πηγαίνει ν' ανοίξει το παράθυρο μα βλέπει τη Μαριώ)
Μπα! Μια γρηά είν' απ' έξω!
Τι τάχα 'δώ να θέλη;
Τα ρούχα της κουρέλλι
είν' όλα γινομένα.
Εδώ θα θέλη νάρθη
να μπη μες στην αυλή μας.
- Μαριώ (ανοίγει δειλά τη θύρα και στέκει εκεί)
Κορίτσι μου, να ζήσης
πολλά χρόνια να ζήσης.
Είσ' έμμορφη, κυρά μου
όπου μακάρι να ήταν
κι αυτός που θα σε πάρη.
- Χρυσούλα Είν' έμμορφος, κυρούλα·
είσ' από ξένον τόπο;
- Μαριώ Κοπέλλα μου, είμαι ξένη,
φτωχή, δυστυχισμένη
εδώ κ' εκεί γυρίζω,
κανέναν δε γνωρίζω.
- Χρυσούλα Και τώρα εδώ τι θέλεις;
Μαριώ Αι, ήρθα να ζητήσω
λίγο ψωμί, κυρά μου,
κι αν θέλης, κοπελλιά μου,
τη μοίρα να σου ειπώ
λίγο ψωμί να μ' δώσης
με τ' άσπρα σου τα χέρια...
- Χρυσούλα (τρέχει κοντά της)
Μαριώ Α, ξέρεις και τη μοίρα;
Χρυσού Χρυσό είναι τ' όνομά σου,
κορίτσι μου, για Χρύσω,
για δίχως άλλο Ασήμω
σε λένε. - Όχι, Χρύσω.
(Θεέ μου, πού το ξέρει;
Φοβάμαι, ανατριχιάζω.)
- Χρυσούλα Η μάννα σου, η Μάρθα,
Μαριώ σ' έχει αναθρεμμένη
με μέλι και με γάλα.
Καλότυχη που είσαι...
Το χέρι σου για δώ μου·
- είν' μαύρο το δικό μου,
μα... πάλι δεν πειράζει.
Όχι αυτό· δεν κάνει·
το άλλο· το ξερβό.
- (κυττάζει το χέρι της) Χρόνια πολλά θα ζήσης

κορίτσι μου, θ' αφήσης
 παιδιά πολλά... για στάσου!...
 Κυρά μου αγαπάς
 ένα παιδί, λεβέντη
 - αν κι όχι τόσο νέο -
 και λες πως θα τον πάρης...
 (αφήνει το χέρι της) Είνε κακό για σένα,
 δε σου το λέω, κυρά μου.
 Χρυσούλα (φοβισμένη) Αχ! Πές μου το, κυρούλα
 κι εγώ θα σε πληρώσω.
 Μαριώ Δεν κάνει· δε σ' το λέω·
 και δε θα με πιστέψης.
 Χρυσούλα Αχ! Πες μου το, κυρούλα,
 θα σε πιστέψω· πες μου!
 (όλο ένα αρχινάει να σκοτεινιάζει)
 Μαριώ Δεν κάνει· θα θυμώσης.
 Ό,τι έχεις να μου δώσεις
 δώ μου το για να φύγω.
 Δεν κάνει· δε σ' το λέω·
 έλα και θα νυχτώση...
 Χρυσούλα Όχι. Κυρούλα, πες μου
 μη φύγης πριν μου πης
 να ιδής τι θα σου δώσω!
 Μαριώ Ας είνε· αφού το θέλεις...
 Τ' ωραίο το παλληκάρι
 που θέλει να σε πάρη
 καλό είνε... μα... για σένα
 δεν είνε, κοπελλιά μου.
 Χρυσούλα Αλλά για ποιόνε είνε;
 Μαριώ Είν' για τον εαυτό του!
 Χρυσούλα Μα.... δεν καταλαβαίνω.
 Τι θες να πης, κυρούλα;
 Μαριώ Δεν κάνει αυτός για σένα.
 Κακά, ψυχρά και μαύρα
 μ' αυτόνε θα περάσης.
 Αν είνε δυνατό
 αυτόν να μην τον πάρης.
 Χρυσούλα Τι λες, καλέ κυρούλα;
 Μαριώ Αυτά είν' όλ' αλήθεια·
 τα είδα εδώ στο χέρι,
 στ' αθώα σου τα μάτια.
 Την Κυριακή θα γίνουν
 οι γάμοι σου, παιδί μου,
 κάλλιο να μη γνώσαν!
 Χρυσούλα Τι λες; Την Κυριακή!
 Μαριώ Δεν κάνει να τον πάρης.

Χρυσούλα (τρομαγμένη) Σ' έχει κατεστραμμένη!
 (Θεέ μου, πού το ξέρει;) (Θεέ μου, πού το ξέρει;)
 Λες ψέμματα, κυρούλα! Λες ψέμματα, κυρούλα!
 Μαριώ Ο δικός σου αγαπημένος -
 να σου ειπώ; - Είνε παντρεμένος!
 Χρυσούλα Αχ! Ψέμματα, κυρούλα!
 Τη μαύρη, με σκοτώνεις! Τη μαύρη, με σκοτώνεις!
 Μαριώ Καλά· μην τα πιστεύεις.
 Τη μοίρα σου σού είπα·
 δεν μούπες να σ' την πω;
 Χρυσούλα Ναι, ήσαν όλα ψέμματα!
 Παληόγρηα, παληοστρέγγλα,
 να φύγης! Εμπρός, φεύγα!
 Ο διάολος σ' έχει στείλει
 να ειπής κακό για κείνον.
 Μαριώ Κοπέλλα μου, θυμώνεις·
 δε σ' το είπα, θα θυμώσης;
 Τη μοίρα σου σού είπα,
 και είν' αλήθεια όλα.
 Μ' αφού το θέλεις, φεύγω.
 Σ' το είπα για καλό σου
 και θα το ιδείς, κυρά μου!
 Χρυσούλα Να φύγης, παληοστρέγγλα!
 (φωνάζει) Μητέρα μου, μητέρα!
 Μαριώ Καλά, καλά, θα φύγω,
 μα θα με θυμηθής! (φεύγει)
 Χρυσούλα Τη γλώσσα σου να φας!
 Παληόγρηα, να! Μητέρα!
 (μπαίνει η Μάρθα ξαφνιασμένη από την πλάγια θύρα)
 Μητέρα μου, μητέρα,
 Θεέ μου, Παναγιά μου!
 Μάρθα Τι έπαθες, παιδί μου;
 Τι τρέχει; Σε καλό σου!
 Χρυσούλα (πέφτει στην αγκαλιά της Μάρθας και κυττάζει γύρω της με φόβο)
 Αχ, έφυγε, μητέρα;
 Μάρθα Ποιος ήταν, βρε παιδί μου;
 Μη κείνος ο τσοπάνης;
 Χρυσούλα Μια γρηά, μια διακονιέρα.
 Μάρθα Τι έκανε, παιδί μου;
 Πού ήταν;
 Χρυσούλα Έθρε τώρα,
 και μου είπε 'δώ τη μοίρα·
 και λέει πως ο Δημήτρης...
 Μάρθα Χριστός και Παναγιά!
 Μα μίλα μου, παιδί μου!
 Χρυσούλα Αχ! Μάννα μου, καλή!

Μάρθα Μα λέγε! Μῶλῃσέ μου!
 Χρυσούλα Λέει εἶνε... παντρεμένος!... (κλαίει)
 Μάρθα Χρυσούλα μου, παιδί μου!
 - Μπα κακό χρόνο νάχη -
 Εἶν' ψέμματα· θεέ μου,
 μην κάνεις έτσι. Βόηθα
 Χριστέ και Παναγία!
 Παιδάκι μου!

Χρυσούλα Αχ! Μού... 'πε
 να ... μην... τον πάρω!...

Μάρθα Σώπα!
 Εἶν' ψέμματα σου εἶπα.
 Ναι, ψέμματα η παληγόρη!
 Αυτό το παλληκάρι,
 με τέτοια ουράνια χάρι,
 μπορεί ποτέ να θέλη
 μια κόρη να γελάση
 κι αθώα να τη σκάση
 απ' τον κρυφό καῦμό της;

Χρυσούλα Κι εγώ αυτό της εἶπα·
 μα κείνη τη δουλειά της.
 Μάρθα Χρυσούλα μου, για σώπα·
 κι αυτά εἶν' όλα ψέμμα.
 Ακούς την παλιοστρίγγλα,
 μπρος στο κορίτσι νάρθη
 και να κατηγορήση
 'να τέτοιο παλληκάρι,
 ο διάολος να την πάρη!

Χρυσούλα Μα λες, να εἶνε... ψέμμα;
 Μάρθα Ψέμμα σου λέω· ψέμμα!
 Α, τώρα κάτι νιώθω·
 και ξέρεις ποιος την κάνει
 αυτή τη φασαρία;

Χρυσούλα Την ἔχουνε βαλμένη!
 Μάρθα Βαλμένη;

Ναι σου λέω.
 Αυτός ο παλιο-Κίτσος,
 όπου ψωμί δεν ἔχει
 και παντρειά μου θέλει,
 αυτός την ἔχει βάλει·
 Εἶπε πως θα σε κλέψη
 μ' αυτό δε θα το κάνη
 το λέω· κι ας το βγάνη
 από το νου του· ὄχι!
 Δεν πάει 'κεῖ να τηράξη
 τα πρόβατά του

	μόνε θέλει γυναίκα. Αυτός την έχει στείλει. Θαρρεί πως δεν τις νιώθω 'γώ τις κατεργαριές του. Μητέρα μου, φοβάμαι. Να ερθής μέσα να πάμε, κι ετοίμασε να φάμε, γιατί σε λίγο θάρθουν.
Χρυσούλα Μάρθα	Ξέρεις τι λέω, μητέρα; Να στρώσουμε εδώ πέρα τραπέζι.
Μάρθα	Ναι, μα ξέρεις πως δεν μπορείς να φέρεις 'δώ εύκολα νερό;
Χρυσούλα	Θα φέρω από τώρα πολύ, για να μας φτάση.
Μάρθα	Καλά! μα να προσέξης καλά για να μη σκάση κανείς από τη δίψα, να φέρης και κρασί.
Χρυσούλα Μάρθα	Δεν έρχεσαι να φέξης; Δε λες ότι φοβάσαι! Μα έρχεται ο Δημήτρης μαζί με τον πατέρα.
Χρυσούλα (Φεύγουν από την πλαγιά θύρα. Έξω στην αυλή ακούγεται συζήτηση από πριν μπαίνει ο Πανάγος με το Δημήτρη).	Ας έρθουνε και ας κάτσουν.
Δημήτρης	(Αχ! Πώς θα ξεγλιτώσω!) Δε γίνεται δεν πρέπει!..
Πανάγος	Καλύτερα η σκέπη να πέση του σπιτιού μου, παρά ν' αλλάξω γνώμη. Μου φέρνεις αντιρρήσεις κ' εμένα το μυαλό μου, ποτέ δε θα γυρίσης. Είν' αποφασισμένο. Μα, βρε παιδί μου, ξέρεις, πως πάω να πιστέψω, ότι δε θες καθόλου ο γάμος να μη γίνη; Μου βάνεις υποψίες, μ' αυτές σου τις αρνήσεις. Ας γίνη αφού το θέλεις. Εμένα δε με μέλει μα έλεγα μονάχα... (Αχ! Πώς θε να ξεφύγω!)
Δημήτρης	

Πανάγος
 Αμ' λέω κι εγώ. Γυναίκες!
 Πού ήσαστε; Χρυσούλα,
 αι, Μάρθα, δεν ακούτε;
 Αμέσως! (μπαίνει μ' ένα λύχνο αναμμένο και τον βάζει
 στο τραπέζι)
 Μα τι τρέχει;
 Γιατί φωνάζεις έτσι;
 Πού είνε η Χρυσούλα;
 Πες της να έρθη αμέσως
 και θα χαρή πολύ.
 Α νά τηνε! Παιδί μου,
 σου δίνω την ευχή μου,
 μαζί με το Δημήτρη.
 Ο γάμος σας θα γίνη
 σαν τότε λες εσύ;
 (με χαμόγελο)
 Χρυσούλα (με τρόμο σαν
 κάτι να προμαντεύη)
 Πανάγος
 Δεν... ξέρω!
 Πού να ξέρης...
 Δεν το φαντάζεσαι!
 Την Κυριακή το βράδυ!
 Α! (πέφτει στην αγκαλιά της Μάρθας)
 Βόηθα, Παναγιά μου!
 Τι έπαθε; Δε θέλεις;
 Χρυσούλα μου, παιδί μου!
 Την ξάφνισεν ο λόγος·
 τόσο άξαφνα της τώπες
 και συ, καϊμένη άντρα.
 Δημήτρης (με χαρά μέσα του) (Θαρρώ πως δε θα θέλη.)
 Πανάγος
 Μα... τό ηθελα ο καϊμένος;
 Εγώ επιθυμούσα
 μ' αυτό να την ξαφνίσω
 να την ευχαριστήσω.
 (Παίρνει κατά μέρος το Δημήτρη και κουβεντιάζουν)
 Μάρθα (σιγά)
 Έλα, παιδί μου, πες μου
 τι τόσο σε ξαφνίζει;
 Χρυσούλα
 Μου το είχε ειπεί κι η γριά!
 Μάρθα
 Τι σου είπε; Δεν το νηώθω...
 Χρυσούλα
 Να· μου είπε πως ο γάμος
 την Κυριακή θα γίνη!...
 Μάρθα
 Βρε κόρη μου, για σώπα.
 Μην κλαις κι είν' αμαρτία.
 Αυτό ήταν, σου είπα, ψέμμα.
 Η γρηά ήταν βαλμένη.
 Μην κάνεις έτσι τώρα.
 Αν ήταν παντρεμένος
 δε θα ήθελε ούτε κείνος

για να γενή ο γάμος.
 Μα βλέπεις; Κείνος θέλει.
 Μητέρα, έχεις δίκη·
 Χρυσούλα μπορεί... αν ήταν ψέμμα.
 Πανάγος Καμώματα, δε σου είπα;
 Αμ' είν' ακόμα τσουπά,
 δεν ξέρει από τέτοια.
 Δημήτρης 'Η μήπως και δε θέλεις;
 Αν ίσως και δε θέλη
 ο γάμος μας να γίνη
 αμέσως, χέρι, χέρι,
 εγώ... δε βιάζω· ας γίνη...
 Χρυσούλα Όχι, πατέρα, θέλω!
 Πανάγος Εσύ τι λες, γυναίκα;
 Μάρθα Την Κυριακή να γίνη·
 κοντά το βράδυ βράδυ.
 (Ανοίγει η πόρτα και μπαίνει με ορμή ο Κίτσος)
 Κίτσος Καθόλου δε θα γίνη
 και βγάλε το απ' το νου σας!
 (Η Χρυσούλα συμμαζεύεται στη Μάρθα. Ο Δημήτρης φέρνει το χέρι στο μαχαίρι του,
 ο Πανάγος προχωρεί με οργή κρατώντας τη μαγκούρα του).
 Μάρθα Θεέ μου, Παναγιά μου!
 Πανάγος Τι θες, βρε συ, 'δώ πέρα;
 Το ξέρεις πως σου σπάζω
 ευθύς τα κόκκαλά σου;
 Μη θάρρεψες πως είμαι...
 Την κόρη μου τη θέλω
 να είνε πάντα νέα
 κι όχι να τη γεράσης
 εσύ με τις δουλειές σου.
 Να κάθεται όλη μέρα
 στο πόδι να δουλεύη
 σα σκύλλα για εσένα;
 Τραβήξου, μη σε δείρω.
 Κίτσος Την κόρη σου τη θέλω
 και θα την πάρω, ναι!
 Τ' ορκίζομαι!
 Πανάγος Τσακίσου!
 Κίτσος Αι, γέρο συ, τραβήξου·
 με σένα δε μαλλώνω.
 Έλα, βρε συ, μπροστά μου,
 οπού σαν με είδες κρυφτής
 'πό πίσω από το γέρο.
 Μωρέ το παλληκάρι!
 Ας είν' καλά ο γέρος!
 Δημήτρης (προχωρεί) Για ποιον, μωρέ, με παίρνεις;

Χρυσούλα (με σβυσμένη φωνή) Δημήτρη!
 Μάρθα Μη, Δημήτρη!

Πανάγος (σπρώχνει τον Κίτσο) Βρε, χάντε να φυλάξης
 τα γιδοπροβάτά σου
 φεύγ' από δω γκρεμίσου!

Κίτσος (χωρίς να δίνει σημασία στα λόγια του Πανάγου· με λύσσα)
 Για έναν σκυλομούρη
 λεβέντικο γαϊδούρι.

Δημήτρης Πίσω μωρέ· ποιον βρίζεις;
 Κίτσος Και συ ποιον φοβερίζεις;
 Δημήτρης (βλέπει ότι ο Κίτσος θέλει να βγάλει μαχαίρι και βγάνει το μαχαίρι του)
 Δε φοβερίζω μόνο...

Μάρθα Θεέ, θα κάνουν φόνο!

(Η Χρυσούλα λιποθυμά στην αγκαλιά της)

Κίτσος (σηκώνει το χέρι του με το μαχαίρι για να κτυπήσει το Δημήτρη)
 Ε, να λοιπόν, σαν θέλεις.
 να μάθεις να μην παίζεις...

Δημήτρης (με το αριστερό του χέρι πιάνει το αρματωμένο χέρι του Κίτσου και με το δεξί του τον πληγώνει στο στήθος)

Α, τώρα θα σου δείξω.
 κι ο διάλογος να με πάρη
 αν είμαι παλληκάρι
 για όχι!

(Του μπήγει το μαχαίρι στο στήθος, ο Κίτσος πέφτει. Ο Δημήτρης οπισθοχωρεί με φρίκη σαν τον βλέπει να πέφτει και του πέφτει το μαχαίρι από τα χέρια)

Μάρθα Παναγιά μου!
 Τον σκότωσες, Δημήτρη!

Πανάγος Πάρ' το κορίτσι μέσα.
 (Η Μάρθα τραβάει τη Χρυσούλα από την πλάγια θύρα.)

Πανάγος Και τώρα, κυρ Δημήτρη;
 Δημήτρης Τώρα, να φύγω πρέπει.
 Πανάγος Να φύγεις; Πώς; Δεν κάνεις
 ούτε ένα βήμα έξω.
 Ό,τ' έχεις κανωμένο
 σε μας θα πέση αν φύγεις.

Δημήτρης Δεν είδες; Παραλίγο
 στον τόπο να μ' αφήσει.
 Και τώρα; Τι θα γίνει;
 Να πάω να μηνύσω
 του γέρου τού τσοπάνη;

Πανάγος Α, όχι εσύ! Θα πάω
 εγώ! Εσύ θα μείνης
 ωσότου να γυρίσω.

Δημήτρης Ξέρεις τι λέω; Να ειπούμε,
 πως μόνος του σκοτώθη.

- Πανάγος 'Ό,τι θα ειπώ το ξέρω·
ποιος πίστευε να φτάσουν
τα πράγματα σε τέτοιο
σημείο· και δεν έπρεπε,
Δημήτρη, να τα βάλης
με το παιδί σου!
- Δημήτρης Είδες;
Πήγε να με σκοτώση.
Δεν τό ήθελα κ' εγώ!
Δεν ξέρω τι να κάνω.
Θα πάγω να φωνάξω
του γέρου τού τσοπάνη.
κι ως το πρωί θα ιδούμε.
Μόν' κύττα τις γυναίκες. (φεύγει)
- Δημήτρης (μόλις φύγει κυττάζει γύρω του φοβισμένος· κατόπιν σκύβει και παίρνει το μα-
χαίρι του, μα το βλέπει ματωμένο και το πετάει πάλι· έπειτα με πειο θάρρος το παίρνει, το
σκουπίζει στο μαντήλι του και το βάζει στη μέση του)
Τα πράγματα μπλεχτήκαν·
και μόνο τα δαιμόνια
μπορούν να τα ξεμπλέξουν·
να φύγω τώρα;
- (Μπαίνει σαν τρελλή η Μάρθα)
- Μάρθα 'Όχι!
Και πού θα πας, φονηά;
'Όχι, δε φεύγεις· όχι!
Θα μείνης και θα πάρης
την κόρη μου γυναίκα.
Τ' ακούς; Σου λέω γυναίκα!
Γιατί αλλιώς το μαύρο,
το άραχλο κορίτσι,
φονηά, θα το σκοτώσης.
Δε φεύγεις! Δε σ' αφήνω.
Μπορώ να σε ξεσχίσω!
Θααρείς πως δεν το ξέρω;
Μου το είπε τώρα μέσα,
με δάκρυα τη ντροπή του
που τούκανες σύ!
- (με λύσσα)
- Φονηά! Εσύ της πήρες,
της πήρες την τιμή της
και τώρα την αφήνεις;
Α, όχι! Κάλιο τώχω
τα μάτια να σου βγάλω
παρά να σε αφήσω.
Δε φεύγεις από δω.
Την κόρη μου τη Χρύσω
γυναίκα σου θα πάρης,

- Δημήτρης γυναίκα σου! Σ' το λέω!
Μητέρα, μη θυμώνεις.
Μη σου είπα 'γώ δε θέλω
τη Χρύσω για να πάρω;
Γυναίκα μου θα γίνη.
Μα τώρα για άφησέ με
να πάω λίγο έξω
αέρα ν' ανασάνω.
Κοντεύω να πεθάνω
'δώ μέσα στη φωτιά!
- Μάρθα Γυναίκα σου θα γίνη;
Γυναίκα σου θα γίνη;
Αφού γυναίκα έχεις,
πώς άλλη παίρνεις, ψεύτη;
Θεό εσύ δεν έχεις;
Δεν έχεις πίστη σ' άγια;
Θαρρώ πως κάνεις μάγια
σε τούτ' το σπιτικό!
- Δημήτρης Εγώ... γυναίκα... έχω;
Μα δεν κα...ταλαβαίνω
τι θες για να μου ειπής.
- Μάρθα Πώς; Δεν καταλαβαίνεις;
Δεν είσαι παντρεμένος;
- Δημήτρης Εγώ; Τι λες, μητέρα;
Σ' ορκίζομαι... στο φως μου
πως δεν καταλαβαίνω.
- Μάρθα Εις τον θεόν ορκίσου!
Αλλιώς δε σε πιστεύω.
- Δημήτρης (φοβάται να ορκισθή· η συνείδησή του αρχίζει να ξυπνή· καταλαβαίνει ότι αν ορκισθή κάνει κακό. Η Μάρθα τον κυττάζει στα μάτια και περιμένει την απάντησή· με φωνή σβυσμένη)
- Μάρθα Ορκίζο... μαί... λοιπόν!
- Δημήτρης Λοιπόν, δεν είσαι ψεύτης;
- Μάρθα Μα τι θαρρείς... πως είμαι...
- Μάρθα Πως είσαι παντρεμένος;
πως έχεις και παιδιά!
- Δημήτρης Εγώ; Παραμυλάς;
Ποιος σ' τα είπε αυτά τ' αστεία;
μη τούτος;... ο τσοπάνης;
- Μάρθα Λοιπόν αν λες αλήθεια
πέσε μ' εδώ στα στήθεια
στα μάτια φίλησέ με!
Εμπρός! Συχώρεσέ με
αν σου είπα κακά λόγια,
κι εγώ θα σε σχωρέσω
γι' αυτό που έχεις κάνει.

το κρίμα να μου πάρη
και να με συχωρέση!

(Σέρνεται κοντά στο σώμα του Κίτσου και σκύβει να φιλήση το κεφάλι του· μα σηκώνεται με φρίκη)

Α! Όχι! Δε βαστάω!
Θα ρρώ πως θε ν' ανοίξη
τα μάτια του τα μαύρα,
το στόμα του θα βγάλη
φωτιά 'πό μέσα, λαύρα
τα μάτια να μου κάψη!
Το χέρι του ας φιλήσω!
Α! Όχι! Θα μ' αρπάξη
και στο κορμί μου μέσα
στα στήθεια μου θα μπηξή
τα μαύρα, ξυλιασμένα,
τα κρύα δάχτυλά του
ν' αρπάξη την καρδιά μου,
να μου την ξεριζώση!
Το δύστυχο! Το αίμα
σαν το νερό στο ρέμμα
του τρέχει απ' την πληγή του!
Τα στήθη του ας ανοίξω
και την πληγή να ιδώ!

(ανοίγει με σπουδή τα ρούχα· βλέπει φυλαχτό κρεμασμένο απ' το λαιμό του)

Α!... Φυλαχτό!... Θεέ μου!

(κραυγή) Θεέ μου!... Τ' είν' αυτό;
Α!... Το παιδί μου, ξέρω!

Το σκότωσα ο μαύρος!

Σ' εσκότωσα... παιδί μου!

Παιδί μου... δεν ακούς;

Σ' εσκότωσα!... Το χέρι

το βλέπω του διαβόλου

το βλέπω να με φέρη

(χωρίς να ξέρη τι λέει) στην κόλαση... στον Άιδη.

Αχ! Στάσου πλεια, θεέ μου!

Πλεια μη με τιμωράς!

Αχ! Σώστε το παιδί μου!

Παιδάκι μου! Ο μαύρος!

Ελένη μου, παιδί μου!

Κορίτσι μου! Αλί μου!

(πέφτει απάνω στο πτώμα του Κίτσου)

Τέλος του δευτέρου μέρους

Μέρος τρίτο

(Δρόμος στο Πηλοχώρι· που ήταν και στο δεύτερο μέρος· νύχτα· μπαίνουν κουβεντιάζοντας ο Γιάννης και ο Θανάσης)

Θανάσης	Μα λένε, πως δεν έφταιξε...
Γιάννης	Τι; Δεν έφταιξε; να πάη να τα βάλη με παιδί δεκανηά χρονώνε, ένας κοτζάμ άντρας, παλληκάρι; Λίγο φταίξιμο τώχεις;
Θανάσης	Τώρα δα δεν έχεις δίκηο· γιατί να' ας πούμ' εγώ είμαι άντρας παλληκάρι.
Γιάννης	Σ' αυτό... φαίνεσαι απ' τα μούτρα.
Θανάσης	Δε με ξέρεις. Σαν κ' εμένα το λοιπόν εγώ είμαι άντρας. Κ' έρχεσαι συ, πούσαι νέος, και τρελλούτσικος λιγάκι..
Γιάννη	Ποιος; Τρελλός εγώ;
Θανάσης	Μα στάσου! Κ' έρχεσαι συ, πούσαι νέος και τρελλούτσικος λιγάκι να μου μπηξης το μαχαίρι. Θα καθήσω 'γώ με χέρια σταυρωμένα;
Γιάννης	Να με πιάσης σαν είσ' άντρας δυνατός, να μου κόψης ένα μπάτσο και να με πετάξης όξω.
Θανάσης	Ναι! Μα κάθεσαι κι εσύ; Και μπορώ για να σε πιάσω; Όσο δυνατός κι αν είμαι, με τρελλούς δεν πιάνουμαι. Μεσ τη βράσι μου απάνω για να σώσω το κορμί μου σε σκοτώνω αν μπορώ.
Γιάννης	Να μ' αφήσης και να φύγης.
Θανάσης	Και να με ντροπιάσης συ; Ένα τσαγλοκούδουνο βυζανιάρικο; Μωρό;
Γιάννης	Για μη βρίζεις κι όλας. Νά τα!
Θανάσης	Και να κάτσης μόνος πίσω και να κάνης τη δουλειά σου. Και να ειπούν· ένα παιδάκι να φοβίση εμένα, ας πούμε...

- και να 'ρθή να με προγγίξη
 μένα, που 'μαι παλληκάρι.
 Γιάννης Βάστα την παλληκαριά σου,
 να τη δείξεις 'κεί που πρέπει,
 κι όχι εδώ, σ' εμένα που 'μαι
 καθώς λες εσύ μικρός...
 Θανάσης Και να με ντροπιάσης, συ
 μένα;
 Γιάννης Μη συνεριστής
 τη βρισιά ενός παιδιού.
 Θανάσης Δε μπορώ, μωρέ παιδί μου.
 Σαν με βρίζεις μπροστά σ' άλλους
 και στη νύφη μου ακόμα,
 στην αρραβωνιαστικιά μου.
 Γιάννης (γελάει) Έλα, έλα! μη θυμώνεις.
 Έχεις δίκιο, έχεις δίκιο.
 Πλεια δε θα το ξανακάνω.
 Θανάσης Έχω δίκιο;... Λένε όμως
 πως σαν πήγαν για να πάρουν
 το νεκρό, ήταν πεσμένοι
 πάνω του και τον φιλούσε
 κ' έκλαιγε με μαύρα δάκρυα
 σάμπως να ήτανε παιδί του.
 Γιάννης Μα κατάλαβε κ' εκείνος
 τι κακό είχε κανωμένο.
 Θανάσης Κόντεψε να τρελλαθή.
 Δεν εγνώριζε κανέναν.
 Τον πήρε η κυρά Μάρθα
 και τον πήγε από μέσα,
 τι έπεσε να κοιμηθή
 σαν ξερός, σαν πεθαμένος.
 Γιάννης Δεν τον πήραν οι στρατιώτες;
 Θανάσης Πήγαν δυο για να τον πιάσουν
 μα τους είπε ο κυρ Πανάγος
 πως δε φεύγει. Περιμένουν
 για να ερθή ο αστυνόμος.
 Γιάννης Είν' αλλούθε ο αστυνόμος;
 Θανάσης Αύριο βράδυ θάρθη.
 Τέτοιο φόνο, μωρέ Γιάννη
 το χωριό μας είχε χρόνια
 για να ιδή.
 Γιάννης Ναι! Ναι! Θυμάσαι
 τον Κωστή της Δήμαινας.
 Πάν' εδώ και δέκα χρόνια.
 Θανάσης Τον Κωστή να μη θυμάμαι;
 Κείνος έφταιγ' όμως τότες.

- Κ' ήταν κι όλα μεθυσμένος.
 Ήμουνα μπροστά στο φόνο
 είχ' αρπάξει απ' το λαϊμό
 το Μαυρή, το μακαρίτη
 - 'δώ κοντά στου Λια το σπίτι
 και του τώμηξε στο στήθος
 'φτά φορές!... Ένα μαχαίρι
 π' όσω το θυμάμαι τρέμω.
- Γιάννης
 Και δεν έπεφτες στη μέση
 να τους χώριζες; Αφού είσαι
 και λεβέντης, παλληκάρι;
- Θανάσης
 Ποιος μπορούσε να τον πιάση;
 Όλοι εφεύγαν' μόνο εγώ
 Κάθησα 'κεί ως το τέλος
 και τους είδα· σαν θειρό
 άφριζε και μούγκριζε.
- Γιάννης
 Θανάσης
 Τον εκόψανε;
 Ποιος ξέρει;
 δεν τον είδα πλεια 'πό τότε.
 κι ο θεός να μην το δώση
 να φανή ποτέ μπροστά μου.
- (συμμαζώνεται φοβισμένος κοντά στο Γιάννη)
 Κάποιος έρχεται, ρε Γιάννη!
 Χάι! Να φύγουμε καϊμένε,
 γιατί τώρα με τους φόνους
 περπατάν φαντάσματα
 νάτος! Έρχεται 'δώ πέρα!
 Κράτησέ τους, μωρέ Γιάννη
 Μη σε νοιάζη, παλληκάρι!
 - Σώπα, βρε, είν' ο Πανάγος.
- Γιάννης
 Θανάσης (παίρνει θάρρος)
 Πώς φοβήθηκα, θεέ μου!
 Θάρχετ' από το νεκρό.
- Γιάννης
 Καλησπέρα, καπετάνιε.
 Δε μας λες το πώς εγίνη;
 Έφταιξε καθόλου ο Μήτσος;
 Έφταιξε δεν έφταιξε...
- Πανάγος
 το κακό είνε γινωμένο. (φεύγει)
- Θανάσης
 Άφ' τον άνθρωπο, αδερφέ!
 Κείνος έχει τον καϊμό του...
 Δεν παγαίνουμε ως το σπίτι;
 Κ' ύστερα γυρίζεις πίσω.
- Γιάννης
 Μπα. Θα πάω να πλαγιάσω·
 τι... πρωί θα σηκωθώ
 έχω να σωρό δουλειά!
- Θανάσης
 Πάμε, πάμε, αδερφέ.
 Θέλω κάτι μυστικό

να σου ειπώ...

Γιάννης (με χαμόγελο)

Δε μου το λες

τώρα; Δεν είνε κανείς.

Θανάσης

Πάμε ντε κοντά στο σπίτι...

βγαίνουνε φαντάσματα

δώθε τώρα και δεν κάνει...

Γιάννης

Ρε, Θανάση; Αλήθεια τρέμεις

ρε φοβάσαι, κακομοίρη;

Πού είν' τηνε η παλληκαριά σου;

Θανάσης

Να δε βλέπεις; Να το σπίτι

του Πανάγου.

Γιάννης

Και μ' αυτό;

Θανάσης

ΉΚεί δεν έγινε ο φόνος;

Να δε βλέπεις κάτι φως

μια ανάβει και μια σβύνει.

Γιάννης

Είν' ο λύχνος απ' το σπίτι.

Θανάσης

Να δε βλέπεις; ΉΚεί στον τοίχο

κάτι μαύρο περπατάει

σα στοιχειό δε μοιάζει; Δες το

στο παράθυρο κυττάει.

Γιάννης

Ρε, για στάσου. Αυτό κ' εγώ

το είδα... Πάω να πλαγιάσω.

Θανάσης (πιάνεται
απ' το χέρι του)

Αδερφούλη μ', όχι πάμε

ως το σπίτι μου μαζί,

μη μ' αφήνεις, πάμε, πάμε.

Γιάννης

(Στάσου να του τα φουσκώσω!)

Δες το! Έρχετ' εδώ πέρα!

Κακομοίρη μου! ΉΓώ φεύγω!

Θανάσης

Όχι· στάσου! Πάμ' εδώθε,

στάσου, Γιάννη μου, αδερφέ μου,

πάμ' εδώθε και μην κρένεις

μη μας πάρη τη μιλιά!...

Πάγαινε με ως το σπίτι.

Ξωρκοιμένο νά 'σαι, φτου σου! (κάνει το σταυρό του)

Γιάννης

Γεια σου φεύγω· κύτταξε το

πώς τηράει μ' άσπρα μάτια...

Θανάσης

Στάσου, Γιάννη μου, μη φεύγεις!

Πάμ' εδώθε, πάμε, πάμε!

Γιάννης

Κ' εγώ ύστερα μονάχος

να γυρίσω;

Θανάσης

Ύστερα

ήγώ σε φέρνω πάλι εδώθε.

Όμως τώρα πάμε, πάμε

βλέπεις πώς τηράει;

Παναγιά μου, θα μας φάη.

- Έλα, Γιάννη μου, καλέ.
 να σου ζήση ο γάιδαρός σου.
 Έλα, πάμε σπίτι μου!
 Πάμε, παλληκάρι μου!

- (Το δωμάτιο της Χρυσούλας. Απάνω στο τραπέζι καίει ο λύχνος. Απ' τη μεριά του τραπεζιού κάθεται ο Πανάγος με το κεφάλι του ακουμπημένο στο χέρι του κι από την άλλη η Μάρθα. Και οι δυο σκεφτικοί).
- Μάρθα Τ' ήταν τούτα, Παναγιά μου;
 Μες στο σπίτι μου να γίνουν;
 Πανάγος Μα δεν ήταν, όπως λες
 και το φταξίμο δικό του.
 Μάρθα Αχ, Πανάγο, ό,τι κι αν της
 πάντ' αυτός είνε φονιάς!
 Ήταν μοίρα σου· φονιά
 μες στο σπίτι σου θα βάλεις
 και παιδί σου θα τον κάμεις.
 Πανάγος Αμ' αυτό θα το σκεφθούμε...
 δεν πιστεύω να του γίνη...
 Μάρθα Κ' είνε ξένο το κορίτσι.
 Αι, αν ήτανε δικό σου...
 Παναγιά μου, τι θυμάμαι!
 Το κορίτσι σου, Πανάγο,
 την Ελένη, τώχεις διώξει
 για την ιδιαν αμαρτία·
 κι αντί τώρα να προσέξεις
 να που έπαθες τα ίδια.
 Πανάγος Πώς; Τι έπαθα;
 Μάρθα Και τούτο
 είν' ξένο, όχι παιδί σου·
 τώχεις πάρει απ' το θεό·
 τώχεις πάρει να το κάνης
 έναν άνθρωπο καλό
 κι όχι να το καταστρέψης.
 Πανάγος Τούτο είνε που με τρώει.
 Και τον αγαπάει κιόλα.
 Αν μπορεί να τον ξεχάση
 Αν μπορεί;... Α, όχι! Πρέπει!
 Πρέπει ναι· θα τον ξεχάση!
 Θα τον διώξω...
 Μάρθα Τι;... Πώς λες;
 Πανάγος Δεν τον άφησ' από τότε...
 ήθελε να φύγη εκείνη
 τη στιγμή... δεν τον αφήκα...
 τώρα όμως θα τον διώξω!
 Μάρθα Μα τι λες; Με τα σωστά σου;

Δεν μπορεί· θα τηνε πάρη.
 Πανάγος Ποιος; Εκείνος; Τη Χρυσούλα;
 Θα το ιδούμε...
 Μάρθα Μα, Πανάγο,
 συλλογίσου· θα πεθάνη
 απ' τον καϋμό της.
 Πανάγος Κάλλιο τώχω. Μα... ξεχνιέται...
 Μάρθα Μα τι λες, καϋμένη άντρα;
 (Παναγιά μου, τι να κάνω;)
 Θα τη δώσης του Δημήτρη!
 Πανάγος Του φονηρά!... Δεν τηνε δίνω!
 Μάρθα Με καιρό θα τον ξεχάση.
 Το κορίτσι θε να σκάση,
 θα πεθάνη απ' τον καϋμό της.
 Μα... δεν έφταιξε αυτός.
 Κείνος έβγαλε μαχαίρι.
 Να τον δης πώς κάνει μέσα!
 Όλο κλαίει και στενάζει.
 κι όταν μπήκα πριν 'δώ μέσα
 λίγο ύστερ' απ' το φόνο
 εκαθόταν στην καρέκλα
 κι έκλαιγε με μαύρα δάκρυα.
 Του μιλούσα μα εκαθόταν
 σκεπτικός σαν κοιμισμένος,
 τρόμαξε για να μ' ακούση.
 Δίχως θέλησι τον πήγα
 μέσα· κι έπεσε στο στρώμα
 σαν ξερός· κι αποκοιμήθη·
 μα στον ύπνο του όλο κλαίει.
 Πανάγος Κι η Χρυσούλα;
 Μάρθα Αυτή κοιμάται
 ήσυχη.
 Πανάγος Να τον ξυπνήσης!
 Μάρθα Μα, Πανάγο...
 Πανάγος Θα τον διώξω!
 Τώρα πούνε νύχτ' ακόμα,
 ν' ανοιχτή με το καράβι
 και να φύγη.
 Μάρθα Μα τι λες;
 Πανάγος Κ' η Χρυσούλα όταν ξυπνήση;
 Τον ξεχνάει. Θα της εύρω
 ένα τίμιο παλληκάρι
 από μέσ' απ' το χωριό.
 Μάρθα Τι; Τι έκανε; Μα σκέψου!
 Πανάγος (Παναγιά μου, τι να κάνω;)
 Σου το είπα θα τον διώξω.

- Πανάγος (με θρήνο)
τι μαχαίρι σ' έχω μπηξει
όμως όχι! Εγώ... δε φταίω!
Αι, καλά! ... Ήταν γραφτό της!
Ή να ειπώ... ήταν γραφτό μου
να μη φτιάσω ποτέ σπίτι.
Το κορίτσι μου, η Ελένη,
απ' τα σπλάγχνα μου βγαλμένο,
απ' το αίμα μου φτειασμένο
και στο τέλος... πάει χαμένο!
Κ' η Χρυσούλα; Που ήταν ξένη
δίχως αίμα απ' το δικό μου...
Αν κι αυτή ήταν δική μου,
θα την έδιωχνα, ή κιόλας
θα τη σκότωνα! Μα τώρα...
(με θυμό)
Είνε ξένη και καμμία
'γώ δεν έχω εξουσία·
δεν είν' κόρη μου, κ' εγώ
αχ! Πατέρας της δεν είμαι!
Το κακό έπρεπε το πρώτο
μάθημά μου να μου γίνη
να προσέξω στη Χρυσούλα,
και τα ίδια να μην πάθω.
Μη δεν πρόσεχα; Αχ, πάει!
Μάρθα
Ποιος σ' το είπε; Πότε σ' το είπε;
Μου το είπε η ίδια πριν
όταν ήρθε στα καλά της
που ήταν λιποθυμισμένη,
λίγο ύστερ' απ' το φόνο.
Πανάγος
Τότ' αλλάζει!... Παναγιά μου,
σχώρεσέ με! Δεν το θέλω,
μοναχή της τονε παίρνει!...
Μάρθα
Αι, καλά λοιπόν! Και τώρα;
Πρέπει ευθύς να τελειώση.
Το πρωί να γίνη ο γάμος
και τ' απόγεμα να φύγουν.
Πανάγος
Πού θα παν; Θα τους προφτάσουν.
Μάρθα
Όσο νάρθη ο αστυνόμος...
μα και το σωστό να ειπούμε
το παιδί δεν έχει φταίξει.
Πανάγος
Αμ' αυτό δεν το ρωτάνε.
Θα τον πιάσουν να τον πάνε
'κεί που πρέπει. Αλλ' ας είνε·
θα φροντίσω εγώ για τούτο.
Είν' ο Δήμαρχος δικός μας...
στην αρχή δε θα τον πιάσουν·
εγγυούμ' εγώ. Μα τώρα;

Μάρθα Πρέπει ο γάμος τους να γίνη.
Μυστικά να προσκαλέσης
τον παπά... και τίποτ' άλλο
εδώ πέρα· πριν φωτίσει.
Πανάγος Αχ! Κακό, κακό που μούρθε!
Μάρθα Να· φωνάζει το κορίτσι,
μια στιγμή θα πάω μέσα.
(Μπαίνει μέσα στην άλλη κάμαρα κι έπειτα από λίγο γυρίζει)
Πανάγος Ποιος το πίστευε, θεέ μου!
Μάρθα Μα δε φταίει ο καὺμένος.
Η Χρυσούλα ησυχάζει.
Αλλ' αυτός... παραμιλάει
κι όλο κλαίει και βογγάει.
«Το παιδί μου» μια φωνάζει
ή «Χρυσούλα», που θαρρείς
πως είν' ξύπνιος.
Πανάγος Και κοιμάται;
Μάρθα Μαύρον ύπνο.
Πανάγος (σηκώνεται) Πρέπει τώρα
να ξυπνήση· αλλά στάσου.
Καλά λες· ο γάμος πρέπει
να γενή πριν ξημερώση.
'Γώ θα πάω να φωνάξω
τον παπά και να τοιμάσω
ό,τι χρειάζεται· και συ
μια στιγμή εδώ πετάξου
στης γειτόνισσας το σπίτι
στης Ρηνούλας τη μητέρα
για να 'ρθή να στεφανώση.
Και με τρόπο αγάλι αγάλι
μη σηκώσης στο ποδάρι
το χωριό· να την ξυπνήσης
και να 'ρθή 'δώ μοναχή της.
Μάρθα Το κορίτσι της;
Πανάγος Κανέννας
μόνο αυτή· εγώ πηγαίνω.
κι αν μπορέσης συ με τρόπο
ξύπνησέ τους και τους δύο
να είν' έτοιμοι όταν θάρθω.
Πες του Μήτσου 'κεί με τρόπο
πως θα γίνη τώρα ο γάμος
όπως όπως για να φύγη
μην τον πιάσουν· κ' ύστερα
σαν περάση κάνας μήνας
θα μας παραγγείλη εδώ
και θα πάμε να τον βρούμε.

Μάρθα
Πανάγος

(Η Μάρθα πηγαίνει σιγά σιγά στο άλλο δωμάτιο· επιστρέφει σιγά)

Μάρθα

Καλά! Κύττα μην αργήσης.
Δεν αργώ· αν κι είνε ώρα·
τα μεσάνυχτα δεν ήρθαν. (φεύγει)
Τι να κάνω; Είνε μια λύπη
το κακόμοιρο παιδί·
όλο κλαίει και στενάζει.

(Φεύγει και αφήνει τη θύρα μισοκλεισμένη. Μπαίνει σιγά σιγά η Μαριώ)

Μαριώ

Ησυχία εδώ μέσα...
Μα ησυχία σαν του τάφου
παγερή! Φρίκη με πιάνει!
Όσω έξω ησυχία
τόσο μέσα μου αντάρα!
Τι να γίνεται δεν ξέρω·
βγήκαν όξω και η Μάρθα
και ο Πανάγος· πού να πάνε;
Σκεφτικοί κι οι δυο τους πάνε.
Ποιος να ξέρη τι έχει γίνει·
Θα καθήσω 'δώ απ' έξω,
μες στις νύχτας το σκοτάδι
και θα τους παραφυλάω·
κι αν στο τέλος δεν τον διώξουν,
ύστερ' απ' τον άγριο φόνο
κι απ' την τόση φασαρία
θάμπω μέσα εδώ μπροστά του
θα του δείξω τη μορφή μου
θα του ειπώ αν με γνωρίζη
τι θα κάνη;... Ας με τρέμη...
Μη... μπορεί να με σκοτώση,
δεν είν' ανθρωπος αυτός...
Ας το κάνη, δεν φοβάμαι!
Απεφάσισα να σώσω
μια ψυχή δυστυχισμένη
κι ως το τέλος θα το κάνω!
Συ οδήγα με, Παρθένα! (φεύγει)

(Από την πλάγια θύρα μπαίνει ο Δημήτρης, κάνει δυο τρία βήματα, σκεπτικός· το πρόσωπό του φανερώνει απόγνωση· έπειτα πέφτει στην καρέκλα).

Δημήτρης

Ναι! Θα πάω στην Ελένη,
μπρος στα πόδια της θα πέσω,
κι αν αυτή με συχωρέση...
Αχ! Θα την παρακαλέσω,
κι αν το κάνη, κι αν με θέλη,
μες στα μάτια να με βλέπη...
Ω, θα είμι' ευτυχισμένος.
Θα γυρίσ' όλο τον κόσμο
να της εύρω το κορίτσι

και θα ζήσουμε μαζί
 όπως πρώτα στην αρχή.
 Δε θα φύγω από κοντά της
 θα είμαι σκλάβος της· κι εκείνη
 θα την έχω για θεό μου!
 Αχ! Ας ήμουν τώρα εκεί,
 κι αν τη λύπησα ως τα τώρα,
 πλεια ποτέ όσοω θα ζήση
 όχι· δε θα λυπηθή!
 Θα τους πω το μυστικό μου,
 όλοι να με συχωρέσουν
 θα το ειπώ· πρέπει να φύγω.
 Αχ! Τι λέω! Το κορίτσι;
 Η Χρυσούλα; Τι να κάνω;
 Είν' το κρίμα μου μεγάλο
 και ψηλό, σαν βαθύς λάκκος,
 με σκεπάζει ως το λαιμό,
 μου είν' αδύνατο να βγω!
 Λέω να τα διορθώσω,
 μα είν' αδιόρθωτα, θεέ μου!
 Έτσι δεν μπορώ να φύγω,
 άτιμη να την αφήσω·
 Πρέπει άντρα να της εύρω·
 αν εξούσε τώρα ο γιος μου;
 Αχ! Τον σκότωσα ο μαύρος!

(Κρύβει το κεφάλι στα χέρια του και κλαίει)

(Μπαίνει η Μάρθα)

Μάρθα

Μπα! Σηκώθηκε ο Δημήτρης;
 Αί, Δημήτρη μου, παιδί μου,
 δεν ακούς; Τον κακομοίρη,
 'δώ κοιμάται, στο τραπέζι!

Δημήτρης (σηκώνει το κεφάλι του σαν να θέλη να πη κάτι μυστικό)

Άκουσέ με, κυρά Μάρθα!

Μάρθα (παίρνει μια καρέκλα και κάθεται κοντά του)

Βρε παιδί μου, το γνωρίζω,
 πως δεν έφταιξες εσύ·
 γιατί πάλι κάνεις έτσι;

(ο Δημήτρης στενοχωρημένος κρύβει το κεφάλι του)

Άκουσε, θα σου μιλήσω...
 θε να κάνουμε τους γάμους,
 και την κόρη μου θα πάρης.
 Αι, γι' αυτό πρέπει να ξέρης
 τη ζωή της ως τα τώρα.

Δημήτρης (σηκώνει το κεφάλι) Μ' άκου, μάννα...

Μάρθα

Βρε παιδί μου,
 καθώς όλα τα κορίτσια

έχουνε τα μυστικά τους
 έτσι έχει κ' η Χρυσούλα.
 Είνε μια μικρή ιστορία
 όπου πρέπει να την ξέρης.
 Έγω δεν το είπα σε κανένα,
 μα σε σένα θα το ειπώ.
 Θα είσαι άντρας της και πρέπει
 τα δικά της να τα ξέρης.
 Για να δυσσαρεστηθής
 με αυτά που θα σου πώ,
 δεν πιστεύω... Τη Χρυσούλα
 τη λατρεύεις, είν' αλήθεια,
 κι απ' αγάπη δεν την παίρνεις;
 Είνε ωμορφη για σένα
 έστω κι όπινος κι αν είνε.
 (Ω μαρτύριο, θεέ μου!)
 Άκου πρώτα...

Δημήτρης

Μάρθα (δίχως να προσέχη)

Η Χρυσούλα
 θυγατέρα μου δεν είνε.

(Λίγο λίγο, όσο προχωρεί η Μάρθα, ο Δημήτρης κοντοζυγώνει την καρέκλα του με λαχτά-
 ρα, μ' αγωνία, σάμπως κάτι κακό να περιμένη να μάθη.)

Αι, παιδί μου, δεν πειράζει
 όλα ό,τι έχω είνε δικά της
 και τι ευγένεια που σούχει.
 Όταν πλύνει θε ν' αστράφτουν
 τα σκουτιά της σαν το χιόνι.
 Ξέρει κέντημα, κι υφαίνει
 σάμπως να είνε μηχανή.
 Αμ' φαι; Τα ξέρει όλα
 όσα γίνονται φαγιά.
 Μα είνε ξένη· τίνος είνε
 ούτ' εγώ καλά δεν ξέρω.

(ανασπενάζει)

Αχ! Εμένα ο θεός
 δε μου χάρισε παιδιά!
 Είχα εγώ ένα κορίτσι...
 κι ήταν ίδια της Χρυσούλας.
 Το λοιπόν, καθώς σου είπα
 ο Πανάγος για να διώξη
 τον καϊμό απ' την καρδιά μου
 πήγε τότε στην Αθήνα,
 κι από μια γρηά στραβή
 πήρε τούτο το κορίτσι·
 ήταν δύομισυ χρονώνε...
 Σα να εχλώμιανες, Δημήτρη,
 βρε παιδί μου, μα τι έχεις;
 Εμπρός, λέγε! (με απόγνωσι) Παναγιά μου!

Δημήτρης

- Μάρθα
 Δημήτρης (με θυμό)
 Μάρθα
- Βρε παιδί μου, εσύ τρέμεις,
 και τα χέρια σου είνε κρύα.
 Είσαι άρρωστος; Τι έχεις
 Λέγε! Ποια είνε η Χρυσούλα;
 Που την ήγρες; Τίνος είνε;
 Θα σ' το πω· μην κάνεις έτσι.
 Έχει μάννα και πατέρα.
 Μη θαρρείς πως είνε νόθος,
 πεταμένη μες στους δρόμους;
 'Κεί σ' αυτή τη γρηά που σου είπα
 ο πατέρας της την πήγε
 νοικοκύρης καθώς πρέπει,
 ως κ' επλήρωνε για δαύτη.
 Μα την πήγε εκεί γιατί είχε
 τάξει έτσι να την πάη,
 γιατί πριν να παντρευτή
 είχε κάνει το παιδί του
 κ' επειδής είχ' αρρωστήσει
 η γυναίκα του, είχε τάξει
 τα δυο πρώτα τα παιδιά του,
 να τα δώση σε μια ξένη
 να τα θρέψη· και τα πήγε
 'κεί σ' αυτή τη γρηά. Μπα! Μπα!
 Μα τι έχεις, Παναγιά μου;
 Λιποθύμησε, πεθαίνει!
 Τι έπαθες, παιδί μου, Μήτσο;
 Μα τι έχεις; Είσαι κρύος.
 Ξέρω, ναι, τι θα μου ειπής,
 κ' έχω θάρρος να τ' ακούσω.
 Λέγε το να τελειώνη
 ή θα ζήσω ή θα πεθάνω!
 Λέγε! Λέγε! Τίνος είνε;
 Ποίος πάλι, βρε παιδί μου;
 Η Χρυσούλα τίνος είνε;
 Μα καλά· μην κάνεις έτσι·
 θα ξυπνήση, μη φωνάζεις!
 Κάλλιο πλεια να μην ξυπνήση!
 Λέγε! Τώρα θα τη σφάξω
 πρώτ' αυτή και θα πεθάνω
 ύστερα κ' εγώ μαζί της.
 Λέγε γλήγορα!
- Μάρθα
 Δημήτρη!
- Παναγιά μου, ετρελλάθης;
 Έλα, ησύχασε, παιδί μου,
 έλα μέσα να ησυχάσης.
 Πες μου όλα, όσα ξέρεις!
- Δημήτρης

- Μάρθα
 Η Χρυσούλα τίνος είνε;
 Μα ησύχασε, παιδί μου,
 θα σ' το πω· μην κάνεις έτσι.
 (Τ' ήθελα εγώ ν' ανοίξω
 'δώ συζήτησι για τούτο;
 Να μην έκανα κουβέντα...)
 Ο Πανάγος όταν πήγε
 και το πήρε το κορίτσι
 είχ' απάνω στο λαιμό του
 κρεμασμένο φυλαχτό
 από κίτρινο μετάξι...
- Δημήτρης (σηκώνεται με θυμό και με λύσσα)
 Λέγε, σκρόφα! Δε με σφάζεις;
 Α, συ φταις, παληογυνναίκα
 κι όχι εγώ· εγώ δεν φταίω.
 Εσύ φταις· σεις φταίτε όλοι.
 Δείξε μου το, δείξε μου το...
 δείξε μου το φυλαχτό!
- Μάρθα (φοβισμένη βγαίνει και του δείχνει το φυλαχτό)
 Παναγιά μου! Να το! Να το!
- Δημήτρης
 Α!
 (πιάνει το κεφάλι του με τα χέρια του και πέφτει στην καρέκλα· η Μάρθα τον κυττάζει
 φοβισμένη και με μεγάλη έκπληξι)
- Μάρθα
 Τι έπαθες, Χριστέ μου!
- Δημήτρης
 Δω μου εδώ ένα μαχαίρι!
 Δώσε μου! Θα σκοτωθώ!
- Μάρθα
 Έλα μέσα, βρε παιδί μου,
 να ησυχάσης.
- Δημήτρης
 Ησυχία;
 Πώς; Το λες με τα σωστά σου;
 Αν ακούσης τι έχω κάνει
 στο κεφάλι σου οι τρίχες
 θε να σηκωθούν δυο πύχες
 σαν αγκάθια σκατοχοίρου.
 Το μαχαίρι σου'πα δω μου!
- Μάρθα (κάθεται)
 Παναγιά μου! Τι θα κάνης;
 Κάτω' εδώ· τι κάνεις έτσι;
 Πες μου, Μήτσο μου, τι έχεις;
- Δημήτρης
 Άκουσέ με, μωρή σκρόφα,
 άκουσέ με τι έχω κάνει
 θα σ' τα πω και θε να φύγω
 μες στη θάλασσα να πέσω!
 Η Χρυσούλα! Η Χρυσούλα!
 Η Χρυσούλα! Με ακούς;
 Είνε κόρη μου, και γιος μου
 αυτός πώχω σκοτωμένο!

Του τσοπάνη ο ψυχογιός,
 ναι, ο Κίτσος!
 Μάρθα Ετρελλάθης;
 Μα τι λες; Στην Παναγιά σου!
 Δημήτρης Πού είνε τώρα; Θα τη σφάξω!
 κι ύστερα θα σκοτωθώ!
 (βγάνει το μαχαίρι του και προχωρεί προς την πλάγια θύρα)
 Μάρθα (σηκώνεται από την καρέκλα της, τεντώνει τα χέρια της, μα δεν μπορεί να κάνει βήμα· μόνο φωνάζει με λαχταριστή φωνή)
 Αι, γειτόνισσες, βοηθάτε!
 Δεν ακούτε; Αι, βοήθεια!
 (και πέφτει στο πάτωμα λιπόθυμη)
 (Μόλις πάει ο Δημήτρης να μπη στην πόρτα βγαίνει η Χρυσούλα σηκωμένη απ' τον ύπνο μ' έκπληξι και με φόβο. Ο Δημήτρης την παρατηρεί με φρίκη, του πέφτει το μαχαίρι, οπισθοχωρεί σάμπως να βλέπει κανένα φίδι.)
 Δημήτρης Φεύγα! Φεύγα! Κακομοίρα,
 φεύγα, κρύψου μες στον Άδη!
 Είσαι κόρη μου, δική μου!
 Φεύγα, φεύγα!
 (ανοίγει με ορμή τη θύρα και φεύγει. Μπαίνει η Μαριώ. Η Χρυσούλα πολεμάει να στηριχθεί στη θύρα. Κυττάζει με τρόμο, τότε τον έναν, τότε τον άλλον.)
 Μαριώ Ουρανό!
 Τι κρατείς τους κεραυνούς σου;
 Χρυσούλα Μητερίτσα μου, τι λέει;
 Μαριώ Όλα τ' άκουσα, θεέ μου!
 Κακομοίρα μου, Ελένη,
 ο θεός να σου το δώση
 να πεθάνης πριν το μάθης.
 (Η Χρυσούλα πέφτει· μπαίνει ο Πανάγος).

 (Ακτή στο Πηλοχώρι· μπροστά βράχος. Ακούγεται το σφύριγμα του ανέμου, το μούγγρισμα της θάλασσας. Μπαίνει σαν τρελλή η Χρυσούλα με τα μαλλιά της ξέπλεχα, όπως ήταν πριν.)
 Χρυσούλα Φύσα, θεότρελλε βορρηά, ναι φύσσα!
 Τ' άνθια ξερορίζωστα, ρίχτα στην άμμο,
 ρίχτα στη θάλασσα! Γιατί θα κάμω
 τα μαύρα κύματα τάφο ψυχρό!
 Πώς τρέμω σύσσωμη! Όχι από κρύο·
 μαύρο τα σπλάχνα μου τρώει θηρίο,
 που τώχω μέσα μου από καιρό,
 καιρό χαρούμενο, καιρό γλυκό.
 Πού είσαι, άντρα μου, γιατί μ' αφήνεις
 μονάχη κ' έρημη 'δώ στ' ακρογιαλί;
 Φοβάμαι μόνη μου, μούρχεται ζάλη!
 - Χάρε, στα κύματα γιατί με ρίχνεις;
 Α! Πώς εδειλιασα! Άσε με, Χάρε,
 άπονε θάνατε, και μη με σπρώχνεις!

- Γιατί με τόσηνε βία με διώχνεις
από την ώμορφη τούτη ζωή;
Ποιο η μαύρη φταιξιμο σου έχω κάμει
που απ' τα μαλλιάκα μου άγρια με σέρνεις;
Βορρηά, τι σούφταιξα κι έτσι με δέρνεις
κι όλο σαλεύομαι σαν το καλάμι;
Α! Πώς ετρόμαξα! Τι νάν' εκείνο
πούρχεται απάνω μου; Θεέ, τι θα γίνω;
Αχ! Ήταν σύννεφο μαύρο, πυκνό,
και σαν την κόλασι σκοτεινό!
(ανεβαίνει στο βράχο) Ήταν ο γάμος μου αύριο να γίνη!
Και τι χαρά μου! Μα... λείπει ο γαμπρός,
κι ούτε θε νάρθει πλεια! Δεν τον αφήνει
η γυναικούλα του! (μ' άγριο βλέμμα μπροστά της)
Ψυχή μου, εμπρός!
Η κόλασι άνοιξε και σε προσμένει!
Τρέχα και πρόφθασε! Τι θάρθει η μέρα
και θε να κλείση· δεν περιμένει!
(κυττάζει γύρω της) Φεύγα, μην κάθεις πλεια εδώ πέρα!
Αχ! Μαύρη νύχτα μου, είσαι δική μου!
Μη φεύγεις γρήγορα! Στάσου λιγάκι!
Θα τραγουδήσω την προκοπή μου
πριν έρθη η μέρα και πω το φαρμάκι.
Στάσου! Δε βιάζομαι! Μη φεύγεις έτσι!
Δε μ' ευσπλαχνίζεσαι; Δε με λυπάσαι;
Συντρόφισσά μου συ πάντα θάσαι
μέσα στην κόλασι! Δε θέλω φως!
Στάσου! Το ντρέπομαι το φως του ήλιου.
Φεύγεις; Τότ' έρχομαι σ' εσένα εγώ
το φως το σκιάζομαι σαν το λαγό.
Καρτέρα, νύχτα μου, σ' ακολουθώ!
(γονατίζει, κρύβει το κεφάλι της και κλαίει· σηκώνεται τρομαγμένη)
- Πολύ δεν έφταιξα! Ποιος το ρωτάει;
Θεέ μου, ποιος έρχεται, ποιος περπατάει;
Μην παραβιάζεσαι! Δε με προφτάνεις!
Για μένα έρχεσαι; Τον κόπο χάνεις
Αι, πού είσαι θάνατε; Δε με τραβάς;
Λέν' ο πατέρας μου είν' παντρεμένος
κι ο αδερφούλης μου σκοτωμένος!
Αι, αδερφούλη μου, μην είσ' εδώ;
Στάσου και σ' έφτασα. Θε να σε ιδώ!
(κάνει να πέση, αλλά πάλι βασιέται)
Αχ! Τόσο νέα, δεν είναι κρίμα
για να με βάλουνε μέσα στο μνήμα;
Αχ! Το κορμί το βασανισμένο
το μυριοστόλιστο, το χαϊδεμένο

στοιχειά της θάλασσας θα μου το φάνε!
 Τ' άσπρα λουλούδια μου να τα ποτίσω
 θα περιμένουνε μόλις ξυπνήσω!
 Πάνω θα πέφτουνε χρυσές αχτίνες
 του ανοιξιάτικου ήλιου που θάβγη
 δίχως να μ' ίδη στο παραθύρι!
 Ποια χέρια θάμπουνε στον αργαλή μου;
 Ποια τα λουλούδια μου θα μου ποτίξη;
 Ποια για τον πόνο μου θε να δακρύζει;
 Ποια στο κεφάλι μου χλωρό στεφάνι
 κι άνθια στο μνήμα μου θε να μου βάνη;
 Τ' άνθια της θάλασσας θα με στολίσουν
 τ' άνθια της θάλασσας θα με μαδήσουν
 (ακούγεται απ' έξω η Μαριώ να φωνάζη με αγωνία: Στάσου, στάσου μια στιγμή!)
 τ' άνθια της θάλασσας θα με ρουφήσουν!

(πέφτει κάτω από το βράχο)
 Μαριώ

Ω βοήθεια, σώστε τήνε!
 Πάει εχάθηκε, θεέ μου!

(ανεβαίνει στο βράχο)

Την κατάπιε τ' άγριο κύμα!
 Αί, Χρυσούλα! Αχ, τι κρίμα!

(ακούγεται: Αχ! Πεθαίνω... Αχ! Πεθαίνω...)

Παναγιά μου! Σώστε τήνε!
 Θάλασσ' άγρια παραδέρνει,
 δεν ακούτε; Αχ, ανθρωποι!
 ένας άνθρωπος πεθαίνει.
 Πάει! Επνίγηκε, θεέ μου!
 Αχ! Βοήθεια! Δε βαστάω.
 Νάτη η μαύρη, πολεμάει
 με το χάρο. Δε βαστάω!
 Ω, θα πέσω να τη σώσω.
 Κι αν πνιγώ κ' εγώ μαζί της;
 Τα παιδιά μου τι θα γίνουν;

(πετάει λίγα λίγα τα από πάνω ρούχα της)

Αχ, θεέ μου! Φώτισέ με!
 Δε βαστάω! Να, σαλεύει
 με τα κύματα παλεύει...
 Παναγιά μου, βόηθησέ με!
 Δε βαστάω να τη βλέπω
 δίχως να τηνε βοηθήσω.
 Φύλαξέ μου τα παιδιά μου,
 αν πεθάνω, Παναγιά μου!

(κάνει το σταυρό της)

Αι, κουράγιο, θα σε σώσω!

(πέφτει κάτω από το βράχο· αρχίζει να φωτίζει)

Μπαίνει με ορμή ο Πανάγος. Τον ακολουθεί η Μάρθα, η Ρηνούλα, η Φωτεινή και μερικοί άλλοι.

Μάρθα (τον κρατεί από το ρούχο του)

Μα πού πας σαν λυσσασμένος;
Πούθε τρέχεις σαν τρελλός;
Αχ! Τι μούμελλε της μαύρης!
Άφησέ με! Θα τη σώσω!
Ειδεμή κι εγώ ας πνιγώ!

Πανάγος

(θέλει ν' ανέβη στο βράχο)

Μάρθα

Όχι! Στάσου! Ετρελλάθης;
Έλα κάτω από το βράχο!

Πανάγος

Άφησέ με ή σε παίρνω
μες στη θάλασσα κ' εσένα!
Θα τη σώσω! Αυτή δε φταίει!

Μάρθα

Παναγιά μου! Λυπηθήτε!
Αι, γυναίκες, πιάστε τόνε.
΄Λάτε εδώ να με βοηθήστε.
Θα πνιγή κι αυτός ακόμα!
Αι, Πανάγο μου, να ειπής
πως δεν έκανες παιδιά!

Πανάγος

Αχ! Αφήστε με σας λέω!
κ' είνε κρίμα να πνιγή.

Μάρθα

Τώρα πλεία είναι πνιγμένη!
Τι ζητάς; Του κάκου! Θέλεις
να πνιγής κ' εσύ μαζί της;

Πανάγος

Μα τι έκανα που έτσι
ο Θεός με τιμωράει;³
Η Ελένη, το παιδί μου,
απ' τα σπλάχνα μου βγαλμένο
μες στους δρόμους πεταμένο,
κ' η Χρυσούλα, που ήταν ξένη
δίχως αίμα απ' το δικό μου
μες στη θάλασσα πνιγμένη
απ' το ίδιο το κακό!

Μάρθα

(Δίχως αίμ' απ' το δικό σου;
Αι, και νάξερες, καϊμένη
γέρο, τι κακό σε δέρνει!)

Πανάγος

Άλλοι εφταιξαν· δε φταίω
΄γώ δεν εφταιξα! Εκείνος
ο μαγκούφης ο Δημήτρης
είνε διάολος, φερμένος
απ' την κόλασι, μα 'κεί
θα τον στείλω· δε μου φεύγει!

³Εκαταράσθηκες. Ο πατέρας έχει ένα όπλο κατά των παιδιών του απαράβιαστο, απ' το θεό δοσμένο. Αλλά

επιτρέπεται τάχα να το μεταχειρίζεται σε κάθε θυμό του; Με όλη του τη δύναμη;

αν δεν πέθανε, αν ζη,
 την Ελένη μας, Πανάγο,
 να τη φέρης εδώ πέρα!
 Ποιο κορίτσι μου; Ελένη;
 Ποιος σου πλάνεψε την κόρη,
 την Ελένη μας, Πανάγο;
 Ποιος; Τι; Κόρη εγώ δεν έχω.
 Είν' ο ίδιος ο Δημήτρης!
 Τι; Τι έκανε; Ποιος; Κείνος;
 Ναι, μας το είπε μια γρηούλα...
 Απ' την κόλασιν εβγήκε,
 να βαλθή να μου πλανέψη
 όλα, όλα τα παιδιά μου;
 Όλα; Να με καταστρέψει;
 Α! Το λέω! Θα το πληρώσω
 τώρα ευθύς με τη ζωή του! (φεύγει)
 Μάρθα (στους στρατιώτες) Ακολουθάτε τον, παιδιά μου,
 προσοχή να μη σας φύγη,
 αχ, τρελλάθηκε, θεέ μου!
 (φεύγουν όλοι, εκτός της Μάρθας και της Ρηνούλας)
 Ρηνούλα Πάμε πίσω, κυρά Μάρθα.
 Αχ, τη μαύρη τη Χρυσούλα!
 Την είχα σαν αδερφούλα,
 και μ' αγάπαγε κ' εκείνη!
 Παναγιά μου τι εγίνη!
 Μάρθα (μόλις κρατιέται στα πόδια της· με φωνή οβρυσμένη)
 Σώπα, σώπα! Κάλλιο έτσι!
 Κάλλιο πούνε πεθαμένη.
 Γιατί αλλιώς δε θάβγαине
 μπρος στον κόσμο. Δεν μπορούσε
 μες το σπίτι μας να ζούσε.
 Ρηνούλα Σώπα! Σώπα, κυρά Μάρθα,
 σώπα και μη βλαστημάς.
 Μάρθα Αχ! Κορίτσι μου, δεν ξέρεις
 ξέρεις ποια είμ' εγώ που βλέπεις;
 Έχω εγώ καταρασθή
 το κορίτσι μου, το ξέρεις;
 Είχα κόρη εγώ δική μου,
 ώμορφη σα μια νεράιδα.
 Και την πλάνεψε ένας... τούτος,
 ο Δημήτρης· είν' ο ίδιος,
 μου το είπε μια γρηά ξένη,
 αυτός ο σκύλλος, ο φονηγός.
 Και την έδιωξ' ο Πανάγος
 σάμπως να ήταν καμμιά ξένη.
 Ελυπήθηκε για τούτο

κ' έκλαψε πολύ μα νάχη
 μες το σπίτι του γυναικες...
 δεν το χώραγε η καρδιά του.
 Ρηνούλα Ναι, μας το είπε η Μαριώ,
 κείνη που ήτανε ντυμένη
 σαν μια γρηούλα διακονιάρα.
 Μάρθα (ολοένα εξασθενεί η φωνή της) Τι σας είπε; Πούθε είνε;
 Ρηνούλα Είχ' ερθεί λέει με σκοπό
 να σας πη για να τον διώξετε·
 και πως ήτανε σταλμένη
 από 'κεί απ' την Ελένη.
 Μάρθα Απ' την κόρη μου; Τι λες;
 Ρηνούλα Κατοικούσανε αγνάτσια
 και πολύ την αγαπούσε
 ήταν πρώτες φιλενάδες
 μια καρδιά σαν αδερφάδες,
 κ' ήρθε 'δώ για να τη σώση.
 Μάρθα Δεν την πίστεψα, θεέ μου!
 Πάμε σπίτι... δεν μπορώ!...
 Τρέμω σύσσωμη!... Πεθαίνω!
 Πάμε γλήγορα στο σπίτι.
 Ρηνούλα Δεν είν' τίποτ' απ' το κρύο.
 Μάρθα (στηριζεται στην αγκαλιά της Ρηνούλας)
 Πώς σκοτεινιάσαν τα μάτια
 πάει, θα πέσω· δε βαστάω.
 Κόρη, Ελένη μου, αν ξης
 σε είχα πριν καταραστή·
 την κατάρα πίσω παίρνω.
 Αχ! Πεθαίνω! Κράτησέ με!
 Με πονάν τα κόκκαλά μου...
 Την ευχούλα μου σου δίνω.
 Ρηνούλα Λιποθύμησε! Βοήθεια!
 (Ο ήλιος βγαίνει. Μπαίνουν γυναίκες και άντρες και την περιτριγυρίζουν.).

(Το δωμάτιο στο σπίτι της Ελένης. Κάθεται αντίκρυ στο παράθυρο. Σκοτεινιάζει. Το φως του φεγγαριού πέφτει μέσα από το παράθυρο που τόχει ανοιχτό.)

Ελένη Έχουν τώρα δύο ημέρες
 και δεν φάνηκαν ακόμα
 ούτ' ο ένας, ούτ' ο άλλος.
 Δύο ημέρες μοναχή μου,
 μες στο σπίτι μου γυρίζω,
 ξωτικό στα ξωτικά.
 Μες στο σπίτι μου το έρمو
 που κατάντησε σαν τάφος
 κρύος, κρύος, σκοτεινός.
 Γώ μιλάω και οι τοίχοι

μ' απαντάνε φοβισμένοι
 μυστικοί ακούγонт' ήχοι
 ψιθυρίσματα κι αντάρες
 μοιάζουν όλα σαν κατάρες
 που μου έδωσ' ο πατέρας!
 Η καρδιά μου βαρυμένη
 σαν μολύβι είνε, σαν πέτρα
 μες τα στήθεια μου τα έρμα.
 Και θαρρώ πως όλη η πλάση
 σε λιγάκι θα χαλάση.
 Τρέμω, τρέμω από το φόβο
 όσω βλέπω να νυχτώνη
 τόσω ο φόβος με πλακώνει.
 Παναγιά μου, φύλαξέ με,
 απ' τα χέρια των δαιμόνων.
 Θεέ μου, τρώμαξα! Τι βλέπω;
 Ένα φάντασμα περνάει
 κι αγριεμένα εδώ κυττάει.
 Να το! Να το! Περπατάει
 όλ' ορθό στα κεραμίδα
 είνε κόρη. Πώς με βλέπει!
 Σαν να θέλη κάτι τι
 μυστικό για να μου ειπή.
 Νά τη! Νεύει για να πάω!
 Αχ! Λυπήσου με, θεέ μου!
 Κάτι δείχνει εκεί· βαστάει
 εις τα χέρια ένα παιδί.
 Παναγιά μου, το πετάει
 πάει, σκοτώθηκε! Αχ, φεύγει!
 Α! Γκρεμίζεται στο βάθος.
 Παναγιά μου, φύλαξέ με!
 Να το άλλο από πίσω...

(τρέχει και κλείνει το παράθυρο· απέξω ακούγονται βήματα)

Έρθαν 'δώ, θα ερθούνε μέσα.
 Ποιος χτυπάει; Τι ζητάτε;
 Αχ! Ελένη, άνοιξέ μου!
 Ο Δημήτρης! Παναγιά μου!
 Παναγιά, σ' ευχαριστώ!

(ανοίγει τη θύρα, μα σαν βλέπει το Δημήτρη άγριον, οπισθοχωρεί με φρίκη)

Δημήτρης (γονατίζει)
 Αχ! Ελένη, σχώρεσέ με!
 Ελένη
 Όχι! Όχι! Είν' αυτός,

είν' ο ίδιος! Όχι χάμου,
 έλα 'δώ· στην αγκαλιά μου!
 Στάσου! Στάσου! Μη μ' εγγιζεις·
 στάσου πρώτα να σου ειπώ
 όλα όσα έχω κανωμένα

Δημήτρης

κι αν εσύ με συχωρέσης
 θα σε πάρω και θα πάμε
 μακριά σε ξένον τόπο
 για να ζήσουμε μονάχοι,
 δίχως λύπες, δίχως πόνους,
 με αγάπες, με χαρές.
 Σε συχώρεσα, καλέ μου,
 ό,τι έχεις κανωμένο
 σε συχώρεσα από πριν.
 Πώς; Αλήθεια; Τι ακούω;
 Με συχώρεσες, αλήθεια;
 Πού το έμαθες; Ποιος στώπε;
 Μου συχώρεσες το αίμα
 πούχω χύσει του παιδιού σου;
 Τι;... Το αίμα;... του... παιδιού μου;
 Τι λοιπόν αφού δεν ξέρεις,
 λες πως μ' έχεις συχωρέσει!
 Αχ! Ελένη· είμαι φονιάς!
 Δίχως όμως να το θέλω
 θα σ' τα πω· και αν εσύ
 με καρδιά με συχωρέσης
 τίποτ' άλλο δε θα θέλω.
 Θα σε πάρω και θα πάμε
 μακριά, σε ξένον τόπο
 να περνούμ' ευτυχισμένα,
 δίχως νου στα περασμένα.
 Πες μου! Θα... με συχωρέσης;
 Θε μου, θέ μου, πώς φοβάμαι!
 Πες μου! Τρέμω σαν το φύλλο!
 Μοιάζεις δαίμονα μπροστά μου!
 Πες μου, τι έχεις κανωμένο;
 Πες μου! Θα... σε συχω...ρέσω!
 Τα παιδιά μας ξέχασέ τα!
 Τι; Πεθάναν τα παιδιά μου;
 Στάσου! Τώρα θα σ' το πω,
 κι αν εσύ με συχωρέσης...
 Λέγε! Θα σε... συχωρέσω...
 Είχα μες στο Πηλοχώρι...
 Θα σ' τα πω, αν δε σκεφτόμουν
 σένα θάπεφτα 'κεί πέρα
 μες τη θάλασσα! Πνιγμένος
 ήθελα ήμουν αν δεν ήσουν.
 Τα παιδιά μας ξέχασέ τα!
 Πες δεν κάναμε παιδιά!
 Στο εξής θ' αγαπηθούμε·
 θε να φτιάξω νέο σπίτι,

νέα πατρίδα, νέο χωριό,
 κι ο θεός θε να μας δώση
 νέα αγάπη, νέα παιδιά!
 Πάμ' Ελένη μου, προσμένει
 το καράβι να μας πάη
 σ' άλλον, ξένο, ωραίο τόπο
 μακριά 'πό 'δώ, απ' τη φρίκη,
 απ' το σπίτι σου! Θα πάμε
 μες στο σπίτι μας, των δύο.
 Δε θα είσαι μοναχή σου
 θε να ζήσουμε μαζί.

Ελένη (με συγκίνηση)

Δημήτρης
 Ελένη
 Δημήτρης

Λέγε, τι έκανες, Δημήτρη;
 Τα παιδιά μας, πού είναι, πού είναι;
 Ξέχασέ τα κ' έλα, πάμε.
 Πριν μου πεις εγώ δε φεύγω.
 Θα σ' τα πω σε λίγα λόγια.
 Πάρε θάρρος να τ' ακούσης.
 Εγώ είμ' απελτισμένος,
 και δεν ξέρω πώς ακόμα
 δεν τρελλάθηκα και ζω.
 Αν εσύ δε με σχωρέσης
 σου το λέω θα σκοτωθώ.
 Είχα μες το Πηλοχώρι
 μια κοπέλλ' αγαπημένη
 την ελέγανε Χρυσούλα.
 Μη σκιαχτής σ' ό,τι θα πω.
 Παναγιά μου, λέγε, ακούω
 πήρ' απόφασι ν' ακούσω
 ό,τι, ό,τι κι αν μου ειπής
 έστω και ό,τι έχεις σκοτώσει
 τα παιδιά μου.

Ελένη

Δημήτρης

Αχ, Ελένη!
 Είχα μες στο Πηλοχώρι
 (αχ, δεν ξέρω πώς ν' αρχίσω!)
 την ελέγανε Χρυσούλα.
 Ήταν - μη σκιαχτής Ελένη -
 ήταν κόρη σου.

Ελένη

Δημήτρης

Δική μου!
 Το κορίτσι μου! Μπρος, λέγε!
 Την εσκότωσες! Το είπες!
 Όχι αυτή! Έχω σκοτώσει
 - μην τρομάξεις - το παιδί σου!
 Το παιδί μου... το παιδί μου!
 Δεν το ήξερα ο μαύρος.

Ελένη (πέφτει το κεφάλι της πίσω στην καρέκλα)
 (σβυσμένα)

Ο ... Θεός ... σε τιμωράει

τα φαντάσματα μου το είπαν...
 φεύγα, πήγαινε... κακούργε!
 Σκότω...σέ με και με τώρα!
 Δημήτρης Αχ! Κ' ετούτη θα πεθάνη·
 Ελενιώ μου! Δεν ακούς;
 Άκουσέ με, μη θυμώνης...
 Δεν το γνώριζα καθόλου,
 Ελένη (ανατινάζεται) άκου, Ελένη μου! Αλί μου!
 Ποιος φωνάζει; Φρίκη, φρίκη!
 Φεύγα, Χάρε, μη με πιάνης!...
 Α! Εσ' ήσουν, Δημήτρη;
 Τι μ' εξύπνησες; Γλυκά
 εκοιμόμουν. Άφησέ με
 στην αγκάλη σου να γείρω,
 φίλησέ με όπως πρώτα
 μες τα χείλη μου, στα μάτια.
 Δημήτρης Με συχώρεσες, Ελένη;
 Ελένη Πίσω! Πίσω! Είσαι κρύος·
 είσαι μάρμαρο, δεν είσαι
 ο Δημήτρης μου εσύ.
 Φεύγα· φεύγα!
 Δημήτρης Αχ! Ελένη!
 Ελένη Αν μου φέρης το κορίτσι
 τότε θα σε συχωρέσω.
 Δημήτρης Όχι εσύ! Αχ, όχι, Ελένη!
 Σχώρεσέ με, μη μ' αφήνης,
 θα πεθάνω, θα χαθώ.
 Ελένη Το κορίτσι μου!
 Δημήτρης Αχ! Τι λες! Τι να το κάνης;
 Ελένη Το κορίτσι μου, κακούργε,
 και μου λες τι να το κάμω;
 Θα γενούμε καλογρηές
 και οι δυο! Να μου το φέρης
 κι ίσως να σε συχωρέσω.
 Δημήτρης Αχ! Για στάσου να σου ειπώ!
 Όταν έφυγα τη νύχτα
 από 'κει, απ' το Πηλοχώρι
 μες τη θάλασσα βογκούσε
 και βοήθεια ζητούσε
 μια γυναίκα,
 Ελένη Αχ! Επνίγη!
 Δημήτρης Την εσώσανε. Δεν ήταν
 η Χρυσούλα· ήταν τούτη
 η γυναίκα του Θανάση
 η Μαριώ.
 Ελένη Τι λες; Και ζει;

- Δημήτρης Ζει' τη σώσαμε, σου είπα.
Είχε πέσει για να σώση
τη Χρυσούλα, μα επνίγη!
Το κορίτσι μου, φονηά!
- Ελένη (κραυγή)
(ξάφνου αρχινάει τα κλάμματα και έπειτα από λίγο παράπονο)
Αχ! Τι σούφταιξα, Δημήτρη;
Με κατάστρεψες εμένα,
τους γονιούς μου, τα παιδιά μου.
Αχ! Γιατί να μου το κάνης;
Σχώρεσέ με! Σχώρεσέ με!
Κ' ύστερα, να, χτύπησέ με
σφάξε με μέ το μαχαίρι.
Έω, για χάρι σ' το ζητώ.
Αχ! Δημήτρη μου, γιατί
που σ' αγάπησα η μαύρη
συ μ' εγέλαγες;
- Δημήτρης Μη! Σώπα!
Μπήξε κάλλιο το μαχαίρι
στην καρδιά μου! Το ζητάω!
Κι ο θεός αυτό το θέλει,
μπήξε μού το! Έγώ φοβάμαι!
Δε μ' αγάπησες, Δημήτρη!
Αχ! Μη λες και με σκοτώνεις
δυο φορές μ' αυτά τα λόγια.
Ελένη (σηκώνεται)
Ο θεός σε τιμωράει
κι αν αντός σε συχωράη
πάει καλά! Μα 'γώ ... ποτέ!
Δημήτρης Σχώρεσέ με, σχώρεσέ με!
Ελένη Ω, ποτέ! Ποτέ! Ποτέ!
Αχ! Μη με παρακαλάς!
Τι θαρρώ πως θα το κάνω,
άφησέ με, άφησέ με!
Δημήτρης Όχι; Όχι; Θα πεθάνω
(σηκώνεται) ασυχώρετος, Ελένη;
Ελένη (κρυβεί το πρόσωπό της) Όχι! Κάμε ό,τι θέλεις!
Όχι! Δε σε συχωράω.
Ο θεός ας σ' ελεήση.
Το κορίτσι μου το είδα
πριν εκδίκησι να θέλη.
Δημήτρης Το λοιπόν δε με συχωράς;
Ελένη Όχι, όχι! Εγώ ποτέ!
Δημήτρης Σαν πεθάνω θα με κλάνης;
Ελένη Δε σε ξέρω! Είσαι ξένος!
Το παιδί μου μού φωνάζει.
(Ανοίγει μ' ορμή η θύρα· μπαίνει η Μαριώ και τρέχει κι αγκαλιάζει την Ελένη σάμπως να
θέλη να την προφυλάξη από κανένα κακό. Μπαίνει ο Πανάγος με τους στρατιώτες)

Ελένη (στηρίζεται στη Μαριώ κ' έρχεται και γονατίζει μπρος στον Πανάγο)

Πανάγος Αχ!...Πα...τέρα... σχώρεσέ με!
(Φτάνει πλεια' δεν το τεντώνω)
Αχ! Μ' επίκρανες πολύ,
μα ο φταίστης τιμωρήθη!
Έλα δώ στην αγκαλιά μου!

(τη σηκώνει και την αγκαλιάζει)

Ελένη (ενώ κλαίει
στην αγκαλιά του)

Παίρνεις πίσω το παιδί σου!

Έθελα να φτιάσω σπίτι

μόνη, δίχως την ευχή

του πατέρα μου, της μάνας.

Έθελα να έχω άντρα

ήθελα νάχω... παιδιά!

Τώρα... τίποτα δεν έχω!

Όπως έφυγα με παίρνεις.

Με γνωρίζεις για παιδί σου;

Πανάγος (με το αριστερό του χέρι τη σφίγγει στην αγκαλιά του)

Σε γνωρίζω, είσαι δική μου!

(σηκώνει το δεξί του χέρι και τα μάτια του στον ουρανό)

Τώρα, θε, σ' ευχαριστώ!

Τέλος του τρίτου μέρους και του όλου δράματος

Εν Αθήναις τη 28η Μαρτίου 1906.